

Sosiaaliturvauudistuksen retoriikka

- Sata-komitean sekä Sosiaalitieto ja Talentia -lehtien argumentit sosiaaliturvauudistuksesta 2008–2010

Hinne Koivuluoma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

helmikuu 2017

KOIVULUOMA, HINNE: Sosiaaliturvauudistuksen retoriikka - Sata-komitean sekä Sosiaalitieto ja Talentia -lehtien argumentit sosiaaliturvauudistuksesta 2008–2010

Pro gradu -tutkielma, 70 s., 1liitesivua

Sosiaalityö

Ohjaaja: Suvi Raitakari

Helmikuu 2017

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on selvittää, miten uusliberalistiset ja sosiaalityön arvot sekä periaatteet näkyivät sosiaaliturvauudistuksen retoriikassa vuosina 2008–2010. Sosiaaliturvan uudistaminen käynnistyi vuonna 2007 Matti Vanhasen II hallituksen asettaessa sosiaaliturvan uudistamisen hallituksen tavoitteeksi. Sosiaaliturvan uudistamishdotuksen laatimista varten koottiin työryhmä, niin sanottu Sata-komitea. Aineistona tutkielmassa on Sata-komitean mietintö *Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista* ja sosiaaliturvauudistusta käsittelevät artikkelit Sosiaalitieto ja Talentia -lehdistä vuosilta 2008–2010.

Teoreettisena viitekehyksenä tutkielmassa on uusliberalismin sekä sosiaalityön arvot ja periaatteet. Esioletuksena on, että sosiaalityön arvot ja periaatteet ovat ainakin osittain ristiriidassa uusliberalististen arvojen ja periaatteiden kanssa ja tuottavat siten erilaista argumentointia sosiaaliturvan uudistamisesta. Tutkielma on retorinen analyysi ja käytän analyysissa apuna Cháim Perelmanin argumentaatioteoriaa. Tutkielmassa keskitytään tällöin sosiaaliturvasta käytyyn argumentointiin, ja siihen oliko argumentoinnissa uusliberalismin tai sosiaalityön arvoihin ja periaatteisiin pohjautuvia argumentteja. Lisäksi argumentoinnin rakentuminen on tutkimuskohteena.

Retorisessa analyysissa Sata-komitean mietinnöstä löytyi kolme pääargumenttia, joilla sosiaaliturvauudistuksia perusteltiin. Kyseiset argumentit ovat: 1. Sosiaaliturvan tulee olla köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentävää 2. Sosiaaliturvan tulee olla aktivoivaa ja tehokasta 3. Nykyisen sosiaaliturvan rakenteelliset ongelmat ja rahoituspohjan haasteet ovat merkittäviä. Sosiaalitieto ja Talentia -lehdistä löytyi myös kolme pääargumenttia, joilla sosiaaliturvan uudistamisesta keskusteltiin: 1. Sosiaaliturvan uudistamishdotus on riittävän hyvä 2. Sosiaalityön arvot ja periaatteet eivät tule kuulluiksi uudistuksissa 3. Asiakkaan kohtaaminen ja sosiaalityö ovat tärkeitä toimeentulotukea myönnettäessä.

Sosiaalityöntekijät osallistuivat sosiaaliturvan uudistamisesta käytyyn keskusteluun sosiaalialan ammattilehdissä laimeasti. Sosiaalialan ammattilehdissä keskusteluun osallistuneiden argumentointi pohjautui kuitenkin pääsääntöisesti sosiaalityön arvoihin ja periaatteisiin. Sata-komitean mietinnön argumentointi pohjautui köyhyydestä ja eriarvoisuudesta kirjoitettaessa osittain samoihin arvoihin ja periaatteisiin kuin sosiaalityössä. Mietinnön argumentoinnissa oli kuitenkin myös uusliberalistisia piirteitä. Tällöin sosiaaliturvaan haluttiin tehokkuutta, ihmisten aktivointi ja sen haluttiin olevan rakenteelta selkeä ja rahoituspohjaltaan kansantaloudellisesti kestävä.

Asiasanat: sosiaalityö, sosiaalityön arvot, uusliberalismi, sosiaaliturva, retorinen analyysi

UNIVERSITY OF TAMPERE

Faculty of Social Science

KOIVULUOMA, HINNE: The Rhetoric of a Social Security Reform. The Arguments of the SATA Committee and the Sosiaalitiето and Talentia journals on the Finnish social security reform, 2008–2010

Master's thesis, 70 pages, 1 appendix.

Social work

Supervisor: Suvi Raitakari

February 2017

The purpose of this Master's thesis was to determine how neo-liberal and social work values and principles manifested in the rhetoric of the Finnish social security reform in 2008–2010. The social security reform was launched in 2007, as Matti Vanhanen's II Government set the reform of social security as one of the Government's objectives. A working group, the so-called SATA Committee, was set up for preparing a proposal for the reform. The research material consisted of the Committee's report, *Proposal of the Committee for reforming social protection (SATA Committee) for the main policy lines in the total reform of social protection*, as well as articles concerned with reform published in the Sosiaalitiето and Talentia journals between 2008 and 2010.

The theoretical framework of this study consists of the values and principles of neo-liberalism and social work. The presumption was that there would be at least partial conflict between the values and principles of social work and those of neo-liberalism, and this would thus produce varying argumentation in the context of the reform of social security. This study is a rhetorical analysis. Cháim Perelman's theory of argumentation was utilised in the analysis. The focus of the thesis was thus on the argumentation used in relation to social security and whether the argumentation contained arguments based on the values and principles of neo-liberalism or social work. The construction of argumentation was a further research focus.

The rhetorical analysis of the report of the SATA Committee revealed three main arguments used to promote the reform. These were as follows: 1. Social security must reduce poverty and inequality 2. Social security must be effective and support activity 3. The current social security has significant structural problems and challenges related to its the financial basis. Three main arguments were also found in the Sosiaalitiето and Talentia journals in relation to the discussion on the reform: 1. The proposal for the reform of social security is sufficiently good 2. The values and principles of social work are not heard in the reforms 3. Customer encounters and social work are important in granting social assistance.

In the journals, the participation of social workers in the discussion on the reform was low. Nevertheless, the argumentation of those involved in the discussions in the journals was primarily founded on the values and principles of social work. When concerned with poverty and inequality, the argumentation of the report by the SATA Committee was partly based on the same values and principles as social work. However, the argumentation in the report also contained neo-liberal characteristics; there were calls for social security to be effective and activate people, and its structures were expected to be clear and its financial basis economically sustainable.

Keywords: Social work, Social Work's Values, Neo-liberalism, Social security, Rhetorical analysis

SISÄLTÖ

1. Johdanto	1
1.2 Sosiaaliturva ja vuosien 2008–2010 sosiaaliturvauudistus	5
2. Sosiaalityö ja uusliberalismi	10
2.1 Sosiaalityön periaatteet ja arvot	10
2.2 Uusliberalistiset sekä uuden julkisjohtamisen periaatteet ja arvot	13
3. Tutkimuksen toteutus	21
3.1 Tutkimuskysymykset.....	21
3.2 Tekstiaineistot ja niitä koskevat valinnat	21
3.3 Tutkielman eettiset kysymykset	24
4. Tutkielman retorinen lähestymistapa	26
4.1 Aineistoanalyysin kulku	29
5. Sata-komitean mietinnön argumentit sosiaaliturvauudistuksessa	32
5.1 Argumentti I: Sosiaaliturvan tulee olla köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentävää.....	32
5.2 Argumentti II: Sosiaaliturvan tulee olla tehokas ja ihmisiä aktivoiva	40
5.3 Argumentti III: Sosiaaliturvan rakenteelliset ongelmat ja rahoituspohjan haasteet.....	44
5.4 Keneen tai keihin Sata-komitean mietinnöllä pyritään vaikuttamaan?	46
6. Sosiaalitieto ja Talentia -lehtien retoriikka sosiaaliturvauudistuksesta	49
6.1 Argumentti I: Sosiaaliturvan uudistamishdotus on riittävän hyvä	49
6.2 Argumentti II: Sosiaalityön arvot ja periaatteet eivät tule kuulluiksi uudistuksissa	51
6.3 Argumentti III: Asiakkaan kohtaaminen ja sosiaalityön asiantuntijuus ovat tärkeitä toimeentulotukea myönnettäessä.....	56
6.4 Keneen tai keihin Talentia ja Sosiaalitieto -lehtien artikkeleissa pyritään vaikuttamaan?	61
7. Yhteenveto ja johtopäätökset	64
7.1 Sata-komitean mietintö: Sosiaaliturvaa uusliberalismilla maustettuna.....	64
7.2 Talentia ja Sosiaalitieto -lehdet: Sosiaalityö on uusliberalismin sekä sosiaalityön arvojen ja periaatteiden puristuksessa	67
7.3 Onko sosiaalityössä unohdettu yhteiskunnallisen vaikuttamisen tehtävä?	69
Lähteet.....	71
LIITTEET 1.	77

1. Johdanto

Olen työskennellyt muutaman vuoden sosiaalialalla ja tavannut korkeakoulutettuja, älykkäitä sosiaalityön ammattilaisia. –Kyseisillä henkilöillä on ollut mielestäni paljon rakentavia mielipiteitä yhteiskunnasta ja potentiaalisia vaihtoehtoja tulevaisuuden yhteiskunnan kehittämisen suunnista. Usein työpaikkojen kahvipöydissä kuitenkin keskustellaan, ettei sosiaalityön näkemyksiä kuulla ja koetaan päätöksien tehtävän jossain muualla, sosiaalityön ulottumattomissa. Olen pohtinut usein kuitenkin sitä, että missä päätöksiä sitten tehdään, kuka päättää, millä perusteilla ja mistä lähtökohdista? Ovatko yhteiskunnan päätöksenteon areenat, missä sosiaalityöhön liittyviä kysymyksiä käsitellään todellakin sosiaalityöntekijöiden ulottumattomissa? Eivätkö sosiaalityön lähtökohdat todellakaan tule kuulluiksi näillä areenoilla, ja jos ei, niin miksi ei?

Näistä ajatuksista syntyi päätökseni tutkia pro gradu -tutkielmassa sosiaaliturvauudistuksesta käytyä keskustelua vuosina 2008–2010. Valitsin sosiaaliturvan aiheeksi, koska sosiaalityön asiakkaat elävät usein sosiaaliturvan varassa. Sosiaaliturvan uudistaminen oli tuon ajan suuri yhteiskunnallinen yritys uudistaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevien sosiaalietuuksia. Esioletuksenani oli, että sosiaalityöntekijöillä olisi paljon asiantuntemusta sosiaaliturvan varassa olevien henkilöiden elämätilanteesta ja siten aktiivinen rooli sosiaaliturvan uudistamisessa. Olenkin tutkielmassa kiinnostunut selvittämään, miten sosiaaliturvan uudistamisessa ilmenivät sosiaalityön arvot ja periaatteet.

1990-luvulta lähtien on keskusteltu laajasti hyvinvointivaltion kriisistä tai murroksesta. Hyvinvointivaltion kasvamisen aikakauden on nähty päättyneen ja siirrytyn uuteen aikakauteen suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa korostuvat vaikutteiden ottaminen yksityiseltä sektorilta, tehokkuus ja yksilöllisyys. Sosiaalipolitiikassa, hyvinvointipalveluissa ja sosiaaliturvassa tapahtuneista muutoksista on yhtäältä kiitelty ja toisaalta taas syytetty uusliberalismia. Uusliberalismi onkin toinen ulottuvuus, sosiaalityön periaatteiden ja arvojen lisäksi, minkä valossa pyrin analysoimaan sosiaaliturvauudistamisesta käytyä keskustelua ja siinä esitettyjä argumentteja sosiaaliturvauudistuksen puolesta ja vastaan.

Rajasin vuodet 2008–2010 tutkittavaksi ajankohdaksi, koska Matti Vanhasen II hallituksen yhtenä merkittävämpänä tavoitteena oli sosiaaliturvan uudistaminen (Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 2007, 51). Sosiaaliturvan uudistaminen käynnistyi hallituksen asettaessa kesäkuussa 2007 Sosiaaliturvan uudistamiskomitean valmistelemaan kokonaisuudistusta

sosiaaliturvasta. Käytän tutkielmassa jatkossa Sosiaaliturvan uudistamiskomiteasta nimeä Sata-komitea. Päädyin tähän ratkaisuun, koska kyseinen lyhenne on käytössä valtioneuvoston, median sekä Sosiaaliturvan uudistamiskomitean tuottamissa teksteissä.

Kiinnostukseni on tutkia sekä sosiaaliturvan uudistamisesta virallisesti tuotettua tekstiä että sosiaaliturvan uudistamisen ympärillä käytyjä keskusteluja sosiaalityössä. Tutkielman tavoitteena on selvittää, tulivatko sosiaalityön ja/tai uusliberalismin arvot ja periaatteet kuinka esiin sosiaaliturvan uudistamisessa sekä uudistamisen ympärillä käydyissä ammatillisissa keskusteluissa. Päädyin näistä lähtökohdista rajamaan aineistoksi Sata-komitean mietinnön: *Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista* sekä *Talentia* ja *Sosiaalitieto* -lehtien artikkelit sosiaaliturvauudistuksesta vuosilta 2008–2010.

Tutkielman metodina on retorinen analyysi. Retoriikan tutkimuksessa on useita eri metodisuuntauksia, joten selkeän rajatun ja tutkimuskysymyksiin ja aineistoon sopivan metodin valitseminen ei ollut helppoa. Olen kuitenkin aiemmissa opinnoissa tutustunut ja jopa ihastunut Cháim Perelmanin argumentaatioteoriaan. Perelmanin argumentaatioteorian valintaa metodiksi vahvisti myös, että en ole pro gradu -tutkielmassani kiinnostunut niinkään Sata-komitean työn tuloksista tai ehdotuksista, vaan niistä argumentoinnin lähtökohdista, periaatteista ja arvoista, joilla uudistusta perusteltiin ja ajettiin eteenpäin. Tämän kaltaiseen analyysiin Perelmanin argumentaatioteoria antaa hyvän perustan. Tavoitteena on tällöin avata retorisen analyysin avulla, miten sosiaaliturvauudistuksesta keskusteltiin ja millaisten periaatteiden ja arvojen varaan argumentteja rakennettiin. (Ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971; Perelman 2006.)

Tutkielmaa tehdessä olen lukenut paljon aiempaa tutkimuskirjallisuutta sosiaaliturvasta. Tulin kuitenkin siihen tulokseen, ettei aiempi sosiaaliturvasta tehty tutkimus asettunut minun tutkielman viitekehykseen kovinkaan hyvin, sillä se on usein tehty talouden ja sosiaalipolitiikan näkökulmasta. Vasta 1990-luvun loppupuolella aktivointipolitiikan tultua osaksi sosiaaliturvajärjestelmää, on myös sosiaalityön näkökulmaa tuotu esille sosiaaliturvasta tehdyissä tutkimuksissa. Päädyin tästä johtuen laajentamaan aiempiin tutkimuksiin tutustumista myös muihin kuin sosiaaliturvasta tehtyihin tutkimuksiin. Laajennettuani aiempaa tutkimuskirjallisuutta huomasin oleellisiksi asioiksi tutkielmani kannalta uusliberalismia sekä sosiaalityön arvoja ja periaatteita käsittelevät tekstit. Olennaista ei niinkään ollut käsittelevä aiempi tutkimus sosiaaliturvaa, vaan se miten siinä määritellään uusliberalismi tai taas vastaavasti sosiaalityön periaatteet ja arvot.

Uusliberalismin juuret ovat klassisessa liberalismissa, josta se ammentaa keskeiset arvot ja periaatteet. Liberalismin opit tulivat uudelleen politiikan keskiöön 1970-luvulla Margaret Thatcherin tullessa valituksi Iso-Britannian pääministeriksi. Margaret Thatcherin politiikkaansa kutsutaan thatcherismiksi. Thatcherismin käsite on Gamblen (1994) mukaan moniulotteinen ja sisältää paljon tunnelatauksia ja mielikuvia niin itse Thatcherista kuin hänen politiikastaan. Thatcherismi on sekoitus uusliberaalisuutta ja konservatiivisuutta: talouspolitiikka harjoitettiin pitkälti uusliberalismin ehdoilla, kun taas konservatismi ilmenee vahvan valtion merkityksen korostamisessa. 1980-luvulla toinen merkittävä uusliberalistista politiikkaa toteuttava poliittinen toimija oli Yhdysvaltain presidentti Ronald Reagan. Thatcherin ja Reaganin jälkeen uusliberalistinen ajattelu ja politiikan toteutus on muuttunut globaaliksi ilmiöksi, mikä on näkynyt myös Suomessa. (emt., 2–6; Harvey 2005, 6–17; Koskiahho 2008, 62–63.)

Suomessa uusliberalistiset uudistukset käynnistyivät 1980-luvulla ”byrokratiatalkoilla”, joilla pyrittiin vähentämään julkisen sektorin byrokraattisuutta. Julkisen sektorin uusliberalististen uudistusten vauhti on ollut Suomessa luja. Vauhtia kiihdytti Suomessa entisestään 1990-luvun talouslama sekä julkinen velankasvu, kansainvälistyminen ja Euroopan unioniin liittyminen. (Temmes & Kiviniemi 1997, 15–17; ref. Lähdesmäki 2003, 18.) Uusliberalismin myötä hyvinvointipalveluissa ja sosiaaliturvasta on etsitty säästöjä sekä keinoja tehostaa toimintatapoja. Hyvinvointipalveluihin, myös sosiaalityöhön, on siten tullut uusia vaatimuksia; palveluiden tulee nykyisin olla taloudellisilla mittareilla mitattuna vaikuttavia ja tehokkaita. – Muita uusliberalismiin liitettyjä arvoja sekä toimintaperiaatteita ovat tehokkuus- ja tulosajattelu, veronkevennykset ja julkisen sektorin muuttaminen enemmän yksityisen sektorin kaltaiseksi. (Patomäki 2007, 55–67.)

Toinen tutkielmanani kannalta tärkeä lähtökohta on sosiaalityön arvot ja periaatteet eli se näkökulma, minkä puuttumista olen ihmetellyt poliittisilla areenoilla työskennellessäni sosiaalityöntekijänä. Yleisesti jaetaan käsitys, että sosiaalityö on eettistä työtä: arvoilla ja yhteisesti jaetuilla periaatteilla on vahva asema (Banks 2006, 11). Käytän lähteinä määriteltäessä sosiaalityön arvoja ja periaatteita alan eettisiä ohjeistuksia sekä arvoista ja periaatteista tehtyä tutkimusta. Sosiaalialalla on kansainvälisesti määritellyt eettiset ohjeet, *Ethics in Social Work, Statement of Principles* (IFSW 2004, www-sivut). Lisäksi sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. on tehnyt sosiaalialalle eettiset ohjeistukset: *Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisten eettiset ohjeet* (Talentia ry., www-sivut). Edellä mainituissa sosiaalialan eettisissä ohjeistuksissa yhteisiksi arvoiksi ja periaatteiksi luetaan kuuluviksi muun muassa ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, asiakkaan osallisuus, asiakkaan yksityisyyden suojaaminen, asiakkaan

elämänhallinnan lisääminen, syrjimyksen poistaminen/vastustaminen, ihmisten hyvinvoinnin lisääminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. (Emt.)

Uusliberalismin tehostamis- ja tuottavuusvaatimusten ja muiden yritystalouden termien soveltaminen julkiselle sektorille on aiheuttanut huolta sosiaalityössä. Haasteena on ollut uusliberalististen ajatusten ja sosiaalityön arvojen sekä periaatteiden yhteensovittaminen, koska nämä ovat osittain ristiriidassa keskenään. (Banks 2006, 11–14.) Uusliberalismin tultua osaksi suomalaisia julkisia palveluita on jopa sosiaalityön toiminnan eetoksen koettu muuttuneen. Taloudellisille argumenteille ja perusteluille on tullut enemmän sijaa ja inhimilliset sekä sosiaaliset perustelut ovat jääneet enemmän paitsioon julkisissa palveluissa ja päätöksenteossa. (Metteri & Hotari 2011, 73–74.) Tutkielmani tausta-ajatus onkin, että muun muassa taloudellista tehokkuutta painottava uusliberalismi on lähtökohtaisesti ristiriidassa sosiaalityön arvojen ja periaatteiden, kuten ihmisarvon ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, kanssa. Hyvin samankaltaista tausta-ajatusta käyttää myös Lauri Nieminen (2014) pro gradu –tutkielmassaan, *Johtavien sosiaalityöntekijöiden kokemukset tilaaja- ja tuottajamallin alkuvaiheen vaikutuksista*. Koska sosiaalityön ja uusliberalismin arvojen ja periaatteiden on koettu olevan ristiriidassa, on erittäin mielenkiintoista tutkia, näkyikö tämä jännite vuosien 2008–2010 sosiaaliturvauudistuksessa.

Viimeistellessäni pro gradu -tutkielmaa alkuvuodesta 2017 Sata-komitean mietinnön julkaisemisesta on kulunut useampi vuosi. Onko tutkielma siis enää ajankohtainen? Itse asiassa sosiaaliturva on viimeisen puolen vuoden aikana noussut uudelleen poliittisille agendoille ja julkiseen keskusteluun. Sosiaaliturvan uudistamisesta virinnyt keskustelu liittyy osittain käynnissä olevaan Sote-uudistukseen. Sosiaali- ja terveyspalveluita uudistaessa väistämättä herää kysymyksiä sosiaaliturvasta ja sen antamista mahdollisuuksista ja toisaalta sen luomista haasteista sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Sosiaaliturvan uudistamistarpeen on nostanut esille muun muassa Kelan pääjohtajana 1.1.2017 aloittanut Elli Aaltonen. Hän on ehdottanut Sata-komitean uudelleen koollekutsumista. Aaltonen antaisi Sata-komitealla tehtäväksi pirstaleisen sosiaaliturvan selkeyttämisen ja kannustusloukkujen poistamisen. (Kauppalehti 14.11.2016, www-sivu.) Myös Helsingin yliopiston professori Heikki Hiilamo näkee tarvetta sosiaaliturvauudistukselle. Hän uskoo Sote:n jälkeen Suomeen, olevan tulossa ”Sotu:n” eli sosiaaliturvauudistuksen. Hiilamo perustelee sosiaaliturvan uudistamisen tarvetta muun muassa perusturvan jälkeenjääneisyydelle ja tästä aiheutuvalla köyhyydellä. (Kansan Uutiset 26.11.2016, www-sivu.) Sosiaaliturvauudistuksen seuraavan uudistusyrityksen lähtölaukauksen

voidaan ajatella jo olevan virallisestikin laukaistun, sillä pääministeri Juha Sipilän johtama valtioneuvosta tilasi Helsingin yliopistolta raportin osallistavan sosiaaliturvan malleista. Selvitystyötä koordinoi professori Heikki Hiilamo ja työryhmän tekemä selvitys, *Neljä osallistavan sosiaaliturvan mallia*, julkaistiin 8.2.2017. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, www-sivut; Hiilamo & Komp & Moisio & Babila Sama & Lauronen & Karimo & Mäntyneva & Parpo & Aaltonen 2017.)

Sosiaaliturva ja sen uudistustarpeet ovat siis jälleen erittäin ajankohtaisia. Huomioitavaa on myös, että uudistamisen tarpeellisuutta perustellaan edelleen ainakin osittain samoista lähtökohdista ja samankaltaisilla argumenteilla kuin vuosina 2008–2010. Edelleen sosiaaliturvan katsotaan olevan pirstaleinen ja sisältävän kannustinloukkuja, ensisijaiset etuudet tulkitaan jälkeenjääneiksi yleisestä tulokehityksestä sekä kannustavuus/osallisuus koetaan tärkeiksi sosiaaliturvan elementeiksi. (Emt.) Edellä mainituista syistä johtuen onkin mielenkiintoista sekä myös ajankohtaista tutkia, kuinka paljon yhtäältä uusliberalistiset ja toisaalta sosiaalityön periaatteet sekä arvot saivat jalansijaa sosiaaliturvan uudistamisesta käydyissä keskusteluissa vuosina 2008–2010.

1.2 Sosiaaliturva ja vuosien 2008–2010 sosiaaliturvauudistus

Sosiaaliturva Suomessa

Suomalaisessa hyvinvointivaltiolla on erilaisia tehtäviä. Yksi merkittävimmistä hyvinvointivaltion tehtävistä on turvata sosiaaliturvan avulla kansalaisten toimeentulo silloin, kun se on erilaisista elämäntilanteista johtuen uhattuna. Sosiaaliturvan avulla pyritään myös tasoittamaan tuloeroja ja vähentämään köyhyyttä. Suomalainen sosiaaliturva on monimuotoinen, ellei jopa sekava, ja sen erityispiirteenä on työmarkkinaosapuolten vahva mukana oleminen järjestelmää luodessa sekä kehitettäessä. Suomessa sosiaaliturvaan kuuluvat nykyisin muun muassa eläkejärjestelmät, sairausvakuutus, vanhempainetuudet, työttömyysturva ja viimesijaisena etuutena toimeentulotuki. Hyvinvointivaltion tehtävänä on sosiaaliturvan rinnalla tarjota myös sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluita, joilla pyritään ehkäisemään sosiaalisia ongelmia kuten huumeidenkäyttöä ja niistä aiheutuvia ongelmia. (Kautto 2002, 11–14.)

1990-luvulta lähtien sosiaaliturvaan on kohdistunut uusliberalistista kritiikkiä. Erityisesti työttömyysturvan yhdessä ansiotuloihin kohdistuvan korkean verotuksen kanssa nähdään muodostavan kannustinloukkuja, jolloin etuuskien varassa elävät eivät lähde töihin, koska työn vastaanottaminen ei ole taloudellisesti kannattavaa. Sosiaaliturvaetuudet ovat uusliberalistisen

kritiikin mukaan lisäksi liian korkeita ja siten ruokkivat hidasta talouskasvua, työmarkkinoiden jäykkyyttä ja julkisen sektorin jatkuvaa kasvua. Uusliberalistinen kritiikki kuitenkin myöntää, että sosiaaliturvalla on myös myönteisiä vaikutuksia yhteiskunnassa. Se muun muassa vähentää kansalaisten tuloriskiä ja lieventää köyhyyttä. (Julkunen 2001, 164–165; Juhila 2006, 67–69.)

1990-luvulla olleen talouskriisin ja uusliberalistisen ajattelun leviämisen seurauksena valtiontaloudessa tehtiin lukuisia ja merkittäviä sosiaaliturvan supistuksia, joista tärkeimmät kohdistuivat sairaus- ja vakuutusturvaan, asumistukiin, eläkkeisiin ja kuntien valtionosuuksiin (Kosonen 1998, 347–348; ref. Kantola 2002). On esitetty, että 1990-luvulta lähtien universalistisesta sosiaalipolitiikasta, jossa kaikille pyrittiin tarjoamaan korkeatasoisia sosiaalipalveluita ja johon liittyi vahvasti yhteenkuuluvuus ja sosiaalisen koheesion ideologia, on siirrytty kohti selektiivistä järjestelmää, jossa sosiaalietuuksien ja -palveluiden kohteena olevat näyttävät tarvitsevilta, huono-osaisilta ja omaan tilaansa syyllisiltä. Tässä niin sanotussa selektiivisessä sosiaalipolitiikassa nähdään korostuvan lisäksi tehokkuuden, taloudellisuuden ja yksilöiden vastuullisuuden. Myös sosiaalietuudet tai -palvelut ovat hyvin usein tarveharkinnan alaisia. Sosiaalipalveluiden ja siten myös sosiaaliturvan suunnan katsotaan täten olevan kohti hyvinvointiorganisaatioiden toimintojen tehostamista, ulkoistamista sekä etuuksien ja palveluiden niukemman ja vastikkeellisemman tuottamisen tietä. (Julkunen 2006, 43–46; Helne & Laatu 2006, 25.)

Sosiaaliturvan uudistaminen 2008–2010

Matti Vanhasen II hallitus lähti uudistamaan sosiaaliturvaa mielenkiintoisessa poliittisessa toimintaympäristössä. Taustalla vaikuttivat 1990-luvulla ollut lama ja uusliberalistinen ajattelu, joiden seurauksena sosiaaliturvaan oli tehty leikkauksia ja tehokkuus sekä taloudellisuus olivat tärkeitä kriteereitä kaikille julkisille palveluille ja -etuuksille. Toisaalta 2000-luvulla Suomessa elettiin nousukautta ja sosiaaliturvan tason koettiin jääneen jälkeen yleisestä tulokehityksestä. Kritiikkiä esitettiin myös sosiaaliturvan varassa elävien oikeuksien unohtamisesta ja heidän syyllistämistään. Sosiaaliturvaa lähdettiin siis uudistamaan tilanteessa, jossa kehittämisen suunnasta, sen arvoista ja periaatteista ei vallinnut yhtenäistä käsitystä.

Sosiaaliturvan uudistaminen käynnistyi valtioneuvoston asettaessa kesäkuussa 2007 Sata-komitean valmistelemaan kokonaisuudistusta sosiaaliturvasta. Valtioneuvosto määritteli sosiaaliturvan uudistamisen tavoitteiksi työn kannustavuuden parantamisen, köyhyyden vähentämisen sekä riittävän perusturvan tason turvaamisen kaikissa elämäntilanteissa. Sosiaaliturvan kokonaisuudistusta koordinoivan Sata-komitean puheenjohtajaksi nimettiin valtiotieteen tohtori Markku Lehto. Lisäksi

siihen kuuluivat eri alojen asiantuntijoita, valtioneuvoston virkamiehiä, tutkijoita, sekä työnantajien- ja työntekijöiden etujärjestöihin kuuluvia henkilöitä. (Ks. Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista, [www-sivu.](#))

Sata-komitea kokoontui työskentelyn aikana yhteensä 64 kertaa ja lisäksi sosiaaliturvauudistuksesta järjestettiin kolme laajaa seminaaria. Työskentelyssä Sata-komitealla oli apuna neljä jaostoa: perusturvajaosto, ansioturvajaosto, rahoitus- ja kannustavuusjaosto sekä hallinto- ja prosessijaosto. Epävirallisesti merkittävä rooli oli myös niin sanotulla laskentajaostolla. Sata-komitea kuuli ehdotuksen laatimisen aikana useita kansalaisjärjestöjä ja myös kansalaisille annettiin mahdollisuus ilmaista mielipiteitä sosiaaliturvasta valtioneuvoston keskustelufoorumilla. Aikaa sosiaaliturvauudistuksen laatimiseen oli kesäkuusta 2007 tammikuun loppuun 2009. Aikataulua voidaan pitää varsin tiukkana, kun kyseessä oli ehdotus suuresta kokonaisuudistuksesta. Sata-komitean tuli antaa kirjallinen selonteko valtioneuvostolle sosiaaliturvan peruslinjauksista tammikuun 2009 loppuun mennessä. Kyseinen mietintö, *Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista*, julkaistiin 27.1.2009. Lopullinen ehdotus sosiaaliturvan kokonaisuudistamisesta tuli palauttaa valtioneuvokselle 31.12.2009 mennessä. Sata-komitea pysyi aikataulussa ja palautti mietinnön, *Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi*, 18.12.2009.(ks. Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista 2009, [www-sivu](#); Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi 2009, [www-sivu.](#))

Sata-komitea pysyi aikataulussa, mutta sen työskentelyä on kuvailtu haastavaksi ja vaikeaksi. Osa syynä työskentelyn haasteisiin oli, että Sata-komitean kokoonpano oli pyritty saamaan mahdollisimman moniääniseksi ja siten edustamaan mahdollisimman laajasti suomalaista yhteiskuntaa. Sata-komitean työskentelyssä moniäänisyys ei ollut vain rikkaus, vaan se aiheutti myös vaikeuksia yhdistää eri kansanryhmien äänet samaan ehdotukseen. Osmo Soininvaara (2010), Sata-komitean jäsen ja pitkän linjan poliitikko, on kirjoittanut kirjan Sata-komitean työskentelystä. Kirjassaan hän tuo esiin muun muassa rohkeuden puutteen tehdä ehdotusta laajasta sosiaaliturvauudistuksesta. Juho Saari (2011) näkee myös sosiaaliturvauudistuksen haastavana tehtävänä, koska yhteiskunnassa on useita eri intressejä sekä intressiryhmiä, jotka vaikuttavat sosiaaliturvaan ja puolustavat omia etuja. Lisäksi sosiaaliturvan uudistamisen tavoitteet olivat osittain toisiaan poissulkevia: työnteon kannustavuuden lisääminen ja samanaikaisesti ensisijaisten sosiaalietuuksien nostaminen riittävälle tasolle, on hankala yhtälö ja tehtävä mille tahansa komitealla.

Sosiaaliturvan uudistamisessa onnistuminen vaatisikin hyviä neuvottelutaitoja, vakaata taloustilannetta sekä hyvää poliittista pelisilmää. (Emt. 2011, 70, 94–97.)

Sata-komitean tekemä työ herätti ristiriitoja ja sen tuloksia on leimattu muun muassa epäonnistuneiksi ja vaikutuksia vähäisiksi. On jopa esitetty, että Sata-komitean kokoonpano oli jo alkujaan epäonnistunut rakenteeltaan ja osallistujiltaan, eikä poliittinen tahtotilakaan näyttäytynyt kaikille selkeänä. (Ks. Roos 2011; Soininvaara 2010.) Sata-komitean työskentelystä on kulunut useampi vuosi ja sen ehdottamista sosiaaliturvan uudistuksista on toteutunut muun muassa takuueläke vuonna 2011, perustoimentulotuen käsittelyn siirtyminen kelaan 1.1.2017 ja myös perustulokokeilu käynnistyy vuosina 2017–2018 (takuueläkelaki 703/2010; Laki toimeentulotuesta annettu lain muuttamisesta 815/2015; Hallituksen esitys perustulokokeilusta sekä tuloveron 92§:n ja ennakkoperintälain 17§:n väliaikaisesta muuttamisesta HE215/2016).

Sosiaaliturvauudistusta voidaan kuitenkin lähestyä myös eri näkökulmasta kuin tarkastelemalla Sata-komitean saavutuksia ja toteutuneita ehdotuksia pitkällä aikavälillä. Juho Saari (2009) lähestyy artikkelissaan, *Harvinainen hetki – tammikuu 2009 ja suomalaisen sosiaalipolitiikan tulevaisuus*, sosiaaliturvan kokonaisuudistusta harvinainen hetki -käsitteen kautta. Sosiaaliturvan osalta harvinaisia hetkiä ei ole ollut usein ja 2008–2009, eli Sata-komitean aktiivisen työskentelyn aika, oli selkeästi harvinainen hetki sosiaaliturvan uudistamisen osalta. Tuolloin poliittinen tahtotila oli valmis sosiaaliturvan kokonaisvaltaiselle uudistamiselle, rahaa olisi ollut ja yhteiskunnan eri toimijat oli saatu saman pöydän äärelle. Sata-komitean työskentelyn ajoittuminen niin sanotulle harvinaiselle hetkelle, ei kuitenkaan vielä merkitse, että aikaansaannokset eli tulokset, olisivat merkittäviä sosiaaliturvan kokonaisuudistamisen osalta. Toisaalta sosiaaliturvan ympärillä käyty keskustelu on jo sinänsä merkityksellinen. Onkin arvioitu, että Sata-komitean työskentelyn ja sosiaaliturvan ympärillä käytyjen keskusteluiden lopullinen vaikutus sosiaaliturvaan voidaan arvioida vasta pitkällä aikavälillä 2020-luvulla. (Emt., 239–254.)

Pro gradu -tutkielmani kannalta Juho Saaren (2009) käsitys sosiaaliturvan uudistamisen harvinaisesta hetkestä ja sosiaaliturvan uudistamisesta käydyn keskustelun tärkeydestä on mielenkiintoinen. Sosiaaliturvasta käytyä keskustelua vuosina 2008–2010 voidaan nähdäkseni pitää yhtenä alkuna nykyisin käynnissä olevalle sosiaali- ja terveystalouden uudistukselle Suomessa. Se oli tietyllä tapaa yksittäinen lähtölaukaus keskusteluille koko julkisen sektorin uudistamistarpeista. Keskustelu on jatkunut aina näihin päiviin saakka tulokulmien ja argumenttien kuitenkin vaihdellessa. Keskustelut aloitettiin vuonna 2007 sosiaaliturvasta ja keskusteluja on jatkettu aktiivisesti aina näihin

päiviin saakka sosiaali- ja terveystalveluiden (SOTE) uudistamiskeskusteluilla. Lisäksi viime aikoina ollaan oltu palaamassa keskusteluun sosiaaliturvan uudistamistarpeista Sote-keskustelun rinnalla. Näistä lähtökohdista käsin onkin helppo yhtyä Juho Saaren (2009) ajatukseen, että Sata-komitean työn lopullisia tuloksia voidaan arvioida vasta 2020-luvulle. Tuolloin sosiaali- ja terveystalveluiden (SOTE) ja sosiaaliturvan (SOTU) uudistukset on ehkä saatu tehdyiksi ja lopulliset arviot niin uudistuksista kuin niiden ympärillä käydyistä keskusteluistakin voidaan tehdä.

Tutkielmani rakenne etenee siten, että käyn luvussa kaksi läpi sosiaalityön sekä uusliberalismin keskeisimmät arvot ja periaatteet. Tällöin muodostuu käsitys siitä, mitä arvoja ja periaatteita etsin Sata-komitean mietinnöstä sekä Talentia ja Sosiaalitieto -lehtien artikkeleista. Luvussa kolme kerron tutkimuksen toteutuksesta. Käsittelen tällöin tutkimuskysymyksiä, aineistoa ja niiden valitsemista sekä tutkielman eettistä ulottuvuutta. Luku neljä on metodiluku, jolloin avaan tutkielman metodin, Cháim Perelmanin argumentaatioteorian ja kuvaan miten olen käyttänyt metodologia avukseni analysoidessani aineistoa. Luvut viisi ja kuusi ovat varsinaisia analyysilukuja. Luvussa viisi käyn läpi Sata-komitean mietinnön argumentointia sosiaaliturvauudistuksesta ja luvussa kuusi taas Sosiaalitieto ja Talentia -lehtien argumentointia sosiaaliturvauudistuksesta. Luvussa seitsemän teen yhteenvedon sekä Sata-komitean mietinnön että Sosiaalitieto ja Talentia -lehtien argumentoinnista sosiaaliturvauudistuksesta sekä esittelen tutkielman johtopäätökset.

2. Sosiaalityö ja uusliberalismi

Tässä luvussa avaan tutkielman tärkeimmät lähtökohdat. Ensin käsittelen sosiaalityötä ja sen keskeisiä periaatteita sekä arvoja. Toiseksi käyn läpi uusliberalismin avainkäsitteitä sekä niiden vaikutuksia sosiaaliturvaan ja sosiaalityöhön.

Sosiaalityön ja uusliberalismin arvoja sekä periaatteita hyödynnän analysoidessani Sata-komitean mietintöä sekä Talentia ja Sosiaalitieto-lehtien artikkeleita Perelmanin argumentaatioteorian avulla (Ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971; Perelman 2006). Määritellessäni sosiaalityön ja uusliberalismin keskeiset arvot ja periaatteet tulen tarkentaakseni ne käsitteet ja esisopimukset, joita pyrin etsimään Sata-komitean mietinnön sekä Sosiaalitieto ja Talentia -lehtien artikkeleiden argumentaatiosta. Retorisen analyysin avulla siis tutkin, keneen/mihin Sata-komitean mietinnössä ja sosiaalialan ammattilehtien artikkeleissa pyrittiin vetoamaan ja oliko argumentoinnissa sosiaalityön ja uusliberalismin arvoista sekä periaatteista lähtöisin olevia piirteitä.

2.1 Sosiaalityön periaatteet ja arvot

Sosiaalityön maailmanjärjestö (IFSW) määrittelee sosiaalityön tavoitteeksi kansalaisten hyvinvoinnin lisäämisen. Tällöin sosiaalityö määrittyy epäsuorasti ammatilliseksi instrumentiksi, millä pyritään toteuttamaan yhteiskunnassa kulloinkin vallalla olevaa hyvinvointipolitiikkaa ja niiden taustalla olevia arvoja. Valtiot asettavat lisäksi hyvinvointipolitiikalla, hyvinvointia koskevalla lainsäädännöllä ja hyvinvointihallinnollaan reunaehdoja hyvinvointipalveluille ja hyvinvointityölle eli myös sosiaalityölle. (Niemelä 2011, 13.) 1990-luvulle saakka Suomessa vaikutti yhteiskunnan kehittämiseen hyvinvointivaltioajattelu. Hyvinvointivaltioon liittyvät ideat, tavoitteet ja ideologia loivat maailmansotien jälkeisessä Suomessa reunaehdoja yhteiskunnan kehittämiseksi ja siten myös sosiaalityöhön. Hyvinvointivaltion rakentaminen, ideat ja tavoitteet vaikuttivat muun muassa sosiaalityön ammatilliseen kehitykseen ja eettisiin periaatteisiin. Hyvinvointivaltio on antanut sosiaalityön ammatillisen toiminnalle yleiset edellytykset, valtuudet sekä on määritellyt pitkälti myös sosiaalityön työskentelymetodeja. (Raunio 2000, 11–12.)

Koska pohjoismaalaisella hyvinvointivaltioajattelulla ja sosiaalityöllä on yhteiset juuret, on tärkeää ymmärtää niiden yhtymäkohtia. Molemmassa on ollut osittain yhteiset päämäärät, sillä sekä pohjoismaalaisella hyvinvointivaltioajattelulla, että sosiaalityöllä on pyritty turvaamaan ihmisten

elämää, lisäämään hyvinvointia sekä ehkäisemään huono-osaisuuden ja eriarvoisuuden kasvamista. Tavoitteena on siis ollut lisätä ihmisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan toimintakykyä sekä lievittää riskien ja kärsimysten seurauksia. Keskeisinä ideoina ovat olleet yhteiskunnan kiinteys ja yhteisvastuu, mikä on muun muassa pyritty saavuttamaan julkisilla varoilla tuotetuilla tulonsiirroilla ja sosiaalipalveluilla. Tärkeä on ollut myös universaalisuus, jolloin valtio on taannut kansalaisilleen tai asukkailleen oikeuksia, jotka vahvistavat heidän hyvinvointinsa edellytyksiä. Kansalaiselta tai asukkaalta ei ole vaadittu suorituksia etuuden saamiseksi, vaan oikeus etuuteen on perustunut inhimilliseen ominaisuuteen kuten sairauteen tai ikään. (Sipilä & Anttonen 2016, 57, 71–74; Ferg & Hellsten & Kalimo & Purola 2007, 1–21.)

Etiikkaa, arvoja ja moraalialueita koskevia kysymyksiä pidetään tärkeinä sekä sosiaalityön käytännöissä että myös sosiaalityön tutkimuksessa (Banks 2006, 11). Sosiaalityöllä ei kuitenkaan ole varsinaisesti omia arvoja ja periaatteita, vaan sosiaalityön lähtökohtana ja arvoina ovat olleet yhteiskunnassa kulloinkin yleisesti hyväksytyt modernit arvot, lait ja ihmisoikeussopimukset (Raunio 2004, 71–77; Arki, arvot, elämä, etiikka: sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2013). Sosiaalityön ammatti on kehittynyt professioksi maailmansotien jälkeen, jolloin vallalla Suomessa oli hyvinvointivaltioajattelu. Hyvinvointivaltioajattelu on siis yksi ulottuvuus, joka on vaikuttanut sosiaalialan periaatteisiin ja arvoihin, yhdessä muun muassa lakien ja kansainvälisten sopimusten kanssa. Sosiaalialan kansainvälinen maailmanjärjestä (IFSW) ja sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestä Talentia ry. ovat määritelleet sosiaalialalle yhteisiä periaatteita ja eettisiä ohjeita, joita sosiaalialalla arvostetaan ja joihin nojaututaan työskentelyssä. Sosiaalialalla määritellyt keskeisiä periaatteita ovat ihmiselämän arvokkuuden vaaliminen ja ihmisarvon kunnioittamisen sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen.

Sosiaalialalla ihmiselämän arvokkuuden ja ihmisarvon kunnioittaminen tarkoittavat sosiaalityön asiakkaan itsemääräämisoikeutta, oikeutta tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti ja oikeutta yksityisyyteen. Tällöin korostuu hyvä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kohtaaminen. Erityistä huomiota kohtauksissa tulee kiinnittää siihen, että jokaisen yksilön ihmisoikeudet toteutuvat. Sosiaalityölle ominaista ovat haastavat tilanteet, joissa eettinen harkinta on keskiössä. Sosiaalityöntekijä joutuu esimerkiksi kiireellisen sijoittamisen päätöstä tehdessään arvioimaan monien eettisten periaatteiden toteutumista yhtä aikaa, kuten vanhempien itsemääräämisoikeutta ja toisaalta lapsen turvallisuutta sekä oikeutta hyvään kasvuun ja elämään. Eettisiä kysymyksiä nousee esiin myös köyhyydestä, syrjäytyneistä ja sosiaaliturvan varassa elävistä henkilöistä puhuttaessa. Eettisyys ja arvojen puntarointi ovat siis jatkuvasti läsnä sosiaalityössä. (Arki, arvot, elämä, etiikka:

sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2013, 7–9; Ethics in Social Work, Statement of Principles 2004, 1–4; Sosiaalityön arvot ja etiikka 2011.)

Toinen sosiaalialan eettisissä ohjeissa esiin tuleva tärkeä ulottuvuus on yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Tällöin sosiaalialan ammattilaisen tulee edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta asiakkaan ja koko yhteiskunnan näkökulmista. Lisäksi sosiaalialan ammattilaisen tulee pyrkiä estämään kaikenlaista negatiivista syrjintää (esimerkiksi ikään, sukupuoleen tai uskontoon perustuvaa syrjintää), tunnustaa yhteiskunnan kulttuurinen ja etninen moninaisuus. Ammattilaisen käytössä olevat voimavarat tulee jakaa tasapuolisesti ja ammattilaisen tulee vastustaa epäoikeudenmukaista politiikkaa sekä toimintatapoja. (Emt.)

Sosiaalityön arvoihin ja periaatteisiin kuuluu epäoikeudenmukaiseksi koetun politiikan sekä toimintatapojen raportointi päättäjille (Banks 2006, 11–14). Tällöin keskiössä ei ole sosiaalityö asiakastyönä vaan yhteiskunnallisena työnä. Myös vuonna 2014 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki korostaa rakenteellisen sosiaalityön merkitystä: rakenteellisella sosiaalityöllä on huolehdittava sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymisestä ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. (SosHL 7§.) Tämä merkitsee, että esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden tulee välittää tietoa, ehdotuksia ja suunnitelmia yhteiskunnassa vallitsevista sosiaalisista ongelmista. Raunion (2000) mukaan sosiaalityön asiantuntijuutta ei olekaan ainoastaan asiakkaan kohtaamisessa tapahtuva keskinäinen vuorovaikutus, vaan myös yhteiskunnan rakenteisiin ja toimintamekanismeihin liittyvä asiantuntijuus (Emt., 12). Sosiaalityöntekijän tulee siis tietää ja ymmärtää yhteiskunnallisia asioita ja pyrkiä vaikuttamaan oman alaan kuuluviin yhteiskunnallisiin keskusteluihin.

Viime aikoina sosiaalityön tutkimuksissa on korostettu entisestään sosiaalityöntekijöiden merkitystä yhteiskunnallisina vaikuttajina. On peräänkuulutettu uutta eettistä, jopa poliittista, ohjeistusta sosiaalialalle, koska nykyiset eettiset ohjeistukset on koettu liian ympärilyöreiksi sosiaalialan jäätyä uusliberalismin sekä uusliberalismin perustuvan julkisjohtamisen opin varjoon, jonka avulla on uudistettu julkista sektoria viime vuosikymmenien aikana. (Eräsaari 2014, 130–136.) Riitta Vornanen, Juha Hämäläinen ja Maritta Törmänen (2016) taas kirjoittavat sosiaalityön käytäntöpoliittisesta tehtävästä. He näkevät sosiaalityön yhteiskuntapoliittisen roolin jälleen ajankohtaisena, koska hyvinvointierot ja köyhyys kasvavat Suomessa jatkuvasti. Sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään marginaalissa eläviä ihmisiä, joidenka todellisuus ei välity yhteiskunnallisissa keskusteluissa, mikäli sosiaalityöntekijät eivät tuo heidän asioita julkiseen keskusteluun ja

tietoisuuteen. On kuitenkin tärkeää huomioida, ettei yhteiskuntapoliittinen tehtävä tarkoita niinkään puoluepolitiikassa mukana olemista, vaan pikemminkin asiantuntijakannanottoja yhteiskunnassa toteutettavasta politiikasta. Maailmalla sosiaalityö on ollut ja on edelleen hyvinkin yhteiskuntapoliittista, mutta Suomessa tätä on vierastettu. Vierastamiseen syynä saattaa olla Suomessa vuosikymmeniä käynnissä ollut vahva hyvinvointivaltion kehittäminen, jolloin sosiaalityöntekijöiden ei ole tarvinnut tuoda esille havaintojaan ja ajatuksia työssään näkemistä ja kokemista yhteiskunnallisista epäkohdista. (Emt., 201–208.)

2.2 Uusliberalistiset sekä uuden julkisjohtamisen periaatteet ja arvot

1990-luvun laman seurauksena tapahtuneen hyvinvointivaltion suunnanmuutoksesta on käyty varsin laajaa tieteellistä keskustelua. On puhuttu hyvinvointivaltion kriisiytymisestä tai murroksesta. Oli nimitys mikä tahansa, on 1990-luvun jälkeen sosiaalisten oikeuksien ja etuuksien kaventuminen laajalla rintamalla myönnetty totuus. (Julkunen 2004, 170–172.)

Julkisen sektorin uudistamistarvetta perusteellaan hyvinvointivaltion kriisiytymisellä, jolloin hyvinvointivaltiota ja sen tuottamia sosiaalipalveluita ja -etuuksia kritisoidaan. Hyvinvointivaltion kriisistä voidaan löytää kolme pääulottuvuutta eli kritiikkiä hyvinvointivaltiota kohtaan. Kyseiset pääulottuvuudet ovat rahoituskriisi, tehokkuuskriisi ja legitimizeettikriisi. Rahoituskriisillä tarkoitetaan kysymystä siitä, onko meillä varaa hyvinvointivaltion ylläpitoon. Tällöin keskustellaan hyvinvointivaltion kustannusten noususta liian korkeiksi tiukentuneessa taloustilanteessa. Tehokkuuskriisissä keskustellaan julkisesti tuotettujen palveluiden hinta-laatusuhteesta. Keskustelua käydään, voitaisiinko hyvinvointivaltion palvelut tuottaa muulla tavoin tehokkaammin, monipuolisemmin ja halvemmin? Legitimizeettikriisillä taas tarkoitetaan sen pohtimista, että onko hyvinvointivaltion ylläpitoon enää poliittista tahtoa. Kannattavatko suomalaiset hyvinvointivaltiota? (Lähdemäki 2003, 17–18.) Julkisen sektorin uudistamisen taustalla on siis kritiikki vanhanaikaiseksi ja tehottomaksi koettua julkishallintoa kohtaan. Lisäksi julkinen sektori uudistamiseen liittyy keskustelu hyvinvointivaltion tehtävistä, kustannuksista ja tarpeellisuudesta. Talouslaman ja siitä seuranneen hyvinvointivaltion kriisiytymisen seurauksena Suomessa yhteiskunnalliseen keskusteluun nousi uusliberalismi ja siitä johdettu julkisen sektorin uudistamisen tähtäävä hallintoreformi niin sanottu uusi julkisjohtamisen oppi (NPM, New Public Management).

Uusliberalismin avulla halutaan uudistaa byrokraattiseksi ja kalliiksi koettua julkista sektoria sekä haastaa vallalla olevaa hyvinvointivaltioajattelua sosiaalipolitiikassa ja sen toteuttamisessa.

Uusliberalismi ei ole uusi, tämän ajan ideologia, vaan sen juuret ovat klassisessa liberalismissa. Liberalismin ajatukset vapaudesta nousivat uudelleen keskiöön 1930-luvulla, kun Friedrich Hayek, Wilhelm Röpken, Walter Eucken sekä Friedman Milton herättivät keskustelua sosialismia ja valtion säädeltyä yhteiskuntaa vastaan liberalismiin opein. Tästä syntyneitä ajattelusuuntausta kutsutaan nykyisin uusliberalismiksi. Uusliberalismin keskeisimmät teesit ovat vapaus, valtion vähäinen rooli, spontaani yhteiskunta, oikeudenmukaisuus sekä tehokkuusajattelu. (Harisalo & Miettinen 1997,16; Harvey 2005.)

Vapaus ja valtion rooli uusliberalismissa

Vapaus on uusliberalistisen ajattelun kulmakivi: markkinoiden, yksityisen omistuksen ja kaupan vapaudet ovat tärkeitä, jotta saavutetaan vapaan kilpailun suurimmat edut. Vapaan kilpailun alueelle kuuluvia asioita ovat muun muassa koulutus, työ ja myös sosiaaliturva pääosin. Vapaalla kilpailulla nähdään saavutettavan suurin hyöty ja tehokkuus yhteiskunnassa. (Hayek 1944, 58–59.) Vapaus on myös edellytys hyvälle yhteiskunnalle, koska vapaassa ja vähän säädellyssä yhteiskunnassa yksilöt pyrkivät menestymään, mistä hyötyy lopulta koko yhteiskunta (Friedman 1979, 22–27).

Valtion rooli uusliberalismissa on turvata markkinoiden, kaupan ja yksityisen omistuksen vapaus esimerkiksi lainsäädännöllä, mikäli markkinoiden- tai yksilönsuojelu sitä vaativat. Lisäksi täsmällisen hallinnon mahdollistava oikeudenkäyttö, eli oikeuslaitoksen toiminta, on valtion tehtävä. Valtion väliintulo on suotavaa myös, jos ulkoiset vaatimukset sitä edellyttävät esimerkiksi sotatilanteessa. (Friedman 1979, 42–48; Harvey 2005, 7–10.) Valtion rooli uusliberalistisessa ajattelussa on täten vähäinen ja liittyy vain erityistilanteiden kuten rikoksien ja muiden taloutta uhkaavien riskitekijöiden hallintaan. Tämä johtaa siihen, että uusliberalismissa markkinoiden ja yksilöiden vastuut korostuvat. Jokaisen tulee sosiaalisen verkoston ja markkinoilla avautuvien mahdollisuuksien avulla selvittää mahdollisimman pitkälti itse muun muassa elämän kriisitilanteista.

Uusliberalistinen käsitys valtion roolista eroaa merkittävästi hyvinvointiajattelun käsityksestä, jossa valtiolle annetaan vahva yhteiskunnallisen toimijan rooli, tehtävä ja vastuu. Perinteisesti (hyvinvointi)valtion tehtävänä ja tarkoituksena on ollut esimerkiksi tuottaa laajasti erilaisia julkisia palveluja. Keskeisinä tätä toimintaa ohjaavina arvoina on ollut oikeudenmukaisuus ja kansalaisten tasa-arvo (Kantola 2002, 19). Hyvinvointivaltion päämääränä on ollut vähentää köyhyyttä, eriarvoisuutta sekä vahvistaa yhteiskunnan kiinteyttä ja helpottaa ihmisten elämää poikkeuksellisissa tilanteissa. Valtio on huolehtinut myös kaikkein heikoimmassa asemassa olevista sekä luonut myös

sosiaaliturvan ja sosiaali- ja terveystalouden kautta keskiluokalle hyvinvointia. (Ferg ym. 2007, 12–23.)

Tehokkuus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus uusliberalismissa

Uusliberalistisen ajattelun mukaan yksilön toimiessa vapaassa yhteiskunnassa, missä valtion väliintulo ja puuttuminen ovat vähäistä ja perustuu vain erityistilanteisiin, syntyy tehokkain, tasa-arvoisin ja oikeudenmukaisin yhteiskuntamuoto, joka on mahdollista saavuttaa. Vapaan yhteiskunnan nähdään luvan tasa-arvoa, kun taas valtion liiallinen sääntely luo vapauden menetyksen kautta eriarvoisuutta. (Harisalo 2009, 22–27.) Friedrich Hayek (1944) nimittää tätä spontaaniksi yhteiskunnaksi, jossa jo Adam Smithin aikanaan kuvaama 'näkyvä käsi' ohjaa yhteiskunnan kaikkia toimintoja luonnollisella tavalla oikeaan suuntaan. Hayek kuitenkin myöntää, että vapaan yhteiskunnan kääntöpuolella on epäoikeudenmukaisuuden mahdollisuus. Vapaan kilpailuyhteiskunnan etu on kuitenkin siinä, että se kohtelee ja mahdollistaa kaikille samat edellytykset toimia yhteiskunnassa. Tämän sinänsä katsotaan takaavan riittävän tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden. (Emt., 43, 94–97, 109–117.) Uusliberalismissa tasa-arvo nähdään saavutettavan vapaiden markkinoiden sivutuotteena. Milton Friedman (1979) ei kuitenkaan kiellä sitä, että lähtökohdat menestykseen voivat olla kansalaisilla erilaisia, ja siten toiset ovat etuoikeutettuja verrattuna toisiin, mutta kaikilla on kuitenkin mahdollisuus pyrkiä samaan etuoikeutettujen menestyjien asemaan yhteiskunnassa (Emt., 178–184).

Kriittisesti uusliberalismiin suhtautuvat ovat moittineet uusliberalismia rikkaita hyödyttäväksi järjestelmäksi, missä köyhät ja huono-osaiset jäävät tuen ja turvan ulkopuolelle (esim. Patomäki 2005 & 2007; Bourdieu 1994). Uusliberalismi on myös nähty uhkana tasa-arvolle ja lisäävän eriarvoisuutta yhteiskunnassa. Briitta Koskiahon (2008) kuvaama tapahtunut muutosta siirtymisenä sääntelytalouteen, missä julkisen talouden menojen karsiminen, säästäminen ja palveluiden tehostaminen on ollut keskiössä. Kyseinen kehitys lisäsi heti 1990-luvun laman jälkeen pelkoa eriarvoisuuden lisääntymisestä niin taloudellisilla kuin muillakin mittareilla mitattuna. (Emt., 9–15.) Pelko ei ollut turha, koska köyhyyden ja eriarvoisuuden lisääntyminen on suomalaisessa yhteiskunnassa nykyisin yleisesti jaettu tosiasia. Huolestuttavaa on myös, että kansalaisten kiinnittyminen yhteiskuntaan eli yhteiskunnallinen koheesio on heikentynyt. Ihmisillä on vähemmän sosiaalisia verkostoja ja säännöllistä työtä, mitkä kiinnittivät heitä ennen yhteiskuntaan. Yhteiskunnasta syrjäytetty ja syrjässä oleva ihminen on siten usein yksinäinen ja omaa heikosti resursseja selvitäkseen elämässä. Lisäksi koetaan, että vallankäyttö on keskittymässä yhä pienemmälle joukolle yhteiskunnassa, mikä uhkaa demokratiaa. Talouden - ja markkinoiden kieli on vallalla, virkamiesten valta on kasvanut ja vaaleissa

äänestämässä käyvät ahkerimmin rikkaat ja hyväosaiset. Uusliberalismin nähdään siis olevan haaste yhteiskunnalle sekä tasa-arvon, mutta myös valta- ja osallistumisulottuvuudella tarkasteltuna. (Heinonen 2014, 37–48.)

Uusliberalismissa korostuu lisäksi yksilöiden vastuu, koska valtion rooli on vähäisempi esimerkiksi sosiaali- ja terveystarvikkeiden vaikutuksien tasaajana. Anu Kantolan (2002) mukaan uusliberalismissa nimenomaan valtion, yksilön ja kansalaisyhteiskunnan suhteet määrittyvät uudella tavalla. Uusliberalistisessa hallinnassa ja politiikassa ei olekaan keskeistä, miten eri yhteiskuntaluokkien tai –ryhmien väliset suhteet järjestyvät, vaan se, miten yksilöt järjestävät keskinäiset suhteensa. Tällöin perinteinen ryhmäsolidaarisuus katoaa, mihin hyvinvointivaltioajattelussa pitkälti nojaututaan. Ryhmäsolidaarisuuden horjumisen seurauksena on muun muassa ollut moraalinen yksilöllistyminen. Tällöin sekä yhteiskunnalliset ongelmat että ratkaisut yksilöllistyvät. Työttömyys ei olekaan enää yhteiskunnallinen ongelma vaan yksilön ongelma. Tällöin syytä työttömyyteen etsitään työttömän passiivisuudesta, huonosta työkyvystä tai haluttomuudesta tehdä työtä ja siten työttömyyteen katsotaan ratkaistavan yksilöä aktivoimalla eli kannustamalla ja pakottamalla työnhakuun. (Emt., 323–324; Helne & Laatu 2006, 9–13.)

Uusi julkisjohtaminen (New Public Management, NPM) uusliberalismin sovelluksena

Ennen julkisen sektorin toiminta perustui virkamiesten rationaaliseen toimintaan, virkamiesetiikkaan sekä julkisen hyvän tuottamiseen (Patomäki 2007, 28–29). Tätä toimintatapaa on usein viime vuosikymmenten aikana kritisoitu tehottomuudesta, byrokraattisuudesta, kalleudesta ja innovatiivisuuden puuttumisesta (esim. Harisalo 2000; Wiberg 2014). Vastausta esitettyyn kritiikkiin on etsitty uusliberalistisesta ideologiasta, joka on saanut kannatusta viime vuosikymmenten aikana yhä enemmän myös julkisen sektorin organisaatioita uudistaessa. Julkisella sektorilla uudistusta on viety läpi hallinnon reformilla, mistä käytetään Suomessa nimitystä uusi julkisjohtaminen (New Public Management, NPM).

Uuden julkisjohtamisen taustalla on niin sanottu julkisen valinnan teoria. Kyseisen teorian mukaan julkisesti ja poliittisesti tehdyt valinnat ohjaavat resursseja heikommin kuin markkinoilla tehdyt valinnat. Erityisesti uusi julkisjohtaminen perustuu kritiikkiin julkisen sektorin byrokraattisuutta sekä professio- ja poliittikkovaltaa kohtaan. Julkisen hallinnon virkamiehet ja poliitikot nähdään uudessa julkisjohtamisessa oman edun tavoittelijoina, jotka mahdollistavat jäykän ja byrokraattisen hallinnon. Heitä ei siten nähdä oikeusvarmuuden ja yhdenvertaisuuden toteuttajina yhteiskunnassa. (Julkunen 2006, 77–80.) Toisaalta julkisen hallinnon uusliberalistista uudistamista on kritisoitu

virkamieskeskeisestä valmistelusta. Valta on esitetyn kritiikin mukaan entisestään keskittynyt yhä pienemmälle virkamiesjoukolle yhteiskunnassa sekä johtajille organisaatioiden sisällä, vaikka tavoitteet ovat olleet päinvastaiset. Myös välttämättömyysretoriikan eli vaihtoehdottomuuden on nähty ongelmana julkisen sektorin uudistamisessa. Uusliberalismin katsotaan jättäneen alleen muut tavat ymmärtää ja kehittää julkisia palveluita ja niiden organisoimista, eikä todellista keskustelua eri vaihtoehtojen välillä ole käyty. (Eräsaari 2007, 211–218.)

Uusi julkisjohtaminen korostaa uuden hallintomallin paremmuutta verrattuna aikaisempaan byrokraattiseen, hierarkkiseen ja jäykkään julkiseen sektoriin. Kriittisesti uuteen julkisjohtamiseen suhtautuvat katsovat kyseessä olevan viettelevä kertomus uudesta, paremmasta julkisesta sektorista. Uuden julkisjohtamisen kannattajien mukaan kyse taas ei ole viettelevästä kertomuksesta vaan realistisesta pyrkimyksestä muuttaa julkinen sektori yksilöllisyyttä ja valintaa paremmin huomioonottavaksi. Sekä positiivisesti että negatiivisesti uuteen julkisjohtamiseen suhtautuvat kuitenkin jakavat käsityksen siitä, että uudella julkisjohtamisella on haluttu tuoda julkiselle sektorille yrittäjyysmäisyyttä, tulosvastuuta ja lisääntynyttä vapautta niin kansalaisilla (asiakkaille) kuin julkisen sektorin työntekijöillekin. (Harisalo & Aarrevaara & Stenvall & Virtanen 2007, 111–112; Eräsaari 2008, 88–92.)

Yrittäjämäinen ote korostaa johtamisen tärkeyttä julkisella sektorilla. Johtajan tulisi näyttää esimerkkiä, olla innovatiivinen ja tehokas. Johtajan asenteen oletetaan tarttuvan työntekijöihin, jolloin yksittäiset työntekijät motivoituvat ja pyrkivät aina vain parempiin ja tehokkaampiin suorituksiin. Koska uudessa julkisjohtamisessa tehokkuus ja tulokset ovat tärkeitä, myös erilaiset työn tehokkuuden mittaamisentavat sekä tulos- ja vastuujohtaminen ovat keskeisiä elementtejä. Mittaamisen on koettu vaikuttavan uuden julkisjohtamisen kannattajien mukaan positiivisesti ihmisten työn tehoon ja luovuuteen, työntekijöiden löydettyä oman sisäisen johtajuuden sekä yrittäjyysmäisyyden. (Emt.)

Uusi julkisjohtaminen on monipuolistanut julkisten palveluiden tuottamismalleja, esimerkkeinä tilaaja-tuottaja-malli, palveluseteli, kolmannen sektorin ja yritysten tuottamat palvelut sekä palveluiden kilpailuttaminen. Kilpailu on voinut olla myös suoraan ulkoista, jolloin yksityinen sektori tuottaa samaa palvelua kuin julkinen sektori ja syntyy luonnollinen kilpailutilanne. Uuden julkisjohtamisen kannattajat uskovat vahvasti, että uudella julkisjohtamisen mallilla tuotettu julkinen organisaatio tuottaa parempaa, tehokkaampaa, laadukkaampaa ja dynaamisempaa lopputulosta eli palvelua asiakkaille.

Asiakkaan aseman muuttuminen: passiivisesta aktiiviseksi

Asiakkaan asema on myös muuttunut uuden julkisjohtamisen tultua osaksi julkista sektoria. Kansalainen nähdään asiakkaana, jonka palvelukokemus ja palaute ovat tärkeitä. Palveluiden tulee olla laadukkaita ja niiden tuottajat vastaavat laadusta suoraan asiakkaille. Ennen virkamiehien koettiin olleen tilivelvollisia ylöspäin esimerkiksi politiikkojen suuntaan, kun nykyisin taas he ovat enemmän tilivelvollisia alaspäin kuluttajien suuntaan. Asiakkaille on myös kilpailuttamisen ja palveluiden tuottamisen tapojen monipuolistumisen ansiosta käytössään laajempi palveluvalikoima sekä asiakkaita halutaan osallistuvan palveluiden kehittämiseen. (Harisalo ym. 2007, 126–129.)

Timo Toikon (2014) mukaan yhteiskunnan jäsenet ovatkin nykyisin vastuullisia asiakkaita. Vastuullinen asiakkuus on aktiivista, missä aktiiviset kansalaiset (asiakkaat) määrittelevät oman palvelun tarpeen, tekevät palveluiden välillä valintoja ja osallistuvat palveluiden suunnitteluun. Palvelut ja etuudet eivät ole kuitenkaan vastikkeettomia, vaan yhteiskunta velvoittaa asiakkaita aktiivisuuteen esimerkiksi kuntoutuksen avulla. Kansalaisten lisääntynyt palvelutarjonta ja osallistuminen palveluiden kehittämiseen ovat toivottavia kehityssuuntia. Suomessa kuitenkin asiakkaan asemaa on lainsäädännöllä vahvistettu (lisääntyneet palvelu, palveluiden kehittämisessä mukana oleminen), mutta samanaikaisesti on terävöitetty asiakkuuden normatiivista ja tuloksellisuuteen perustuvaa luonnetta. Palvelujen saajan odotetaan tervehtyvän, kuntoutuvan ja pärjäävän omillaan mahdollisimman nopeasti. Lainsäädännöllä onkin samanaikaisesti korostettu sekä vapaaehtoisuutta että pakkoa. (Emt., 166–175.) Lisäksi on kritisoitu, että jatkuva tehostaminen ja kilpailuttaminen ovat heikentäneet palveluiden saatavuutta, kestoa ja laatua, ja sitten laskenut asiakastyytyväisyyttä julkisissa palveluissa (Eräsaari 2007, 220–223). Julkinen sektorin tarjoamat palvelut ja asiakkaan asema eivät siis ole ainoastaan parantuneet uuden julkisjohtamisen opin myötä, vaan myös haasteita ja heikennyksiä on kohdattu.

Uusliberalistinen ja uuden julkisjohtamisen opin ristiriitaisista vaikutuksista yksilöihin toimii hyvänä esimerkkinä aktivoiva sosiaaliturva. Aktiivinen sosiaaliturva tarkoittaa, että sosiaaliturvan varassa oleva henkilö voi saada aktiivisuudesta lisäpalkkioita, kun taas passiivisesta toiminnasta voi saada sanktioita. Aktivoivalla sosiaaliturvalla pyritään myös saamaan lyhytaikaisenkin työn vastaanottaminen kannattavaksi ja aktivoida työelämän ulkopuolella olevat takaisin työelämään mahdollisimman nopeasti. (Julkunen 2001, 166–182; Raunio 2004, 218–220.)

Suomessa on tehty 1990-luvulta lähtien useita lakiuudistuksia, joilla on pyritty aktivoimaan sosiaaliturvan varassa eläviä kansalaisia. Vuonna 1996 voimaan astui laki, mikä mahdollistaa

työmarkkinatuen määräaikaisen pidättäminen ilman koulutusta olevilta nuorilta sekä toimeentulotuen määräaikaisen alentaminen, jos sen saaja ei ota vastaan tarjottua työtä. Vuonna 2001 tuli voimaan kuntouttavan työtoiminnan lakiuudistus, mikä sisältää aktiivisuusehtoja. Vuonna 2006 voimaan tuli taas niin sanottu työmarkkinatuen aktivointiehto, mikä tarkoittaa yli 500 päivää työttömänä olleen velvollisuutta osallistua aktivointitoimenpiteisiin. (Keskitalo & Karjalainen 2013, 7–16.)

Sosiaalipolitiikka on ollut aina aktiivista ja sen avulla on pyritty aktivoimaan ihmiset osaksi yhteiskuntaan esimerkiksi sosiaaliturvan avulla. Näin on ollut jo hyvinvointivaltioajattelun ollessa vahvimmillaan. Yhtenä haasteena nykyisessä aktivointikeskustelussa on, että aktivointiin liittyviä kysymyksiä käsitellään usein ainoastaan työllisyys- ja talouspolitiikan piireissä, jolloin sosiaali- ja hyvinvointipolitiikan ääni voi jäädä paitsioon. Sosiaali- ja hyvinvointipolitiikassa sosiaaliturvan on ajateltu olevan tukiverkko, mihin on voinut nojautua poikkeuksellisissa elämäntilanteissa. Uudessa uusliberalistisessa aktivointikeskustelussa sosiaaliturvaa arvioidaan uudella tavalla, jolloin aktivoinnin kohteeksi määritellään usein yksilö esimerkiksi työtön henkilö. Tällöin huomio kiinnittyy rakenteellisten syiden lisäksi yksilöllisiin syihin. Esimerkiksi nuorisotyöttömyyttä on selitetty nuorten työhaluttomuudella tai liiallisella nirsoilusta työpaikan ja opiskelupaikan suhteen. Osittain nämä syyt todennäköisesti ovat totta, mutta on myös mahdollista, että esimerkiksi nuorisotyöttömyyttä lähdetessä ratkomaan yksilöstä lähtevistä syistä käsin jäävät sosiaaliset ja muut ulottuvuudet paitsioon ja siten havaitsematta. (Karjalainen 2011, 231–236, 244–247; Kautto 2002, 68–69.)

Kun aktivoinnin vaikutuksia tarkastellaan ainoastaan talous- ja työllisyyspoliittisten tavoitteiden ja tulosten valossa, on riskinä niin sanottu ”kermankuorinta”- ilmiö eli työntekijät (sosiaalityöntekijät) työskentelevät enemmän niiden asiakkaiden kanssa, joilla on potentiaalia saavuttaa talous- ja työllisyyspoliittisesti asetettu tavoite eli työllistyminen. Ei-helposti työllistyvät asiakkaat taas saatetaan tutkimusten mukaan jättää vähemmälle huomiolle, vaikka sosiaalityön eettisiä ohjeita noudatettaessa vaikeissa tilanteissa oleviin asiakkaisiin tulisi erityisesti panostaa. (Karjalainen 2011, 231–236, 244–247.) Kyösti Raunio (2004) lähestyy samaa ongelmaa eri näkökulmasta. Hän näkee aktivointitoimenpiteet mahdollisuutena seuloa vaikeasti työllistyvät esiin. Aktivointi nostaisi siis kaikista heikoimmassa asemassa olevat esiin, jolloin viranomaiset voisivat suunnata tarvittavia toimenpiteitä heihin tai pohtia muita kuin työvoimapolitiittisia keinoja ratkaista heidän ongelmiin. (Emt., 227–229.)

Aktivoinnin hyödyistä on ristiriitaisia tuloksia. Ulkomailta tehtyjen eräiden tutkimusten mukaan aktivoinnilla ei saavuteta sitä, mitä on tavoiteltu tarkasteltaessa asiaa talous- ja työllisyyspoliittisesti kannalta – vaikeimmin syrjäytyneet aktivoinninkohteet eivät ole siirtyneet työelämään. Tutkimuksissa yllättävää on, että aktivointi toimenpiteillä on ollut selkeä positiivinen vaikutus tarkasteltaessa asiaa sosiaalisessa ulottuvuudessa. Aktivointiin osallistuneiden sosiaalinen selviytyminen on parantunut, heidän itsetuntonsa on parantunut ja he suhtautuvat positiivisesti tulevaisuuteen. (Horneman Moller ym. 2008; Larsen 2004; Roche 2000, ref. Karjalainen 2011, 238–239.) Suomessa on saatu vastaavan kaltaisia tutkimustuloksia. Aktivoinnin työvoimapolitiittiset tulokset jäävät vaatimattomaksi, mutta hyvinvointi- ja sosiaalipoliittisesti aktivointitoimenpiteet ovat olleet onnistuneempia: kansalaisten sosiaalinen selviytyminen ja hyvinvointi on kohentunut, vaikka he eivät olisikaan työllistyneet. Mielenkiintoista kuitenkin on, että hyvinvointivaikutukset ja sosiaalinen näkökulma on tullut esiin tutkimusasetelmien ulkopuolelta – sivutuotteena. Sosiaalinen viitekehys on siis suomalaisessa aktivointitutkimuksessa usein epäselvä tai puuttuu kokonaan. Toisaalta voi olla, että aktivointitoimenpiteiltä odotetaan ensisijaisesti työllisyyspoliittisia vaikutuksia, jolloin tutkimuksessa ei olla kiinnostuneita toimenpiteiden laajemmista sosiaali- ja hyvinvointipoliittisista vaikutuksista. (Karjalainen 2011, 237–241.)

Tässä luvussa esiin tuodut sosiaalityön ja uusliberalismin keskeiset arvot sekä periaatteet, ovat tutkielmani kannalta erittäin merkittäviä. Kyseiset arvot ja periaatteet ovat niitä, joiden ilmenemistä tutkin Sata-komitean mietinnössä sekä Sosiaalitieto ja Talentia -lehdissä. Pyrin siis tutkimaan, oliko Sata-komitean mietinnössä tai sosiaalialan ammatillisissa lehdissä retoriikkaa, missä nojaututtiin sosiaalityön ja/tai uusliberalismin arvoihin ja periaatteisiin. Seuraavaksi määrittelen tarkemmin tutkielman tutkimuskysymykset, aineistot sekä pohdin tutkielman eettistä ulottuvuutta.

3. Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimuskysymykset

Sata-komitean tehtävänä oli tehdä sosiaaliturvasta kokonaisuudistusehdotus. Sosiaaliturvaa tuli uudistaa siten, että työn vastaanottamisen kannattavuus parantuisi, köyhyys vähentyisi ja lisäksi sosiaaliturvan tason tuli olla riittävä ihmisarvoisen elämänlaadun turvaamiseksi kaikissa elämäntilanteissa. Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on hyvinvointivaltioajattelu aikakauden tuotos ja tästä syystä onkin erittäin mielenkiintoista tarkastella miten nykyisessä yhteiskunnassa, jossa 1980-luvulta alkaen julkiselta sektorilta on vaadittu yhä enemmän tehokkuutta, innovatiivisuutta ja tuloksellisuutta, argumentoidaan sosiaaliturvauudistuksesta.

Tarkastelen tutkielmassani retoriikan analyysin avulla seuraavia kysymyksiä:

1. Miten sosiaaliturvauudistuksesta keskustellaan vuosina 2008–2010 ja millä tavoin sosiaaliturvan uudistamista perustellaan?
2. Miten sosiaaliturvauudistuksesta keskusteltaessa ja sitä perusteltaessa tukeudutaan sosiaalityön ja/tai uusliberalismin periaatteisiin ja arvoihin perustuviin argumentteihin?

En ole pro gradu -tutkielmassani niinkään kiinnostunut erittelemään Sata-komitean ehdotusten yksityiskohtia, vaan pyrin ensinnäkin keskittymään nimenomaan niihin periaatteisiin ja arvoihin, joidenka varassa sosiaaliturvauudistuksen puolesta argumentoidaan Sata-komitean mietinnössä. Toiseksi tarkastelen, mihin periaatteisiin ja arvoihin vedoten Sata-komitean ehdotuksia tai sen työskentelyä kannatetaan ja vastustetaan sosiaalityön ammatillisissa lehdissä käydyissä keskusteluissa. Tämä näkökulmarajaus ei kuitenkaan tarkoita, etten käsittele pro gradu -tutkielmassani Sata-komitean ehdotuksia ollenkaan, vaan kyseessä on enemmän tutkielman painopistettä koskeva valinta.

3.2 Tekstiaineistot ja niitä koskevat valinnat

Pro gradu -tutkielmassa käytän aineistona Sata-komitean mietintöä: *Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista*, joka julkaistiin 27.1.2009. Mietintö on tutkielmani kannalta merkittävä, sillä se sisältää perusteluja sosiaaliturvamuutoksille, eikä ole niin tekninen kuin Sata-komitean tuottamat muut tekstit, kuten

Sata-komitean lopullinen raportti, *Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi*, joka julkaistiin 18.12.2009. Valitsemani aineisto vastaa lisäksi parhaalla mahdollisella tavalla pro gradu -tutkielmani tutkimuskysymyksiin, joissa olen siis kiinnostunut niistä periaatteista ja arvoista, joilla sosiaaliturvan kokonaisuudistusta perustellaan, enkä niinkään yksityiskohtaisesti siitä, mitä uudistuksia Sata-komitea ehdottaa sosiaaliturvaan. Mietintö on pituudeltaan 66 sivua, joten tässäkin mielessä se on sopiva aineistoksi. Sisällöllisesti mietintö koostuu kolmesta osiosta. Ensimmäisessä osassa määritellään ”Sata” eli sosiaaliturvan kokonaisuudistus sekä valtioneuvoston komitealle antaman toimeksiannon sisältö. Toisessa osiossa Sata-komitea käsittelee laajasti sosiaaliturvan uudistamisen vaikuttavia lähtökohtia kuten väestöä ja sosiaalitaloutta koskevia tavoitteita sekä olemassa olevan sosiaaliturvajärjestelmän rakenteellisia haasteita. Kolmas osio käsittelee sosiaaliturvan uudistamista ohjaavia suuntaviivoja kuten sosiaaliturvan uudistamisen perustuslaillista lähtökohtaa ja sosiaaliturvan vaikutuksia yhteiskunnan muutoksiin.

Olen halunnut tarkastella Sata-komitean virallisen äänen rinnalla myös sosiaaliturvan uudistuksesta käytyjä sosiaalityön keskusteluja, joissa tulee esiin sosiaalityön ammattilaisten näkökulmaa ja ääntä. Tästä syystä olen valinnut toiseksi tekstiaineistoksi Sosiaalitieto ja Talentia -lehtien Sata-komiteaan liittyvät artikkelit vuosilta 2008–2010.

Sosiaalitieto oli huoltajasäätiön julkaisema kuukausittain ilmestynyt lehti, jonka ilmestyminen päättyi vuonna 2012. Sosiaalitieto -lehti täytti sata vuotta vuonna 2012, joten sen sivuilla käytiin pitkään ajankohtaisia sosiaalialan keskusteluja. Lehden mottona oli alusta lähtien sitoutuminen sosiaaliseen, heikompiosaisten puolustamiseen ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden rakentamiseen. Sosiaalitieto -lehden kannalta vuosi 2009 oli merkityksellinen, sillä tuolloin sen nimi muuttui Sosiaaliturvasta Sosiaalitiedoksi. Tutkielmani aineistossa on sekä Sosiaalitieto että Sosiaaliturva -lehtien artikkeleita. Kyseessä on kuitenkin yksi ja sama lehti. (Sosiaalitiedon juhlavuosi; Huoltajasäätiön historia, www-sivut.) Käytän tutkielman tekstissä selkeyden vuoksi Sosiaalitieto nimeä huolimatta siitä, onko artikkeli ilmestynyt Sosiaaliturvassa vai Sosiaalitiedossa. Viitteissä toki käytän aina lehden julkaisuhetkellä käyttämää nimeä.

Talentia -lehti on ammattijärjestö Talentia ry:n julkaisema sosiaalialan ajankohtaisiin ja kiinnostaviin ilmiöihin paneutuva lehti. Talentia ammattijärjestössä on yhteensä 24 000 jäsentä ja heistä suurin osa on naisia. Jäsenistä enemmistö on opiskellut tai opiskelee sosiaalialan korkeakoulussa (yliopisto/AMK). Talentia -lehti ilmestyy kahdeksan kertaa vuodessa ja se lähetetään kaikille

ammattijärjestö Talentian jäsenelle ja myös ulkopuoliset voivat sitä tilata. Lehden painos on 25 500, joten se tavoittaa sosiaalialan asiantuntijat ja sosiaalialan kysymyksistä kiinnostuneet henkilöt laajasti. (”Media-kortti 2017”, www-sivut.)

Rajasin Sosiaalitieto ja Talentia -lehtien aineiston vuosiin 2008–2010, koska kyseisinä vuosina Sata-komitea työskenteli erityisen aktiivisesti. Lisäksi toisena aineistona oleva Sata-komitean mietintö julkaistiin 27.1.2009 ja halusin saada lehtiaineistoon artikkeleja myös mietinnön julkaisemisen jälkeiseltä ajalta, joten oli perusteltua sisällyttää aineistoon myös vuosien 2009–2010 lehdet. Vuoden 2007 jätin pois aineistosta, koska tuolloin Sata-komitea vasta käynnisteli työskentelyään, eikä ollut saanut valmiiksi julkaisuja sosiaaliturvan uudistamisesta.

Sosiaalitieto ja Talentia -lehdet ovat vuosilta 2008–2010 osittain saatavilla ainoastaan paperiversioina. Tästä johtuen päädyin ratkaisuun, että luin kirjastossa kaikki 2008–2010 vuosina julkaistut Sosiaalitieto ja Talentia -lehdet. Ensimmäisessä vaiheessa kopioin itselleni aineistoksi lehtiartikkelit, joissa käsiteltiin sosiaaliturvaa tai köyhyyttä. Tämän jälkeen keskityin lukemaan kyseisiä artikkeleita tarkasti ja päädyin rajaamaan aineistoksi artikkelit, joissa mainittiin sana Sata-komitea. Näillä rajauksilla artikkeleja Talentia ja Sosiaalitieto -lehdistä kertyi yhteensä 12, joista kolme on Talentia -lehdestä ja yhdeksän Sosiaalitieto -lehdestä. En rajannut lehtiaineistoani koskemaan vain tiettyjä tekstityyppejä, vaan otin aineistoon mukaan kaikki lehdissä olleet artikkelit, joissa mainittiin sana Sata-komitea. Lehtiaineisto koostuu pääkirjoituksista (3), mielipidekirjoituksista (3), uutisesta (1), kolumnista (1) ja asiantuntijoiden kirjoittamista artikkeleista (4).

Merkille pantavaa lehtiaineiston osalta on runsas asiantuntijoiden kirjoittamien artikkeleiden määrä. Asiantuntijoina toimivat lakimies (sosiaalialaan erikoistunut), tutkijoita ja ammattikorkeakoulun rehtori. Ruohonjuuri tasolta Sata-komitean mietintöön ottaa omalla nimellään kantaa vain yksi sosiaalityöntekijä mielipidekirjoituksellaan ja hänkin työskentelee johtavan sosiaalityöntekijän nimikkeelle. Aineistossa on myös yksi nimimerkillä kirjoittanut henkilö ja tekstissä tulee esiin, että kirjoittaja on sosiaalitoimistossa työskentelevä sosiaalityöntekijä. Sosiaalitoimistoissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden äänet jäivät aineistossa valitettavasti vain ”kuiskaukseksi”. Syitä tähän on varmasti useita, mutta ainakin aiheen ajankohtaisuus varmasti kirvoitti asiantuntijoita kirjoittamaan kyseisenä ajankohtana sosiaaliturvauudistuksesta. Myös sosiaalityölle yleinen hiljaisuus voi olla syy siihen, että sosiaalityöntekijät eivät kovinkaan vilkkaasti keskustelleet ja ottaneet kantaa sosiaaliturvan uudistamiseen. Voidaan vain arvuutella, onko sosiaalityön kentällä niin

kiireistä, ettei sosiaalityön yhdelle perustehtävälle eli yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen jää aikaa. Tähän aineistoni ja tutkimustehtäväni eivät anna vastausta, mutta mielenkiintoinen ja minut henkilökohtaisesti yllättänyt asia oli sosiaalityöntekijä-kirjoittajien vähäisyys.

3.3 Tutkielman eettiset kysymykset

Tutkielmani aineisto ei koostu kysely- tai haastattelututkimuksesta vaan julkisista teksteistä, joten en ole joutunut pohtimaan tutkimukseen osallistuvien kannalta eettisiä kysymyksiä, kuten tutkimuskysymysten asettelua, niin ettei tutkittava voi niistä vahingoittua tai loukkaantua. Tutkimusaiheeni ei myöskään ole erityisen arkaluontoinen tai kohdistu vähemmistöön tai muuten marginaaliasemassa oleviin, jolloin tutkimuseettiset kysymykset nousisivat erityisesti pinnalle. Vaikka pro gradu -tutkielmani ei siis ole erityisen haastava eettisten kysymysten osalta, olen toki ottanut eettiset kysymykset huomioon tutkielmaa tehdessä. Olen ollut niin rehellinen, luotettava, avoin sekä tarkka kuin olen osannut kaikissa tutkimuksen vaiheissa aina tutkimussuunnitelman tekemisestä viime hetken viimeistelyyn kirjoitusprosessissa. Olen myös pyrkinyt tekemään viittaukset mahdollisimman tarkasti, jotta aiemmat tutkijat saavat ansaitsemansa kiitokset tehdystä työstä. Olen tutustunut ja pyrkinyt noudattamaan tutkimuseettisiä ohjeistuksia sekä hyviä tieteellisiä käytäntöjä tutkielmaa tehdessä. (ks. Kuula 2011; Hyvä Tieteellinen käytäntö ja sen loukkaus epäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012.)

Sata-komitean mietintö sekä Sosiaalitieto ja Talentia -lehdissä julkaistut lehtiartikkelit ovat julkisia ja vapaasti käytettävissä olevaa materiaalia. Kuitenkaan lehtiartikkeleiden kirjoittajat tai Sata-komitean jäsenet eivät ole tienneet materiaalia tuottaessaan, että kirjoituksia käytetään tutkimusaineistona. Lehtiartikkelit ovat yhtä lukuun ottamatta kirjoitettu omalla nimellä, yhdessä kirjoituksessa on käytetty nimimerkkiä. Käytän analysoinnissa lehtiartikkeleihin viitatessa kirjoittajien nimien sijaan lehdennumeroa sekä julkaisuvuotta. Koin ratkaisun eettisesti parhaaksi tavaksi, vaikka toki lehtiartikkelien kirjoittajat saa selvitetty lehdennumeron ja julkaisuvuoden avulla, mutta tämä vaatii jonkin verran selvitystyötä.

Eettinen kysymys, mitä pohdin pitkään, oli aineistoni rajaus lehtiartikkeleiden osalta. Päädyin lopulta rajaamaan aineiston siten, että otin tutkielmaan mukaan kaikki lehtiartikkelit, joissa oli maininta Sata-komitea. Lehtiartikkeleiden kirjoittajat ovat valitulla rajauksella eri ammateista ja kirjoittavat eri asemasta lehtiin. Analyysia tehdessä mainitsen lehtiartikkelin kirjoittajan aseman tai ammatin, jos

olen katsonut sen tarpeelliseksi. Tällä olen pyrkinyt lisäämään tutkielmani luotettavuutta ja välttämään väärinkäsitysten syntymistä esimerkiksi siitä, onko kirjoittajana sosiaalityöntekijä vai ei.

Eettistä pohdintaa herätti myös tutkijapositioni. Tutkielman tulisi olla mahdollisimman objektiivinen tai ainakin oma tutkimuspositio tulisi tunnistaa. Suhtaudun kriittisesti uusliberalismiin ja olen seurannut sen ilmenemistä suomalaisessa julkisessa hallinnossa ja politiikassa yli vuosikymmenen ajan. On yhtäältä myös mahdollista, että suhtautuisin liian positiivisesti sosiaalityön arvoihin ja periaatteisiin perustuvaan argumentointiin. Tutkielmaa tehdessä tunne on ollut välillä, Kari Ilmosta (2007) lainaten, kuin ”kala uisi syvällä omassa akvaariossaan”. Ilmonen tarkoittaa tällä tutkijan läheistä suhdetta tutkimusaiheeseen tai osaan siitä. Tutkijalla on tällöin ulkoisia sitoumuksia, kuten poliittisia mielipiteitä tai uskonnollisia vakaumuksia, tutkittavaan aiheeseen. Tutkija voi kuitenkin valita tieteen ulkoisista arvostuksista, kuten poliittisista mielipiteistä tai uskonnollisesta vakaumuksesta, riippumatta tutkimusaiheen suhteellisen vapaasti. Tärkeää on kuitenkin huomioida edellä mainitut asiat tutkimuskysymyksiä, aineistoja ja metodia valitessa, jottei tutkimusasetelma vinoudu ja jotta neutraalisuuden vaatimukset täyttyvät. (Emt.; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 280–281.) Olen pyrkinyt tiedostamaan tutkijapositioni ja ennakkokäsitykseni tutkielmaani tehdessä. Keinoina tähän olen käyttänyt Timo Laineen (2007, 136–138) mainitsemia itseymmärrystä, itsekriittisyyttä ja refleksiivisyyttä. Olen siis tietoisesti pohtinut tutkielman tekemisen eri vaiheissa omia asenteitani ja pyrkinyt haastamaan ajatteluni uusille urille ja näkemään asiat siten myös useista eri näkökulmista.

Myös retorisen analyysin valitseminen metodiksi tukee ja helpottaa minua saavuttamaan mahdollisimman eettisesti tehdyn tutkielman. Retorisessa analyysissä ei oteta kantaa tai pohdita argumenttien paremmuutta, vaan tarkastelun kohteena on argumentin rakentuminen ja sen taustalla olevat esisopimukset, kuten arvot ja periaatteet (ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971; Perelman 1996). Retorinen analyysi on tyyliltään siten tekninen metodi, mikä mahdollistaa neutraalin tavan lähestyä aineistoa ja tehdä analyysia. Tämä sopii mielestäni erityisen hyvin tutkielmaani, missä keskiössä on osittain toisiaan ristiriidassa olevat arvot ja periaatteet, joihin minulla on oman ammattini ja poliittisen ajatusmaailmani kautta tutkielman ulkopuolisia sitoumuksia.

4. Tutkielman retorinen lähestymistapa

Sata-komitean mietintö sekä *Talentia* ja *sosiaalitieto* -lehtien artikkelit ovat pohjimmiltaan tekstituotteita, joissa retoriikan ja argumentoinnin avulla pyritään saamaan yleisön eli lukijoiden hyväksyntä esitetyille väitteille. Tämän vuoksi olen valinnut retoriikan analyysin aineiston analyysimetodiksi.

Cháim Perelman kuuluu yhdessä Kenneth Burken ja Stephen Toulminin kanssa retoriikan uudistajiin, jotka pyrkivät 1950-luvulla palauttamaan retoriikan mainetta. Yhteisistä retoriikan kunnianpalauttamiseen tähtäävistä pyrkimyksistä huolimatta heidän lähtökohtansa retoriikan tutkimukseen ovat hyvin erilaiset. Toulmin ja Perelman ovat keskittyneet tuotannossaan argumentoinnin käsittelyyn, kun taas Burken on ollut kiinnostuneempi tutkimaan retorisia ilmiöitä osana laajempaa inhimillistä toimintaa kuten identifioitumisena. (Summa 1996, 51–52.)

Pro gradu -tutkielmassani analyysi perustuu Perelmanin retoriikka-käsitykseen. Perelmanin argumentaatioteorian vahvuutena on tarkastella retoriikkaa vakuuttamisena ja päättelynä. Kiinnostuksen kohteena retoriikassa on tällöin argumentoinnin taustalla vaikuttavat asiat sekä argumentoinnin rakentuminen ja etenkin se, miten yleisö vakuutetaan haluttujen asioiden tai mielipiteiden taakse. Retoriikalla tarkoitetaan yleisesti vakuuttamista eli yleisön saamista omien ehdotusten tai väittämien taakse. Argumenttien avulla taas yleisö saadaan vakuutettua ehdotusten tai väittämien taakse. Argumentit voivat muun muassa olla keinoja, arvoja, tapoja ja periaatteita, joilla haluttu asia saadaan argumentoitua vakuuttavasti. Tarkastelen tutkielmassani erityisesti Sata-komitean mietinnön ja sosiaalialan ammattilehtien retoriikan argumentointia, jolloin olen kiinnostunut siitä, miten argumentoinnit rakentuvat ja mitä arvoja, periaatteita tai muita vakuuttamisen tapoja on argumentoinnin taustalla. Huomio on tällöin siis niissä tavoissa ja argumentoinnin esisopimuksissa, joilla retoriikkaa rakennetaan sosiaaliturvan uudistamisesta. (Summa 1996, 62–65; Kaakkuri-Knuutila 1998; Jokinen 1999, 46–47.)

Argumentoinnin perusta on yleisösuhde

Perelmanin argumentoinnin perusta on puhujan hyväksynnän saaminen yleisöltä omille väitteilleen. Hänen mukaan argumentoinnilla pyritään vaikuttamaan yleisöön, muuttamalla sen vakaumuksia tai taipumuksia ja siten hakemalla kannatusta esitetyille väitteille yleisön keskuudesta. (Perelman 1996, 17–19.) Argumentointi on tällöin sidoksissa yleisön luonteeseen ja lähtökohtiin. Yleisö onkin

Perelmanin yksi tärkeimmistä retoriikan osa-alueista. Muita argumentoinnin osa-alueita Perelmanin argumentointiteoriassa ovat argumentoinnin lähtökohdat ja argumentointitekniikat.

Perelman jakaa yleisön universaali- ja erityisyleisöön. Universaaliyleisö on laaja käsite ja se voi kattaa alleen esimerkiksi kokonaisen kansan, kulttuurin tai maapallon väestön. Erityisyleisö taas on pienempi ja homogeenisempi kokonaisuus. Koska yleisöjä on erilaisia, on niihin myös yritettävä vaikuttaa erilaisilla argumenteilla. Universaaliin yleisöön tulee Perelmanin mukaan pyrkiä vaikuttamaan yleispätevillä argumenteilla ja esimerkiksi maalaisjärkeen tai yleiseen mielipiteeseen vetoamalla, kun taas erityisyleisöä puhuteltaessa voidaan nojautua argumenteissa erityisiin intresseihin ja odotuksiin, joita yleisöllä on ja jotka puhuja/kirjoittaja tietää. (Emt., 21–25.)

Argumentoinnin perustana esisopimukset: todellisuutta, toivottavaa asiantilaa ja lokuksia koskevat lähtöoletukset

Yleisö on se, jonka puhuja/kirjoittaja pyrkii vakuuttamaan argumentoinnillaan, mutta tämä ei onnistu ilman lähtöoletuksia eli esisopimuksia, jotka yleisö hyväksyy. Puhujan/kirjoittajan esityksen tulee olla vaikuttava ja se voi tapahtua vain, jos puhuja/kirjoittaja sovittaa argumentoinnin yleisön mukaan. (Perelman 1996, 30.) Perelman kutsuu näitä argumentoinnin lähtökohdaksi, mutta osuvampi käsite on mielestäni esimerkiksi Riikka Kuusiston (1996, 277) käyttämä esisopimus. Esisopimukset ovat siis kirjoittajan ja yleisön välisiä yksimielisyyden alueita, joihin argumentaatiossa nojaututaan. Esisopimukset voivat koskea reaalisuuden (todellisuuden) tai arvostamisen perusteita. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 65–74.) Perelmanin mukaan esisopimuksia voi olla kolmenlaisia: todellisuutta, toivottavaa asiantilaa sekä lokuksia koskevia.

Todellisuutta koskevat esisopimukset pohjautuvat tosiseikkoihin tai otaksumiin, mitkä puhuja/kirjoittaja olettaa yleisön hyväksyvän. Tosiseikka voi olla esimerkiksi, että Suomessa on korkea nuorisotyöttömyys tai vastaavat väittämät yhteiskunnallisesta tilanteesta. Otaksumat ovat taas esisopimuksia, jotka tekevät tapahtuvasta asiasta normaalin ja hyväksytyin. Tällainen esisopimus voisi olla esimerkiksi vaihtoehdottomuus tai vain kahden vaihtoehdon näkeminen ongelman ratkaisemiseksi. Toivottavaa asiantilaa koskevat esisopimukset sisältävät arvot ja erilaiset arvohierarkiat. Lokukset ovat taas varsinaisesta argumentoinnin sisällöstä riippumattomia arviointiperusteita, jotka yleisö ennestään hyväksyy. (Emt., 83–93; Perelman 1996, 30–37.)

Argumentaatiotekniikat: assosiatiiviset ja dissosiatiiviset

Kolmas argumentaation ulottuvuus on argumentaatiotekniikat. Perelmanilla (1996) argumentaatiotekniikoita on useita ja hän jaottelee ne assosiatiivisiin ja dissosiatiivisiin.

Assosiatiiivisissa argumentaatiotekniikoissa kaksi asiaa pyritään sitomaan yhteen, kun taas dissosiatiiivissä kaksi yleensä yhteen miellettyä asiaa tai käsitettä pyritään erottamaan toisistaan. Kyse on tällöin siitä, mihin asiaa ei tahdota yhdistää. Assosiatiiiviset argumentaatiotekniikat jakautuvat kolmeen ryhmään: kvasiloogisiin argumentteihin, todellisuuden rakenteeseen perustuviin argumentteihin ja todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkiviin argumentteihin. (Emt., 58–59.)

Kvasiloogiset argumentit ovat ymmärrettävissä rinnastamalla ne loogiseen tai matemaattiseen ajatteluun. Tällöin asiat usein arvioidaan osina ja todellisuus alistetaan loogisuuden säännöille. Tyypillinen esimerkki kvasiloogisesta argumentoinnista on asianajajan puhe oikeudenkäynnissä. Kvasiloogisen argumentoinnin tapoja ovat muun muassa ristiriidan osoittaminen, samankaltaisuus, määritelmät ja tautologiat, vastavuoroisuus ja oikeudenmukaisuus sekä transitiivisuus, sisältäminen ja jakaminen. (Perelman 1996, 58–66.)

Toinen argumentointitekniikka on todellisuuden rakenteeseen nojaavat argumentit. Tällöin kyse on todellisuuden eri osien välisistä suhteista ja varsinkin siirtymisestä yleisesti hyväksytyistä sellaiseen, mikä halutaan saada hyväksytyksi. Kyse voi tällöin olla argumenttien peräkkäisyysiteistä tai rinnakkaissiteistä. Peräkkäisyysiteissä kyse on muun muassa syy-seuraus -suhteista. Syy-seuraus -suhteet voivat lähteä seuraussuhteen toteamisesta tai suuntautua myös syiden tutkimiseen. Lisäksi ne voivat sisältää seurausten toteamisen tai tosiseikan arvottamisen seurausten valossa. Rinnakkaissiteisiin perustuvassa argumentoinnissa yhdistetään eri tasojen asioita. Tällöin yksi asia esitetään toisen ilmauksena tai ilmentymänä. Tämän tyyppistä argumentoinnista on kyse esimerkiksi, kun henkilöstä muodostetaan käsitys hänen tekojensa kautta. Myös jatkuvuus on rinnakkaissiteisiin perustuvaa argumentointia. Jatkuvuuteen perustuvaa argumentointia on, kun henkilö pidetään vastuullisena aiemmista teoistaan. Myös auktoriteetteihin nojaava argumentointi on rinnakkaissuhteisiin perustuvaa argumentointia. (Emt., 93–104.)

Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivät argumentointitavat ovat: esimerkki, havainnollistaminen, malli sekä analogi ja metafora. Esimerkin avulla puhuja pyrkii luomaan ennakkotapauksen tai säännön, johon oma argumentointi perustuu. Havainnollistamista taas tapahtuu, kun sääntö/ennakkotapaus on jo olemassa ja havainnollistamisen avulla sääntö tuodaan yleisön tietoisuuteen. Malliin vetoava argumentointi taas sisältää itse mallin jota halutaan seurata ja vastamallin, mitä ei haluta toteuttaa. (Emt., 121–126.)

4.1 Aineistoanalyysin kulku

Aloitin aineistoni analysoinnin tulostamalla Sata-komitean mietinnön, *SATA-komitean raportti, Sosiaaliturvauudistuksen (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista*. Käytin runsaasti aikaa aineiston lukemiseen rauhallisesti läpi useaan kertaan. Lukiessani Sata-komitean mietintöä tulin pian siihen tulokseen, että minun tulee luokitella eli koodata tekstisisältöjä ennen varsinaista retorista analyysia. Tavoitteenani oli käyttää luokittelua apuna eritellessäni Sata-komitean argumentointia retorisella analyysillä. En kuitenkaan halunnut pitää kiirettä tekstin luokittelussa, vaan halusin olla varma, miten tekstit on paras luokitella, jotta analyysi olisi toimiva ja todenmukainen. Lopulta pitkän harkinnan jälkeen päädyin, että analyysissä on järkevintä ja loogisinta lähteä liikkeelle valtioneuvoston Sata-komitealle antamien uudistamistavoitteista. Päädyin tällöin luokittelemaan aineiston seuraaviin luokkiin:

1. Sosiaaliturva ja työhön kannustavuus
2. Köyhyyden vähentäminen ja sosiaaliturva
3. Riittävä sosiaaliturva

Kun viimeinkin olin saanut tehtyä päätöksen aineiston luokittelutavasta, otin avukseni värit. Alleviivasin kaikki Sata-komitean mietinnöstä köyhyyttä koskevat tekstiosuudet punaisella värillä, työn kannustavuuteen liittyvät tekstit sinisellä värillä ja riittävän perusturvaan liittyvät tekstit vihreällä värillä. Työvaihe oli pitkäkestoinen, mutta erittäin mielenkiintoinen. Erityisenä haasteena oli, että valitsemani luokat olivat luonnollisesti osittain päällekkäisiä ja esimerkiksi sosiaaliturvan aktivointi tavoite ja köyhyyden vähentäminen ovat kaikissa teemoissa vahvasti läsnä. Analyysiin valitsemani luokat sisältävät kuitenkin myös paljon toisistaan erillisiä ulottuvuuksia, joten katsoin parhaaksi tehdä retorisen analyysin näistä luokista käsin.

Kun olin saanut luokiteltua ja värikoodattua Sata-komitean mietintötekstin työn kannustavuuden, köyhyyden vähentämisen ja riittävän perusturvan luokkiin, aloitin varsinaisen retorisen analyysin. Tässä vaiheessa otin käyttööni edellisessä luvussa käsittelemäni Perelmanin argumentaatioteorian metodiset käsitteet. Esitin aineistolle myöskin analyttisiä apukysymyksiä: Keneen teksteillä pyritään vaikuttamaan, mistä arvoista ja esisopimuksista käsin ja miten? Tässä analyysiprosessin vaiheessa aikaisemmin tuottamani kolme luokkaa laajenivat. Lisäsin työn kannustavuuden luokkaan siihen retorisessa analyysissä keskeisiksi määrittäneet käsitteet aktivointi ja tehokkuus. Köyhyyden

vähentämisen rinnalle jäsenyivät retorisessa analyysissä käsitteet eriarvoisuus ja syrjäytyminen. Riittävän sosiaaliturvan luokkaan liitin lisäksi sosiaaliturvan selkeyden. Tässä vaiheessa luovuin aineiston luokittelemispyrkimyksestä ja muodostin aineistosta kolme pääargumenttia, jotka puoltavat sosiaaliturvauudistuksen tarpeellisuutta. Argumentit, joita käsittelemän luvussa viisi tarkemmin, ovat:

1. Sosiaaliturvan tulee olla köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentävää
2. Sosiaaliturvan tulee olla aktivoivaa ja tehokasta
3. Nykyisen sosiaaliturvan rakenteelliset ongelmat ja rahoituspohjan haasteet ovat merkittäviä

Lehtiartikkeleiden analyysissä etenin samalla tavalla kuin Sata-komitean mietinnön analyysiprosessissa. Luin rauhassa ja ajatuksella artikkeleita läpi, koska halusin aluksi luokitella ja koodata artikkelit sisällöllisesti helpottaakseni retorista analyysia. Lehtien artikkeleiden argumenttien luokittelu muodostui huomattavasti helpommaksi kuin Sata-komitean mietinnön luokittelu. Syy siihen oli osittain artikkeleiden lukija- ja myös tutkijaystävällisessä kirjoitustyyliässä. Artikkelit olivat kirjoitettu selkeämmällä suomenkielellä, värikkäämmillä sanakäänneillä ja niissä otettiin suuremmin kantaa kuin Sata-komitean mietinnössä. Päädyin jaottelemaan artikkeleissa olevat argumentit kolmeen luokkaan:

1. Sata-komiteaa puolustavat kirjoitukset
2. Sata-komiteaa kritisoivat kirjoitukset
3. Toimeentulotuen käsittelyn kelasiirtoa käsittelevät kirjoitukset

Saatuani lehtiaineiston luokittelun valmiiksi otin avukseni jälleen värikynät. Sata-komiteaa puolustavat luokat saivat sinisen värin, kriittiset luokat punaisen ja toimeentulotukea käsittelevät luokat vihreän värin. Tekstiosuuksien luokittelun ja värittämisen jälkeen katsoin aineistoa ”retorisilla silmälaseilla” ja aloin tarkemmin analysoida aineisto-otteiden retoriikka. Tällöin muun muassa pohdin, kenelle lehtien aineisto-otteissa esitetyt argumentit on suunnattu, mihin periaatteisiin ja arvoihin ne perustuvat sekä miten argumentit rakennetaan.

Lopulta retorisen analyysin kautta muodostuivat seuraavat kolme argumenttia:

1. Sosiaaliturvan uudistamishdotus on riittävän hyvä
2. Sosiaalityön arvot ja periaatteet eivät tule kuulluiksi uudistuksissa

3. Asiakkaan kohtaaminen ja sosiaalityön asiantuntijuus ovat tärkeitä toimeentulotukea myönnettäessä

Käsittelen edellä mainittuja Sosiaalitieto ja Talentia -lehdissä löytyneitä argumentteja sosiaaliturvan uudistamisesta tarkemmin luvussa kuusi.

5. Sata-komitean mietinnön argumentit sosiaaliturvauudistuksessa

Käyn seuraavaksi läpi Sata-komitean mietinnöstä retoriikan analyysin kautta tiivistämiäni kolmea argumenttia:

1. Sosiaaliturvan tulee olla köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentävää
2. Sosiaaliturvan tulee olla aktivoivaa ja tehokasta
3. Nykyisen sosiaaliturvan rakenteelliset ongelmat ja rahoituspohjan haasteet ovat merkittäviä

Ensin erittelen Sata-komitean mietinnön argumentointia, minkä jälkeen siirryn käymään läpi Sata-komitean mietinnön argumentoinnin yleisö-käsitettä.

5.1 Argumentti I: Sosiaaliturvan tulee olla köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentävää

Sosiaaliturvan tulee vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta, koska perustuslaki ja kansan mielipide sitä edellyttävät

Sata-komitean mietinnössä nojaututaan perustuslakiin väitettäessä sosiaaliturvan tehtäväksi myös tulevaisuudessa köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisen. Suomen perustuslakiin vedotaan, koska sosiaaliturvan uudistusehdotukset eivät voi olla ristiriidassa perustuslain kanssa ja koska perustuslaissa määritellään ihmisten oikeudet perusturvaan.

”Komitean työn rajauksen lähtökohta on perustuslain 19. pykälä, joka säätelee ihmisen oikeudesta sosiaaliturvaan. Sen mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Lisäksi toimeentuloturvasta todetaan, että lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Oikeus sosiaaliturvaan sisältää myös julkiselle vallalle asetetun velvoitteen turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvelut sekä edistää väestön terveyttä.” (Sata-komitean mietintö 2007, 35.)

Sata-komitean mietinnössä hyödynnetään edellä olevassa aineisto-otteessa argumentoinnin esisopimuksena perustuslain arvoja, joita ovat ihmisarvoinen elämä sekä oikeus riittävään sosiaaliturvaan. Perustuslain arvot ja oikeudet tulevat etenkin esiin Sata-komitean mietinnössä argumentoidessa köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamisen puolesta. Yhteiskunnan muuttuessa köyhyyden poistamiseen linkittyy vahvasti myös eriarvoisuuden ja syrjäytymisen

vähentämistavoitteet, joihin pyritään sosiaaliturvan sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden avulla. Perustuslakiin vetoamalla Sata-komitean mietinnössä nojaututaan argumentin rakentamisessa yhteiskuntamme vahvimpaan auktoriteettiin, perustuslain määrittelemiін oikeuksiin. Auktoriteettiin vetoaminen on todellisuuden rakenteeseen nojaava argumentointitekniikka, jolloin perustuslakiin vetoamalla perustellaan haluttu asia, eli sosiaaliturvaan tehtävät korotukset. Mietinnön argumentointi tulee tällöin myös lähelle sosiaalityön arvoja periaatteita.

Perustuslain lisäksi Sata-komitean mietinnössä vedottiin kansan mielipiteeseen perusteltaessa, että sosiaaliturvaa tulee korottaa ja kehittää siten, että köyhyys ja eriarvoisuus vähenevät.

”Sosiaaliturvan tarkoituksena on vähentää sairaudesta, työttömyydestä, lasten hoitamisesta, huoltajan menetyksestä ja vanhuudesta aiheutuvaa toimeentuloriskiä. Kattava sosiaalivakuutus on siinä onnistunut melko hyvin, jos mittarina käytetään esimerkiksi väestön tyytyväisyyttä sosiaaliturvaan tai köyhyysastetta. Tuloerojen tasaamisella ja kattavalla sosiaaliturvalla on edelleen vankka kannatus suomalaisten keskuudessa. Lähes kolme neljästä vastaajasta piti tuloeroja liian suurina Suomessa 2000-luvun puolivälissä. Samoin kolme neljästä suomalaisesta olisi valmis korottamaan veroja sosiaaliturvan tason säilyttämiseksi. Tosin 40 prosenttia piti sosiaaliturvan tasoa jo nyt liian matalana ja vain alle kymmenen prosenttia piti sosiaaliturvan tasoa liian korkeana Suomessa. Työttömistä ja työkyvyttömistä sosiaaliturvan tasoa piti liian matalana noin puolet, työssä olevista vajaa kolmannes.

Sosiaaliturvan tasoa liian matalana pitävien osuus on kasvanut voimakkaasti viimeisen kymmenen vuoden aikana, sillä vuonna 1995 sosiaaliturvan tasoa liian matalana piti vain 15 prosenttia vastaajista. Tyytymättömyys liian matalaksi katsottua sosiaaliturvan tasoa kohtaan on kasvanut sukupuolesta ja koulutustasosta riippumatta.” (Sata-komitean mietintö 2007, 20.)

Sata-komitean mietinnön argumentointi edellä olevassa aineisto-otteessa perustuu ensinnäkin esisopimukseen kansalaisten valmiudesta korottaa sosiaaliturvaa tai ainakin säilyttää se nykyisellä tasolla. Toinen esisopimus on, etteivät suomalaiset ole tyytyväisiä sosiaaliturvan nykytasoon ja, että tyytymättömyys on lisäksi kasvanut vuosien saatossa. Edellä olevassa aineisto-otteessa käytetään todellisuuden rakenteisiin nojautuvaa argumentointitekniikka. Sata-komitean mietinnössä argumentoidaan tällöin, että sosiaaliturvaa tulee korottaa, koska tutkimukset osoittavat kansan haluavan korotuksia sosiaaliturvaan.

Sata-komitean mietinnössä on paikoitellen myös pohdintaa, miksi suomalaiset kannattavat laajasti sosiaaliturvaetuuksien korottamista ja ovatko suomalaisten vaatimukset kohtuullisia.

”Sosiaaliturvan tasoa liian matalana pitävien osuus on kasvanut voimakkaasti viimeisen kymmenen vuoden aikana, sillä vuonna 1995 sosiaaliturvan tasoa liian matalana piti vain 15 prosenttia vastaajista. Tyytymättömyys liian matalaksi katsottua sosiaaliturvan tasoa kohtaan on kasvanut sukupuolesta ja koulutustasosta riippumatta. Ilmiö on havaittu kansainvälisissä tutkimuksissakin:

hyvinvoinnin ja elinolojen parantuessa, myös sosiaaliturvaan kohdistuu lisääntyviä vaatimuksia.” (Sata-komitean mietintö 2007, 20.)

Aineisto-otteen lopussa on seuraava lause: ”hyvinvoinnin ja elinolojen parantuessa, myös sosiaaliturvaan kohdistuu lisää vaatimuksia” (Emt). Ilmiön kerrotaan havaitun kansainvälisissä tutkimuksissa, joihin Sata-komitean mietinnön argumentointi nojautuu. Käytössä on tällöin todellisuuden rakenteeseen nojautuva argumentointitekniikka ja argumentoinnin esisopimuksena ovat kansainväliset tutkimustulokset. Edellä olevassa aineisto-otteessa käytetään myös todellisuutta muokkaavaa argumentointitekniikkaa. Tällöin tuodaan edelleen esiin kansan tahto sosiaaliturvaetuuksien korottamiseksi, minkä jälkeen kuitenkin siirrytään argumentoimaan, ettei kansa ole välttämättä kohtuullinen vaatimuksissaan tai vaatimuksia esitetään vääristä lähtökohdista. Väitteessä tuotetaan tietynlaista ylärajaa sosiaaliturvan korotusvaatimuksille. Edellä olevassa aineisto-otteessa esitetäänkin väite, että työtätekevän väestön ja sosiaaliturvan varassa elävien elintasossa saa olla eroa, eikä sosiaaliturvan varassa olevien siis tule saada kaikkea työllistyneiden kulutushyödykkeitä sosiaaliturvan avulla. Aineisto-otteesta voi myös tulkita argumentin siitä mihin sosiaaliturvauudistuksen tulee perustua: yleisen tulotason nousu ei tarkoita automaattisesti sosiaalietuuksien korottamista, vaan uudistuksessa tulee harkita, onko todella kyse riittävän hyvän elämän ja toimeentulotuen varmistamisesta, kuten perustuslaissa määritellään. Argumentoinnin arvot siirtyvät tällöin pois päin sosiaalityönarvoista ja periaatteista, joita ovat muun muassa eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentäminen. Argumentointi pohjautuu tällöin pikemmin uusliberalismin esittämään kritiikkiin sosiaaliturvasta. Sosiaaliturvan halutaan olevan riittävän niukka, jotta työn tekeminen kannattaa, eikä muun muassa kannustinloukkuja synny.

Sosiaalietuuksia korottaminen ja köyhyys

Sata-komitean mietinnössä pidettiin yhtäältä sosiaaliturvaa jälkeenjääneenä ja riittämättömänä sekä vaadittiin korotuksia perusetuuksiin vetoamalla perustuslakiin ja kansan mielipiteeseen. Toisaalta Sata-komitean mietinnössä muistutetaan, että sosiaaliturvan varassa oleville turvataan ainoastaan riittävä toimeentulotuki ja riittävän hyvä elämä. Sosiaaliturvaa uudistaessa tulee tällöin myös ratkaista vaikea kysymys siitä, mitä tarkoitetaan perustuslaissa määritetyillä oikeuksilla riittävän hyvään elämään ja toimeentuloon? Kulttuurisesti köyhyyden ei ajatella kuuluvan riittävän hyvään elämään. Köyhyyttä määriteltäessä käytetään usein käsitteitä absoluuttinen ja suhteellinen köyhyys. Absoluuttisella köyhyydellä tarkoitetaan konkreettista puutetta peruselintarvikkeista tai muista elämän edellytyksistä kuten asumisesta tai lääkkeistä. Suhteellinen köyhyys on laskennallinen tuloraja, jonka alle jääneitä pidetään köyhinä verrattuna muuhun väestöön (Kangas & Ritokallio

2008, 21–23). Köyhyys ei ole siis yksiselitteinen käsite ja se on ainakin osittain määriteltävä tilanne- ja yksilökohtaisesti. Sata-komitean mietinnössä lähestytään suhteellista ja absoluuttista köyhyyttä seuraavasti.

”Suhteellinen köyhyysaste on Suomessa kuten muissakin Pohjoismaissa kohtalaisen alhainen, jos sitä verrataan muihin EU- tai OECD-maihin. Suomessa tuloerot ovat edelleen pienet kansainvälisesti arvioituna siitä huolimatta, että tuloerot ovat viime vuosina kasvaneet. Tulos on monen tekijän summa. Taustalla on tasa-arvoa painottava arvorakennelma ja käytännössä tähän ovat johtaneet palkka-, verotus- ja sosiaaliturvaratkaisut. Tuloerot ovat kuitenkin kasvaneet Suomessa monien muiden teollisuusmaiden tapaan. Tuloerot kasvoivat erityisesti suurituloisimpien ja muiden välillä, mutta myös keski- ja pienituloisten välillä. Samanaikaisesti tulonsiirtojen ja verotuksen tuloeroja tasaava vaikutus on lieventynyt. Tulonsiirtojen tuloeroja tasaava vaikutus on vähentynyt muun muassa siksi, että vähimmäisturvan taso on jäänyt jälkeen jopa kolmanneksen yleisestä tulokehityksestä.... Se koskettaa Eurostatin käyttämän suhteellisen köyhyys(riski)mittarin mukaan suomalaisista joka kahdeksatta. (Sata-komitean mietintö 2007, 21.)

Suomalaiset ovat tottuneet ajattelemaan, että Suomi on matalien tuloerojen maa ja hyvinvointivaltio. Tästä johtuen myöskään köyhyys ei ajatella kuuluvan osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Argumentointi edellä olevassa aineisto-otteessa perustuu mielikuvaan Suomesta edelleen pienten tuloerojen maana, missä suhteellinen köyhyys on vähäistä verrattuna muihin OECD- ja EU-maihin. Yllä olevassa aineisto-otteessa kiitosta tuloerojen tasaajana saavat myös tehdyt palkka-, verotus- ja sosiaaliturvaratkaisut, mitkä ovat pitkälti nojanneet tasa-arvoiseen ajatteluun ja hyvinvointivaltion arvopohjaan. Näiden ratkaisujen avulla Suomen kerrotaan edelleen olevan suhteessa muihin valtioihin pienten tuloerojen maa. Aineisto-otteessa huomioidaan kuitenkin tosiasiana, että tästä huolimatta tuloerot ovat kasvaneet myös meillä ja suhteellinen köyhyys uhkaa jopa kahdeksaa prosenttia suomalaisista. Tällöin argumentoinnin esisopimuksena käytetään tutkittua, numeraalista faktatietoa osoittamaan tuloerojen kasvu Suomessa. Edellä olevassa aineisto-otteessa käytetään siis todellisuuden rakennetta muokkaavaa argumentointitekniikkaa. Ensin suomalainen yhteiskunta esitetään numeroiden avulla matalan tuloerojen maana, mutta sitten väitetään havainnollistamis- sekä esimerkkitekniikoita käyttäen, etteivät Suomessa tehdyt toimenpiteet ole kuitenkaan olleet riittävät, vaan tuloerot ovat kasvaneet myös meillä. Yleisestä hyväksytystä asiasta (Suomessa on vähäiset tuloerot) siis siirrytään väitteeseen, joka yleisön toivotaan hyväksyvän: tuloerot ja suhteellinen köyhyys kasvavat myös meillä. Toisaalta aineisto-otteessa esitetään syyksi tuloerojen kasvuun sosiaaliturvaetuuksien jälkeenjääneisyys verrattuna esimerkiksi palkkakehitykseen ja pääomatulojen kevyemmän verotuksen verrattuna useisiin muihin tulomuotoihin. Tekstissä käytetään tällöin todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointia, tarkemmin sanottuna tuodaan syy-seuraus suhde esiin. Syyksi suhteellisen köyhyyskasvuun nähdään sosiaalietuuksien jälkeenjääneisyys

verrattuna yleiseen palkkakehitykseen. Tästä lähtökohdasta ajatellen olisi siis reilua ja oikeudenmukaista, että sosiaalietuuksia korotettaisiin.

Edellä olevan aineisto-otteen argumentoinnin esisopimuksina voidaan tulkita myös esitetyt tutkimustulokset ”Suomi on edelleen suhteellisesti mitattuna matalan köyhyyden maa” ja ”muualla on vielä suuremmat tuloerot”. Lähtien näistä esisopimuksista voitaisiin yhtä hyvin päätyä yllä esitetyt argumentin vasta-argumenttiin eli väitteeseen, ettei sosiaaliturvaa ole tarpeen korottaa. Tällöin ajateltaisiin tuloerojen kasvun johtuvan 1990-luvun lopulla alkaneesta taloudellisesta nousukaudesta, eikä niinkään sosiaaliturvan jälkeenjääneisyydestä. Nousukauden aikana ihmisten tulot kasvavat, joten suhteellinen köyhyys kasvaa, vaikka sosiaaliturvalla elävillä olisi edelleen samat edellytykset riittävän hyvään elämään ja toimeentuloon kuin ennenkin. Sosiaaliturvan varassa elävät eivät vain pääsisi osallisiksi palkkatyöllä saavutetusta elintason kohoamisesta. Suhteellinen köyhyyden kasvaminen ei siten välttämättä tarkoita absoluuttisen köyhyyden kasvua, vaan voidaan tulkita myös positiivisena signaalina hyvästä talouskehityksestä.

Sata-komitean mietinnössä tuodaankin esiin, ettei absoluuttinen vaan ainoastaan suhteellinen köyhyys on lisääntynyt Suomessa.

”Sen sijaan ei-suhteellisilla mittareilla tarkasteltuna köyhyys ja toimeentulo-ongelmat ovat vähentyneet. Tosin pelättävissä on, että alkanut taantuma kääntää tämän positiivisen kehityksen. Toimeentulotuen saajien, velkaantuneiden, absoluuttisesti huono-osaisten sekä köyhyyttä kokeneiden määrä on ollut laskussa 1990 -luvun puolivälistä lähtien. Esimerkiksi vuonna 1996 yli 20 prosenttia suomalaisista kotitalouksista ilmoitti menojen kattamisen olevan hankalaa ja 37 prosenttia ilmoitti joutuneensa tinkimään peruskulutuksesta. Vuonna 2006 vastaavasti 9 prosenttia ilmoitti menojen kattamisen olevan hankalaa ja 17 prosenttia ilmoitti joutuneensa tinkimään peruskulutuksesta.” (Sata-komitean mietintö 2007, 21.)

Aineisto-otteessa yhtäältä väitetään, että absoluuttinen köyhyys on vähentynyt Suomessa selkeästi, ja tähän väitteeseen sisältyy positiivinen arvo. Suomalaisien kotitalouksien kerrotaan kykenevän kattamaan elämisen peruskulut paremmin kuin 1990-luvun puolivälissä. Toisaalta tekstissä väitetään, että on kuitenkin olemassa riski, että absoluuttinen köyhyys kääntyy kasvuun Suomessa. Väitteessä riskin syyksi esitetään 2007 alkanut taloudellinen taantuma, joka tuottaa negatiivisia seurauksia Yhdysvaltojen ja Euroopan talouksille. Edellä olevassa aineisto-otteessa käytetään todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointitekniikkaa vedotessa tilastoihin, jotka osoittavat absoluuttisen köyhyyden vähentyneen. Argumentoinnin esisopimuksena ovat tällöin numerot. Absoluuttisessa köyhyydessä eläviä on Suomessa 1990-luvun lamavuosiin verrattuna nykyisin vähemmän. Voitaisiin siten ajatella Suomessa kehityksen köyhyyden suhteen menneen koko ajan parempaan suuntaan. Absoluuttisesti köyhyydessä elävät ovat vähentyneet ja suhteellisen köyhyyden lisääntymisestä ei

välttämättä tarvitse huolehtia, koska se ei kerro todellisesta köyhyydestä, vaan ainoastaan tuloerojen kasvamisesta ja taloudellisesti eriarvoisemmasta yhteiskunnasta.

Köyhyyden vähentämistä sosiaalietuuksia korottamalla ehdottavissa kirjoituksissa Sata-komitean mietinnön argumentoinnissa on selvästi kaksoissidonnaisuutta. Yhtäältä sosiaaliturva esitetään jälkeenjääneenä ja riittämättömänä sekä vaaditaan korotuksia perusetuuksiin. Korottamistarvetta perustellaan perustuslailla ja kansan mielipiteellä. Mietinnössä sosiaaliturvaa esitetään korotettavaksi muun muassa indeksikorotuksilla ja, että jatkossa sosiaaliturvan tulisi tarkastella neljän vuoden välein, jottei sosiaaliturva jäisi enää jatkossa jälkeen yleisestä tulokehityksestä. Lisäksi ehdotetaan uusia sosiaaliturvan tukimuotoja kuten takuueläkettä. Toisaalta mietinnössä tuotetaan vasta-argumentteja, jotka mahdollistavat perääntymisen sosiaaliturvan korottamisehdotuksista. Sosiaaliturvaetuuksien korotuksista perääntymisen esitetään olevan perusteltua vasta-argumentin mukaan, jossa suhteellisen köyhyiden kasvamisen katsotaan johtuvan yleisesti positiivisesta palkkatulokehityksestä Suomessa ja absoluuttisesti köyhien määrän vähentymisellä aina 1990-luvun puolivälistä alkaen. Lisäksi tuloerojen kasvu jatkaa kasvuaan myös muissa EU- ja OECD-maissa, jolloin taloudellisen eriarvoisuuden kasvamisen voidaan ajatella olevan normaalia nykyaikaisessa yhteiskunnassa.

Eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentämiseen tarvitaan rahan lisäksi palveluita

Sata-komitean mietinnössä ei olla huolissaan pelkästään kasvavista tuloeroista ja sosiaaliturvaetuuksien jälkeenjääneisyydestä, vaan myös eriarvoisuuden lisääntymisestä ei-taloudellisilla mittareilla mitattuna. Tällöin argumentoinnissa huomio kiinnittyy kokonaisvaltaisesti ihmisten eriarvoisuuden kasvamiseen Suomessa.

”Väestön terveyserot sen sijaan ovat suuria. Koulutettujen odotettava elinikä on vuosia pidempi kuin pelkän peruskoulun käyneiden. Vastaavat erot ilmenevät myös kysyttäessä omaa käsitystä terveydentilasta ja pitkäaikaissairauksista. Erot saavat alkunsa jo nuorena. Koulunsa oppivelvollisuuden jälkeen lopettavat ja huonosti koulussa menestyvät oireilevat muita nuoria enemmän.” (Sata-komitean mietintö 2007, 17.)

”Toimeentulo-ongelmien kanssa painivien kotitalouksien määrä on vähentynyt, mutta toimeentulo-ongelmat näyttävät syventyneen toimeentulo-ongelmista kärsivien kotitalouksien keskuudessa. Esimerkiksi lyhytaikaisten toimeentulotukiasiakkaiden määrä on laskenut jo lamaa edeltävälle tasolle, mutta pitkäaikaisasiakkaiden määrä on edelleen moninkertainen lamaa edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna.” (Sata-komitean mietintö 2007, 21.)

Ensimmäisessä aineisto-otteessa argumentoinnin esisopimuksena on eriarvoisuuden heijastuminen koko yksilön elämään, mikä näkyy muun muassa terveyseroina ei-koulutettujen ja koulutettujen

välillä. Aineisto-otteessa nostetaan esiin myös huoli erojen syntymisestä jo lapsuudessa tai nuoruudessa. Eriarvoisuuden kierre alkaa siis usein jo lapsuudessa ja jatkuu edelleen aikuisiässä. Uhkana on tällöin, että eriarvoisuudesta tulee jopa sukupolvien ajan jatkuva kierre.

Toisessa aineisto-otteessa taas argumentoinnin esisopimus on tilastotiedot, joiden mukaan toimeentulo-ongelmat ovat vähentyneet suomalaisissa kotitalouksissa. Tekstissä tuodaan esimerkin kautta esiin kuitenkin huoli, että toimeentulo-ongelmista kärsivissä kotitalouksissa ongelmat ovat syventyneet, mikä näkyy muun muassa toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkaiden määrän moninkertaistumisena verrattuna 1990-luvun lamaa edeltävään aikaan. Tällöin tekstin argumentoinnissa tuodaan esiin, että hyvältä näyttävien tilastojen taakse kätkeytyy todellinen ongelma eli eriarvoisuuden kasvu. Tilastojen valossa köyhyys on vähentynyt, mutta todellinen ongelma piilee tilastojen takana olemassa olevien ongelmien syventymisenä. Tällöin tekstissä käytetään todellisuuden rakennetta muokkaavaa argumentointitekniikkaa. Mietinnön lukijoiden tietoon halutaan saada, että eriarvoisuus on kasvanut Suomessa toimeentulon ongelmien syventymisestä kertovan esimerkin avulla. Eriarvoisuuden kasvu nähdään mietinnössä huolestuttava ilmiönä, ja jotta eriarvoisuuden kasvaminen saataisiin Suomessa pysähtymään tai kaventumaan, tulisi toimenpiteitä tehdä monella eri sektorilla. Mietinnön argumentoinnissa tuleekin esiin, ettei eriarvoisuus ole vain rahasta johtuvaa tai rahalla ratkaistavissa, vaan ilmiö tulee ymmärtää laajemmassa kontekstissa.

”Jos tavoitellaan vain lapsiperheiden köyhyyden vähentämistä, suositus ei luultavasti ole aivan sama kuin tavoiteltaessa yleisesti hyvän kasvuympäristön luomista. Köyhyys ei kuulu hyvään kasvuympäristöön, mutta huomion kiinnittäminen vain siihen saattaa syrjäyttää joitakin tärkeämpiä ja samalla köyhyyttä selittäviä näkökohtia. Lapsen tulevaisuutta ajateltaessa huomion tulisi suuntautua tasapainoisesti aineellisten, sosiaalisten ja henkisten kasvuedellytysten turvaamiseen. Sosiaalisten taitojen kehittämisen tärkeys korostuu nuoruusiässä, jolloin monet myöhempää elämää säätelevät seikat menevät urilleen. Sosiaalinen ja henkinen tuki lapsuudessa ja nuoruudessa on ilmeisesti aliarvostettu ja alimitoitettu.” (Sata-komitean mietintö 2007, 17.)

Työmarkkinoilta syrjäytymiseen kytkeytyvän köyhyydekierteen katkaiseminen yksinomaan taloudellisilla kannustimilla ja pakotteilla eivät tutkimustietojen mukaan tuota toivottua tulosta. Köyhyyteen liittyy usein muitakin huono-osaisuuden riskitekijöitä, jotka jarruttavat omatoimista selviytymistä. Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentäminen edellyttää toimeentuloturvassa olevien puutteiden korjaamisen lisäksi tehokkaampia ja myös ennakoivia interventioita palvelujen avulla.” (Sata-komitean mietintö 2007, 23.)

Ensimmäisessä aineisto-otteessa kirjoitetaan eriarvoisuudesta ja myös köyhyydestä laajemmassa kontekstissa kuin aineellinen hyvinvointi. Kyseisessä aineisto-otteessa tuodaan esiin, että eriarvoisuutta ei myöskään voida ratkaista ainoastaan korottamalla sosiaalietuuksia, vaan siihen tarvitaan myös palveluita. Argumentoinnin esisopimuksena on köyhyyden ja eriarvoisuuden

vähentäminen myös muuten kuin sosiaaliturvaetuuksien korottamalla. Lapsuudessa ja nuoruudessa nähdään panostaminen sosiaaliin ja henkisiin kasvuedellytyksiin taloudellisten edellytysten lisäksi erittäin tärkeinä ja tavoiteltavina asioina. Tällöin argumentoinnissa siirrytään yleisesti hyväksytystä asiasta, lapsiperheiden köyhyys ei ole hyväksyttävää, kohti laajempaa kontekstia, missä köyhyys nähdään laajana sosiaalisena ongelmana, jolloin myös ratkaisut ongelmiin ovat moninaisempia. Argumentointitekniikkana käytetään todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointitekniikkaa, jolloin yleisesti hyväksytystä asiasta siirrytään asiaan, mikä halutaan saada hyväksytyksi. Aineisto-otteessa halutaan köyhyysongelman nähtävän laajana sosiaalisena haasteena, ja ongelmana nähdään erityisesti sosiaalisen ja henkisen tuen aliarvostamisen ja alimitoittamisen lapsuudessa ja nuoruudessa. Mietinnössä siirrytään edellä mainittuihin argumentteihin nojautuen perustelemaan, miksi palvelut ja sosiaalinen pääoman ovat tärkeitä, kun pohditaan lasten ja lapsiperheiden näkökulmasta köyhyyttä ja ihmisarvoista elämää.

Toisessa aineisto-otteessa nähdään myös aikuisväestön köyhyysongelmiin ratkaisujen löytyvän laajemmasta kontekstista kuin taloudelliset kannustimet ja pakotteet. Aineisto-otteessa vedotaan auktoriteettiin, joka tässä tapauksessa on tutkimustieto. Tällöin käytetään todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointitekniikka, eli tuodaan julki tutkimustieto, ettei raha ja pakotteet yksinään ratkaise sosiaalisia ongelmia, köyhyyttä ja eriarvoisuutta aikuisväestössä. Rahan rinnalle tarvittaisiin myös aikuisille suunnattuja palveluita, jotta köyhyyden ja eriarvoisuuden todellisiin syihin päästäisiin vaikuttamaan.

Sata-komitean mietinnössä nähdään siis myös palveluille tarvetta sosiaaliturvaetuuksien korottamisen lisäksi. Mietinnössä ehdotetaan muun muassa, että työkykyä laskeviin ongelmiin tulisi puuttua tehokkaammin ja että työttömille tehtäisiin aktivointisuunnitelmia nykyistä aikaisemmin. Huomioitavaa on myös, ettei argumentointi ole eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentämistä perusteltaessa palveluiden avulla kaksoissidonnaista, kuten se oli perusteltaessa sosiaalietuuksien taloudellista korottamista. Mietinnössä ei siis esitetty vasta-argumentteja palveluiden avulla tapahtuvaa köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseen pyrkivistä toimenpiteistä. Argumentointi oli päinvastoin suoraa ja selkeää – palveluita tarvitaan, jotta eriarvoisuus ei kasva ja kosketa samoja ihmisiä sekä perheitä aina lapsuudesta vanhuuteen saakka.

Mielenkiintoista on kuitenkin, että konkreettisia esimerkkejä, miten palveluita tulisi kehittää, jotta eriarvoisuus ja köyhyys vähenisivät, ei esitetty juurikaan mietinnössä. Esitetyt ehdotukset ovat myös usein epätarkkoja. Mietinnössä saatettiin todeta: ”aktivointisuunnitelmia tulisi tehdä nykyistä

aikaisemmin”. Konkreettisesti ei kuitenkaan esitetty, miten aktivointisuunnitelmia tulisi tehdä, milloin niitä tulisi tehdä tai millä henkilökuntaresursseilla niitä tehtäisiin. Taloudellisia etuuksia käsiteltäessä mietinnössä on paljon numeraalista faktaa ja muutenkin selvitystyötä ehdotuksien eteen on tehty selkeästi runsaasti, jotta haluttu asia saataisiin vakuuttavasti ja onnistuneesti argumentoitua yleisölle. Kirjoitettaessa taas palveluiden kehittämisestä ehdotukset ovat epätarkempia ja argumentointi ei ole kovinkaan vakuuttavaa. Aivan kuin asiantuntemus palveluista olisi puuttunut Sata-komitean kokoonpanosta tai ainakaan asiantuntijuus ei onnistunut tulemaan kovinkaan hyvin näkyviin mietinnön argumentoinnissa. Toisaalta kyseessä voi olla myös uusliberalismiin vahvasti liitetty tapa puhua talouden kielellä, jolloin muut mahdollisesti tärkeät näkökulmat ja tavat puhua päätettävistä asioista jäävät taka-alalle.

5.2 Argumentti II: Sosiaaliturvan tulee olla tehokas ja ihmisiä aktivoiva

Edellisessä luvussa toin esiin, että Sata-komitean mietinnössä käytetään perustuslain arvoja ja periaatteita argumentoinnin esisopimuksena perusteltaessa köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämistä muun muassa sosiaaliturvaetuuksia korottamalla. Aineistossa vedotaan perustuslakiin myös perusteltaessa väitettä, että sosiaaliturvan tulee olla tulevaisuudessa aktivoivaa ja tehokasta. Tällöin aineistossa otetaan kantaa, miten perustuslain tavoitteet ja henki tulisi toteuttaa sosiaaliturvan osalta.

”Sosiaaliturvaa uudistettaessa on tavoitteena perustuslain pyrkimysten aikaisempaa johdonmukaisempi toteuttaminen. Sosiaaliturvan on tarjottava riittävä taloudellinen tuki ja sen on oltava rakenteeltaan sellainen, että ihmisille tarkoitetut oikeudet toteutuvat. Komitea korostaa, ettei sosiaaliturvan toimeenpanoon saa liittyä sellaisia nöyryyttäviä ja aikaa kuluttavia piirteitä, jotka ovat omiaan lamauttamaan ihmisen toimintakykyä ja -halua. Vähimmäisturvaan liittyy tarveharkintaa, mutta sitä ei pidä nähdä ensi sijassa niukkuuden jakamisena, vaan uusien mahdollisuuksien avaamisena. Komitea korostaa niitä sosiaalipolitiikan piirteitä, jotka luovat monipuolisemmat mahdollisuudet ihmisarvon kunnioittamiselle. Toimeentulon järjestäminen ei sellaisenaan ole riittävä keino köyhyyden ja syrjäytymisen estämiseksi. Sen ohella tai sen vaihtoehtona on huolehdittava ihmisen mahdollisuuksista selviytyä työelämässä ja säilyttää toimintakykynsä sellaisena, että itsenäinen elämä on mahdollisimman pitkälle mahdollista.” (Sata-komitean mietintö 2007, 38.)

Mietinnössä esitetään tavoitteena perustuslain johdonmukaisempi toteuttaminen sosiaaliturvan osalta. Tavoite perustuu väitteeseen, että nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ei ole täysin perustuslain hengenmukainen. Nykyinen järjestelmä määrittyy siis joksikin, jota ei haluta sellaisenaan jatkossa ylläpitää ja joka sisältää ei-toivottuja piirteitä, kuten sosiaaliturvan toimeenpanoon liittyvät nöyryyttävät ja hitaat toimintatavat, jotka lamauttavat ihmisten toimintakykyä ja -halua. Nykyinen

sosiaaliturva määritellään siis edellä olevassa aineisto-otteessa ihmisiä lamauttavaksi toimintamalliksi ja toisaalta uudistetun sosiaaliturvan halutaan sisältävän mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja, jotta ihmiset pärjäisivät itsenäisesti mahdollisimman pitkälle ja olisivat aktiivisia. Edellä olevassa aineisto-otteessa argumentointi on todellisuuden rakenteeseen nojautuvaa (perustuslaki), mutta toisaalta argumentoinnissa nykyisestä sosiaaliturvasta luodaan malli, jota ei enää haluta jatkaa. Tämä on todellisuuden rakennetta muokkaava argumentointitekniikka. Argumentoinnin esisopimuksena on edelleen perustuslailla turvatut oikeudet ihmisarvoiseen elämään sekä riittävän toimeentuloon, mutta nyt niitä halutaan toteuttaa uudella aktiivisella ja tehokkaalla tavalla. Aktiivisuus ja tehokkuus siis nousevat myös argumentoinnin esisopimuksiksi, mikä tulee esiin myös seuraavissa aineisto-otteissa.

”Perinteisesti sosiaaliturvalla on nähty olevan lähinnä tasa-arvon toteutumista vahvistava rooli yhteiskunnassa. Viime vuosina aktiivinen toimintakyky edistävää tehtävää on kohonnut yhä selvemmin esille. Viime vuosina aktiivista kansalaisuutta, toimintakykyä ja jatkuvaa oppimista edistävät tehtävät ovat kohonneet yhä selvemmin esille.” (Sata-komitean mietintö 2007, 16.)

”Komitean lähtökohtana ehdotusten laatimisessa on ollut, että jokainen kantaa vastuun itsestään ja läheisistään. Yhteiskunnan tehtävänä on luoda sellaiset puitteet, jotka mahdollistavat täysipainoisen elämän, yhteiskunnallisen osallistumisen, itsensä kehittämisen ja mahdollisuudet vastuun kantamiseen toimeentulosta ja huolenpidosta. Sosiaaliturvan toimeenpanon on oltava niin järjestetty, että oikeudet ja velvollisuudet toteutuvat aiotulla tavalla.” (Sata-komitean mietintö 2007, 36.)

”Tuotannon ja työmarkkinoiden muutos on ollut käynnissä jo pitkän aikaa, mutta sen vaikutukset ovat alkaneet näkyä suuremmissa mittakaavassa vasta viime vuosina ja pitkään ne liitettiin laman vaikutuksiin. Mitä ilmeisimmin tämä prosessi jatkuu. Muutosta on kuvattu sanomalla, että on siirrytty hyvinvointivaltiosta kilpailijavaltioon. Se kuvaa valtion uutta roolia sen huolehtijana, että koko yhteiskunta on organisoitu tehokkaasti sosiaaliturvaa myöten ja että työkyky, työn kannustimet ja osaaminen on arvossaan. Kilpailuvaltiossa aktiivisuutta edistävää sosiaaliturvaa saa näkyvämmän roolin ja passiivinen turva joutuu kriittiseen punnintaan.” (Sata-komitean mietintö 2007, 24.)

Edellä olevissa aineisto-otteissa argumentoinnin esisopimukset, eli arvot, mihin niissä nojaututaan, ovat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden rinnalla aktiivisuus ja tehokkuus. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ei pidetä enää sosiaaliturvan kehittämisessä ainoana tavoitteena, mikä tulee esiin ensimmäisessä aineisto-otteessa, vaan aktivoivat ja tehostamiseen tähtäävät tavoitteet sekä yksilön vastuu itsestään korostuvat argumentoinnissa. Tällöin nojaututaan arvohierarkiaan, jolloin aktiivinen ja tehokas sosiaaliturva nousevat tavoiteltavaksi asioiksi tasa-arvon rinnalle. Kansalaisista pyritään sosiaaliturvan uudistamisen myötä saamaan toimintakykyisempiä ja myös oppiminen on tavoitteena. Ihmisten tulisi siis olla jatkuvasti vastaanottavassa tilassa sekä valmiita toimintaan ja kehittymiseen. Myös yksilön omaa ja hänen läheisten vastuuta korostetaan. Toisaalta myös yhteiskunnan vastuu

nähdään edelleen merkittäväksi ja yhteiskunnan tehtävä on luoda sellaisen elinympäristö, mikä mahdollistaa ihmisarvoisen ja aktiivisen elämän.

Edellä olevissa aineisto-otteissa on kvasiloogista sekä todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointitekniikoita. Argumentoinnissa vedotaan muuttuneeseen toimintaympäristöön eli kilpailuyhteiskuntaan. Yhteiskunnan tehtäväksi taas jää kilpailukykyisen yhteiskunnan mahdollistaminen esimerkiksi siten, että sosiaaliturva sisältäisi mahdollisimman paljon kannustavia piirteitä, mutta on toisaalta myös riittävä. Argumentointia lähdetään rakentamaan laajalti yleisesti hyväksytystä ja näkyvästä asiasta yhteiskunnan muuttumisena kilpailullisemmaksi sekä yhteiskunnan tehtävästä puolustaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia ja siirrytään perustelemaan näistä lähtökohdista tehokasta ja aktivoivaa sosiaaliturvaa. Käytössä on tällöin todellisuuden rakenteeseen nojaava argumentointitekniikka, tarkemmin sanottuna yleisesti hyväksytystä asiasta siirtyminen asiaan, mikä halutaan saada hyväksytyksi. Toisaalta Sata-komitean mietinnön ehdotusten tyyli on hyvin vaihtoehdoton edellä olevissa esimerkeissä, aktivointi ja tehokkuus nähdään siis ainoana keinoina sosiaaliturvan kehittämisessä. Käytössä on tällöin kvasilooginen argumentointitekniikka, koska todellista pohdintaa eri vaihtoehtojen välillä ei käydä. Kilpailuyhteiskunta otetaan esiin ainoana totuutena yhteiskunnan muuttumisen suunnasta. Toisaalta yhteiskuntamme on moniarvoisempi, monikulttuurisempi kuin koskaan aiemmin, tämä ei kuitenkaan tule esiin Sata-komitean mietinnössä. Tehokkuus, työn tekeminen, aktivointi ovat ainoita arvoja, mitä halutaan tuoda sosiaaliturvaan. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus taas ovat edelleen osa sosiaaliturvan arvopohjaa, koska perustuslaissa määritellään näin olevan. Sata-komitean mietinnön argumentoinnin esisopimukset siirtyvät tällöin uusliberalistisemmaksi kuin ne olivat köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisestä argumentoidessa. Uusliberalismissa korostetaan nimenomaisesti aktivointia, yksilön vastuuta sekä organisaatioiden tehokkuutta ja juuri tätä mietinnössä halutaan tuoda sosiaaliturvaan.

Sosiaaliturvan aktiivisuuteen ja tehostamisen tähtääviä tavoitteita voidaan helposti pitää kovina arvoina ja pelkona voisi olla, että yhteiskunta muuttuisi liian kilpailulliseksi. Myös Sata-komitean mietinnössä nostetaan esiin tämä mahdollisena huolena sosiaaliturvauudistuksessa.

”Monet ovat huolissaan siitä, että tämä [aktiivinen ja tehokas sosiaaliturva Huom! kirjoittajan oma lisäys] johtaa liian kovaan yhteiskuntaan. Jos korostetaan voimakkaasti työn tärkeyttä, samalla alikorostetaan niiden ihmisten asemaa, joilla ei ole roolia työelämässä. Sen on sanottu näkyneen muun muassa perusturvan sekä lastensuojelun ja vanhustenhuollon heikentymisenä. Tätä huolta punnittaessa on arvioitava perusteellisesti, miten heikoimpien asemasta tulisi muuttuneissa oloissa huolehtia. Onko toimeentuloturva ensisijainen keino vai pitäisikö etsiä muita tuki- ja aktivointimuotoja? Muuttuneissa oloissa on etsittävä uusia mahdollisuuksia erityisesti niille, jotka ovat ajautuneet ulkopuolisiksi. Periaatteellisista lähtökohdista vallinneen kohtalaisen laaja

yhteisymmärrys. Yhteiskunnan elinvoimaisuuden turvaamisen tärkeydestä oltaneen samaa mieltä, samoin kuin siitä, että sosiaalinen yhteisvastuu on osa kestävästä yhteiskuntaa. Kysymys on siitä, millainen sisältö näille ilmaisuille voidaan ja halutaan antaa. On ilmeistä, että heikoimmin menestyneiden aseman parantaminen ei onnistu vanhoja keinoja voimistamalla. Heidän toimintaedellytystensä vahvistaminen on mahdollista hyväksymällä lähtökohdaksi työmarkkinoiden suurempi eriytyminen ja rakentamalla siihen sopiva palkka, verotus ja sosiaaliturva. Sosiaalisten ja käytännön ammattitaitojen vahvistaminen kuuluu osana tähän politiikkaan, joka kytkee sosiaaliturvan ja koulutuspolitiikan tältä osin kiinteästi toisiinsa. Heikoimpaan asemaan työmarkkinoilla jääneiden aseman parantaminen ei onnistu passiivisen tuloja tasaavan tasa-arvoajattelun pohjalta. Heikompien aseman parantaminen edellyttää dynaamista otetta, joka kohentaa ja laajentaa heikoimpien toimintakykyä ja -edellytyksiä tavalla, johon sisältyy aito usko uusiin mahdollisuuksiin” (Sata-komitean mietintö 2007, 33.)

Edellä olevassa aineisto-otteessa ilmaistaan huoli kaikkein heikoimmissa asemassa olevista ihmisistä kuten työmarkkinoiden ulkopuolella olevista. Argumentoinnissa tuodaan esiin, että sosiaalisen vastuun nimissä näistäkin marginaalissa elävistä ihmisistä tulee huolehtia, mutta samalla argumentoinnissa korostuu edelleen tehokkuus ja aktivoinnin tema. Työhön aktivointi ja koulutus ovat erityisesti mietinnössä tärkeitä tavoitteita. Näiden nähdään parantavan pitkällä aikavälillä tarkasteltaessa myös heikoimmissa asemassa olevien mahdollisuuksia. Sosiaaliturvan tulisi sisältää tästä syystä mahdollisuuksia työhön ja opiskeluun ja olla siten joustava ja hyvin organisoitu, jotta tavoitteet olisi mahdollista saavuttaa. Sosiaaliturvan nähdään olevan siirtymässä passiivisesta sosiaaliturvasta aktiiviseen sosiaaliturvaan, joka mahdollistaa myös heikommassa asemassa olevien olojen paranemisen. Edellä olevassa aineisto-otteessa siirrytään yleisesti hyväksytyistä asioista, eli yhteiskunnan elinvoimaisuuden säilyttämisestä ja sosiaalisesta vastuusta, kohti mitä halutaan hyväksyä eli ihmisiä aktivoivaa sosiaaliturvaa. Samalla argumentoidaan, että tämä mahdollistaa myös heikommassa asemassa olevien olojen paranemisen muun muassa itsensä kehittämisen mahdollisuuksien lisääntyessä. Tällöin argumentoinnissa käytetään todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointitekniikkaa.

Toisaalta argumentoinnissa käytetään myös dissosiativista argumentointitekniikkaa. Aineisto-otteessa sosiaaliturvan tehostamisen ja aktivoinnin mahdollisesti esiin nousevaan kritiikkiin vastataan perustelemalla, että sosiaaliturvan uudistaminen ei tähtää marginaalissa elävien olojen huonontamiseen, vaan pikemminkin tehtävillä toimenpiteillä parannetaan myös heidän tilannetta. Vanha, pitkälti hyvinvointivaltio ajatteluun ja tasa-arvoon perustuvaa sosiaaliturvajärjestelmää, ei kuitenkaan enää nähdä vaihtoehtona, vaan nyt halutaan siirtyä entisestä passiivisuudesta kohti aktiivisuutta sosiaaliturvan, yksilöiden että koko yhteiskunnan tasoilla. Argumentoinnin esisopimuksien ollessa tehokkuuden lisääminen, aktivointi ja työhön kannustaminen on mietinnön

tekstissä enemmän uusliberalistisia piirteitä kuin sosiaalityön arvoista ja periaatteista tulevia elementtejä.

5.3 Argumentti III: Sosiaaliturvan rakenteelliset ongelmat ja rahoituspohjan haasteet

Sata-komitean mietinnössä perustellaan sosiaaliturvan uudistamisten tarvetta myös niin sanotuilla kovilla faktoilla, jotka liittyvät sosiaaliturvan rakenteellisiin tai sekä rahoituspohjan haasteisiin ja ongelmiin. Kyseisiä faktoja Sata-komitean mietinnössä käytetään etenkin perusteltaessa sosiaaliturvan muuttamista tehokkaammaksi ja ihmisiä aktivoivammaksi.

”Väestön ikääntyminen tulee nostamaan sosiaalimenoja, samalla kun työikäisen väestön väheneminen hidastaa kansantulon kasvua. Ensimmäisen kerran hyvinvointivaltiokauden historiassa työikäisen väestön määrä kääntyy laskuun. Muutos on merkittävä, koska ensimmäistä kertaa rahoittajien osuus supistuu menojen kasvun jatkuessa....Vanhusvaltainen ikärakenne nostaa eläkemenojen lisäksi myös sosiaali- ja terveystalvelujen kysyntää, mutta siihen vaikuttavat monet muutkin tekijät ikärakenteen lisäksi.” (Sata-komitea 2007, 31.)

Edellä olevassa aineisto-otteessa argumentointi rakentuu sen kiistattoman tosiasian varaan, että väestön ikärakenne tulee lähivuosina vinoutumaan ja tästä seuraa ongelmia sosiaaliturvan rahoituspuolelle. Argumentoinnin esisopimuksena ovat negatiivinen elatussuhde ja ikääntyvä väestö, eli rahat eivät riitä jatkossa nykyisen kaltaiseen sosiaaliturvaan. Tilanne nähdään kestäättömänä tuleville sukupolville, joten uudenlaista sosiaaliturvaa on pakko suunnitella ja konkreettisia uudistusehdotuksia on tehtävä. Argumentointitekniikkana on todellisuuden rakenteeseen nojautumisen, jolloin argumentoidaan ikääntyvän väestön olevan tosiasian, mikä on otettava huomioon sosiaaliturvaa uudistaessa.

Sosiaaliturvan rahoituspuolen ongelmat ja ikääntyvä väestö ovat Sata-komitean mietinnössä tärkeitä argumentoinnin esisopimuksia, joilla perustellaan sosiaaliturvan uudistamistarvetta. Mietinnössä tuodaan esiin myös suuret työttömyysluvut perusteltaessa sosiaaliturvan muuttamista aktivoivammaksi ja tehokkaammaksi.

”Sosiaaliturvaa on viime vuosina tietoisesti pyritty muokkaamaan siten, että työn vastaanottaminen kannattaa. Tavoitteena on kohottaa työllisyysaste nykyisestä noin 70 prosentista 75 prosenttiin. Mahdollisina kohteina on ensi sijassa työttömien ja työkyvyttömien lukumäärän alentaminen. Työttömiä oli vuoden 2007 lopussa vajaa 200 000 ja työkyvyttömyyseläkkeellä noin 250 000 ihmistä. Työvoiman tarjontaa voidaan lisätä myös tehostamalla nuorten kulkua koulutuksen kautta työmarkkinoille.” (Sata-komitean mietintö 2007, 18.)

Edellä olevassa aineisto-otteessa tuodaan esiin huoli liian suuresta työttömyydestä, mihin nojaututaan perusteltaessa sosiaaliturvan uudistamisen tarvetta. Argumentointia pyritään tehostamaan nojautumalla suuriin lukuihin työttömien määristä. Työttömyyden osasyiksi nähdään nykyinen sosiaaliturva, mikä on toisinaan este työn vastaanottamisen kannattavuudelle, mutta myös nuorten pitkittyneille opinnoille. Mikäli työnteko ja opinnoista valmistuminen eivät kannata sosiaaliturvan tasosta tai rakenteista johtuvista syistä, on se yhteiskunnalle kestävätilanne taloudellisesti ajatellen. Sosiaaliturvan varassa elävien tulisi jatkossa siirtyä mahdollisimman tehokkaasti kokonaan tai ainakin osittain työelämään. Tällöin argumentoinnin esisopimuksina ovat suuri työttömyys, aktiivisuus ja työn tekeminen. Edellä olevassa aineisto-otteessa käytetään todellisuuden rakenteeseen vetoavaa argumentointitekniikka. Sosiaaliturvan uudistamista lähdetään perustelemaan siitä tosiasiasta, että työttömiä on liikaa. Argumentointia tehostetaan käyttämällä numeroita osoittamaan konkreettisesti, kuinka suuresta ongelmasta työttömyydessä on kyse. Näin rakennetaan samalla kuvaa sosiaaliturvasta jo nykyisellään liian kattavana, sillä se mahdollistaa ”oleilun” sosiaaliturvan varassa. Lisäksi myös sosiaaliturvan rakenteet nähdään osasyynä ihmisten passivoitumiseen. Tuomalla mietinnössä edellä mainitut tosiasiat esiin, on lukijan helppo samaistua ajatukseen, että nykyisessä sosiaaliturvajärjestelmässä on perustuvanlaatuinen ongelma, sillä kukaan ei koe kannatettavina asioina kannustinloukkuja tai pitkittyneitä opintoja. Tästä lähtökohdasta taas on helppo perustella aktiivista ja tehokasta sosiaaliturvaa.

Sata-komitean mietinnössä nähdään nykymallisen sosiaaliturvajärjestelmän haasteena myös sosiaaliturvan epätarkoituksenmukaisen käytön sosiaaliturvan rakenteellisten ongelmien ohessa.

Sosiaaliturva on tavanomaisesti ymmärretty julkiseksi sosiaalisten riskien hallintakeinoksi, joka käynnistyy, kun ihminen ei voi hankkia elantoaan työnteolla. Vähitellen tämä vakuutusajattelunnäkökulma on muuttunut monestakin syystä. Toimeentuloturvan kriteerit ovat väljentyneet ja sosiaaliturvan avulla on haluttu lisätä vapaa-aikaa. Työn ja sosiaaliturvan rajankäynnin laajentuessa työolosuhteet vaikuttavat toimeentuloturvan kysyntään. Lisäksi toimeentuloturva on käytetty pehmentävänä elementtinä työvoimaa vähennettäessä, mikä on näkynyt työttömyyslukujen siirtymänä työttömyyseläkkeen alkamisajankohtaa myönnettäessä.” (Sata-komitean mietintö 2007, 25.)

Edellä olevassa aineisto-otteen argumentoinnin esisopimuksena on, että sosiaaliturvaa ei käytetä nykyisellään tarkoituksen mukaisesti, eli siihen tarkoitukseen mihin se on alun perin suunniteltu. Argumentoinnissa käytetään dissosatiivista argumentointitekniikkaa. Sosiaaliturvan ei-toimivista ja ei-toivotuista elementeistä, kuten vapaa-ajan hankkimisesta sosiaaliturvan avulla, tehdään antimalli, jota ei haluta toteuttaa ja toisaalta samalla argumentoidaan taas sitä, että uuden sosiaaliturvan halutaan olevan työhön kannustavaa ja aktivoivaa, mikä ei mahdollista sosiaaliturvan varassa ”majailua”, vaan

tehokasta siirtymistä pois sosiaaliturvan piiristä. Sata-komitean mietinnössä nähdään tällöin sosiaaliturvassa olevan ihmisiä lamauttavia piirteitä, mutta toisaalta tekstissä nähdään myös yksilöt, sosiaaliturvan varassa olevat henkilöt ja myös työnantajat, ongelmana. He käyttävät sosiaaliturvaa hyväkseen ei-tarkoituksen mukaisesti, hankkimalla lisää vapaa-aikaa tai pehmentämällä irtisanomisia. Mietinnössä tuodaan vahvasti esiin, ettei kyseinen toiminta ole sosiaaliturvan tehtävä, vaan mikäli yksilö haluaa lisää vapaa-aikaa, tulee se rahoittaa muuten kuin sosiaaliturvan avulla. Vastaavasti myös työnantajan vastuuta irtisanottujen osalta perään kuulutetaan. Jatkossa ei siis voida olettaa, että iäkkäämpänä irtisanotut työntekijät pääsivät odottamaan eläkeikää sosiaaliturvan varaan. Argumentoinnissa on tällöin piirteitä uusliberalismille tutusta yksilön vastuun korostamisesta, jokaisen tulee huolehtia omasta ja perheen hyvinvoinnista mahdollisimman pitkälle. Yhteiskunta tulee yksilöitä vastaan vasta kaikkein vaikeimmissa elämäntilanteissa, kuten vaikean sairauden kohdatessa. Vastaan yhteiskunta tulee myös elämäntilanteista, joista on hyötyä yhteiskunnan elinvoimaisuudelle taloudellisesti ajatellen. Esimerkiksi lapsen syntymisestä aiheutuvia tulonmenetyksiä korvataan vanhemmille, koska syntyvyyttä tarvitaan valtion elinvoimaisuuden takia. Aktivointia taas tarjotaan esimerkiksi opiskelijoille ja työttömille, jotka halutaan mahdollisimman tehokkaasti siirtää työelämään ja siten tuottaviksi kansalaisiksi. Tällöin perinteisestä universaalisesta sosiaaliturvasta halutaan siirtyä kohti vastikkeellisempaa sosiaaliturvaa.

5.4 Keneen tai keihin Sata-komitean mietinnöllä pyritään vaikuttamaan?

Sata-komitean kokoonpano oli valittu siten, että se edusti mahdollisimman laajasti suomalaista yhteiskuntaa, joten sen kirjoittamaa mietintöä voidaankin kuvata moniääniseksi, missä jo lähtökohtaisesti risteilevät eri kantoja sosiaaliturvasta edustavien äänet. Sata-komitean jäsenet ovat tuoneet julkisesti esiin, että sosiaaliturvauudistuksesta oli tästä johtuen merkittäviä vaikeuksia saada aikaan yksimielisiä kannanottoja (Soininvaara 2010; Talentia 1/10). Edellisessä luvussa esiin nostamat Sata-komitean mietinnön keskeisimmät argumentit vahvistavat Sata-komitean jäsenten havaintoa yhteisen kannan muodostamisen vaikeudesta. Mietinnön keskeisillä argumenteilla pyritään saamaan kannatusta sekä vaikuttamaan useaan eri suuntaan. Yhtäältä puolustettiin sosiaaliturvan tehtävää vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta, toisaalta taas argumentoinnissa korostui sosiaaliturvan tehostamisen tarve sekä tavoite aktivoida sosiaaliturvan varassa olevia henkilöitä. Edellä mainituissa argumentoinnissa esisopimukset ovat erilaisia ja niillä pyritään vaikuttamaan siten erilaisiin yleisiin. Sata-komitean mietinnön retoriikan yleisö-käsitteen voisikin kuvailla olevan

monitahoinen ja esitetyillä argumenteilla pyrittiin miellyttämään useita osapuolia. Tästä johtuen myös Sata-komitean mietinnön yleisö oli paikoitellen epäselvä ja jatkuvasti liikkuva.

Sata-komitean mietinnössä esitetyt uudistusehdotukset sosiaaliturvaan sekä ehdotusten taustalla olevien arvojen ja periaatteiden, tulee miellyttää kuitenkin ainakin mietinnön tilaajaa eli valtioneuvostoa. Valtioneuvoston ja eduskunnan tulee taas saada kansalta legitimizeetti toimilleen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna voidaan sanoa Sata-komitean mietinnön yleisönä olevan koko Suomen kansa, mikä on universaaliyleisö. Mietinnön argumentoinnin tulee siis sisältää esisopimuksia, mitkä saavat laajaa kannatusta kansan keskuudessa. Tutkimusten mukaan suomalaiset kannattavat sosiaaliturvaa ja ovat suostuvaisia jopa (pieniin) veronkorotuksiin, mikäli korotuksista saadut rahat käytetään sosiaali- ja terveystalouteen. Sosiaaliturvan leikkaamista ei kannateta, eikä myöskään köyhyyttä nähdä ainoastaan yksilöistä lähtevistä syistä. Kansan mielipide on siis eri kuin talous- ja poliittisten vaikuttajien toisinaan esiin tuoma huoli pitää julkiset kulut kurissa ja hyväksyä jopa lievä eriarvoistuminen kilpailuyhteiskuntaan kuuluvana asiana. (Forma & Kallio & Pirttilä & Uusitalo 2007, 47–51.) Sata-komitean mietinnössä vedotaankin yleiseen mielipiteeseen ja perustuslakiin, kun sosiaaliturvaan esitetään korotusvaatimuksia. Sosiaaliturvaetuksiin argumentoidaan haluttavan tehdä korotuksia, koska kansa ja perustuslaki sitä vaativat. Etenkin tämä tulee esiin ”sosiaaliturvan tulee vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta” -argumentissa. Kansan mielipiteeseen ja perustuslakiin vedotessa argumentoinnissa taka-alalle jäävät aktivoimisen ja tehostamisen vaatimukset ja vastaavasti taas argumentoinnin keskiössä ovat perustuslain lupaamat riittävä sosiaaliturva kaikille sekä köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen. Tällöin Sata-komitean mietinnön argumentoinnissa tullaan paikoitellen lähelle sosiaalityön arvoja ja periaatteita puolustettaessa eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentämistä sosiaaliturvan avulla.

”Sosiaaliturva tulee olla tehokasta ja aktiivista” - sekä ”sosiaaliturvan rakenteelliset ongelmat ja rahoituspuolen haasteet” -argumenteissa vedotaan taas kansan sijaan poliittisiin ja ehkä myös taloudellisiin päättäjiin. Kyseessä on tällöin erityisyleisöt, joihin pyritään vaikuttamaan argumentein, jotka sisältävät kyseisille yleisöille tärkeitä arvoja ja periaatteita. Tällöin argumentoinnin esisopimuksina ovat muun muassa sosiaaliturvan tehostamisen tarve, ihmisten aktivoiminen sekä sosiaaliturvan rahoituspuolelta rapautuminen työttömyyden ja väestön ikääntymisen vuoksi. Tehokkuus, aktivoiminen ja etenkin työn tekeminen nähdään tällöin sosiaaliturvassa tärkeinä ja tavoiteltavina asioina. Argumentoinnin esisopimukset ja arvot olivat tällöin enemmänkin uusliberalismista kuin sosiaalityön arvoista ja periaatteista lähtöisin olevia. Edellä mainittuihin arvoihin ja periaatteisiin vetoaminen ei saa kannatusta merkittävästi kansan keskuudessa, mutta

vakuuttaa ja antaa mandaatin poliitikoille tehdä kipeältäkin tuntuja ratkaisuja politiikassa. Lisäksi argumentoinnissa on tällöin talouselämästä tuttua termistöä, joten myös elinkeino- ja talouselämän vaikuttajien voidaan ajatella olevan yleisönä.

Huomioitavaa on, että Sata-komitean mietintö on kirjoitettu hyvin teknisesti ja siinä vedotaan runsaasti numeraaliseen faktaan. Kokemusasiantuntijuutta tekstissä ei ole juuri lainkaan. Sosiaaliturvan varassa elävien tai heidän kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden tai muiden asiantuntijoiden ääni ei juuri kuulu mietinnössä. Erinomainen esimerkki kyseisestä ilmiöstä on ihmisten aktivointiin pyrkivät argumentit mietinnössä. Aktivoinnista ei käydä mietinnössä syvällisiä pohdintoja, mitä aktivointi käytännössä merkitsee ihmisille, joihin aktivointitoimet kohdistuvat. Aktivoinnista kirjoitetaan enemmän kustannusten ja osin myös rakenteista käsin. Tämän voidaan sanoa olevan suhteellisen yleinen tapa argumentoida politiikassa ja lisäksi tutkimusten mukaan politiikassa kokemusasiantuntijuus ei ole vahva argumentti perusteltaessa muutostarvetta. Poliittisissa suunnitelmissa sekä strategioissa tavoitteiksi kyllä määritellään köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisestä, mutta varsinaisesti poliittisessa päätöksenteossa ja lakeja säätäessä kyseiset tavoitteet eivät ole vaikuttaneet sitten 1990-luvun alun. Etenkin sosiaalipoliittiset päätökset ja lainsäädäntö tehdään rakenteiden ja talouden ehdoilla. Keskustelua käydään ”riittääkö meillä rahat?” ja ”miten organisoimme uuden palvelujärjestelmän?” kysymysten parissa. Keskustelusta uupuu kysymys tai ulottuvuus ”miten tämä vaikuttaa ihmisiin?”. Kaikkein huonoimminkin tutkimusten mukaan politiikan päättämisen areenoilla kuuluvat köyhimpien ja eniten marginaalissa elävin ääni. (Pajukoski 2011, 96–100.)

Edellä mainittu ilmiö tuli esiin myös Sata-komitean mietinnössä etenkin silloin kun yleisönä olivat poliittiset - ja talouspäättäjät. Talouteen ja rakenteisiin perustuva argumentointi vakuuttaa paremmin kyseiset erityisyleisöt. Heillä on tietotaito käyttää tehokkuuteen, aktivointiin ja numeroihin perustuvaa termistöä. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen retoriikassa olisi toisaalta voinut tuoda vaikeaksi koetun sosiaaliturvan lähemmäksi tavallista kansalaista ja muodostanut siten uudenlaista argumentointia sosiaaliturvan uudistamisen vaihtoehdoista. Ehkäpä mietinnön ei koettu tarvitsevan kokemusasiantuntijuutta, jolloin voidaan päätellä sen suunnatun enemmän poliittisten- ja talouspäättäjien kuin kansan syvien rivien vakuuttamiseksi sosiaaliturvauudistuksesta.

6. Sosiaalitieto ja Talentia -lehtien retoriikka sosiaaliturvauudistuksesta

Sosiaalitieto ja Talentia -lehtien retorisisessa analyysissä nousi esiin seuraavat kolme keskeisintä argumenttia:

1. Sosiaaliturvan uudistamishdotus on riittävän hyvä
2. Sosiaalityön arvot ja periaatteet eivät tule kuulluiksi uudistuksissa
3. Asiakkaan kohtaaminen ja sosiaalityön asiantuntijuus ovat tärkeitä toimeentulotukea myönnettäessä

Käyn seuraavaksi läpi näiden kolmen keskeisimmän argumentin kautta sosiaalialan ammattilehdissä käytyä keskustelua sosiaaliturvan uudistamisesta. Lopuksi käsitelen kaikille argumenteille yhteisesti yleisö-käsitettä, eli sitä kenelle artikkelit on kirjoitettu ja keneen/keihin artikkeleilla pyritään vaikuttamaan.

6.1 Argumentti I: Sosiaaliturvan uudistamishdotus on riittävän hyvä

Sosiaalialan ammattilehdissä Sata-komitean mietinnön ehdotuksia kannattavia ja niiden tueksi asettuvia argumentteja on varsin vähän. Selkeästi tähän ryhmään kuuluu ainoastaan yksi lehtiartikkeli kokonaisuudessaan ja lisäksi muissa artikkeleissa oli yksittäisiä Sata-komitean työskentelyä ja ehdotuksia puolustavia argumentteja. Sata-komitean työskentelyä ja ehdotuksia puolustetaan suureen määrään vetoamalla, kuten seuraavassa aineisto-otteessa tulee esiin.

”Komitea luovutti työnsä joulun alla. Sen tekemät yli 50 ehdotusta sosiaaliturvan parantamiseksi on paljon. Esitykset maksavat lähes 650 miljoonaa, joka sekin on paljon. Silti komitean an työntuloksia on kritisoitu ankarasti. Miksi? Olivatko noususuhdanteessa työlle ladatut odotukset niin huimat, että laskusuhdanteessa niitä oli mahdoton täyttää? Vai oliko komitean työtapa vieras? Komitean ehdotuksia toteutettiin pitkin työskentelyaikaa. Työn loppuvaiheessa odotettiin ”suurta pamausta” ja kun sitä ei tullutkaan, aikaansaannokset tuntuivat riittämättömiltä.” (Sosiaalitieto 1/10.)

Edellä olevan aineisto-otteen kirjoittaja on Sata-komitean jäsen. Hänen argumentoinnin esisopimus on mitattava luku. Aineisto-otteessa vedotaan tällöin ensinnäkin Sata-komitean tekemiin yli 50 ehdotukseen sosiaaliturvan parantamiseksi ja toiseksi siihen, että ehdotusten kustannukset ovat valtiontaloudelle varsin merkittävät yhteensä 650 miljoonaa euroa. Edellä olevassa aineisto-otteessa käytetään todellisuuden rakenteeseen nojautuvaa argumentointitekniikkaa. Ehdotusten suurella

määrällä ja korkeilla taloudellisilla kustannuksilla perustellaan Sata-komitean työn olleen onnistunutta tai ainakin osittain onnistunutta. Aineisto-otteessa on myös todellisuutta muokkaava argumentointia, tarkemmin sanottuna havainnoillistamistekniikkaa. Esisopimuksena on tällöin uudenlainen tapa tehdä työtä ja Sata-komitean työskentelyn aikaan alkanut taloudellinen taantuma. Aineisto-otteessa argumentoidaan, että työtavan ja taloudellisen taantumaa vuoksi Sata-komitean työn tulokset voivat tuntua merkityksettömiltä, vaikka todellisuudessa ne eivät sitä ole. Sata-komitean työskentelyä ja ehdotuksia puolustavat myöntävät kuitenkin, ettei Sata-komitean työskentely ollut kaikilta osin onnistunutta. Etenkin perusturvan korottamisessa ja toimeentulokijärjestelmän yksinkertaistamisessa sekä yhdenmukaistamisessa ei koettu onnistuneen parhaalla mahdollisella tavalla. Näilläkin sosiaaliturvan osa-alueilla koetaan kuitenkin otetun edistysaskeleita, kuten seuraavassa aineisto-otteessa tulee ilmi.

”Komitea toteaa kuitenkin yksimielisesti ensimmäisessä ehdotuksessaan, että ”vähimmäismääriin päivärahoihin on jälkeenjääneisyyden korjaamiseksi perustultua tehdä myös reaalityson korotus”. Tämä on selkeä esitys hallitukselle...Vaikka perusturvaa ei onnistuttu välittömästi korottamaan, monet muut komitean esitykset parantavat sitä välillisesti: työmarkkinatuen tarveharkinnan poistaminen, työttömyysturvan aktivointilisän korottaminen...”. (Sosiaalitieto 1/10.)

Edellä olevassa aineisto-otteessa argumentoinnin esisopimuksena on perusturvan korottaminen. Kirjoittaja haluaa tuoda esiin, että Sata-komitean jäsenillä on selkeä tahtotila sosiaalietuuksien korottamiseen ja parantaa sitä kautta kaikkein köyhimmissä sekä vaikeimmissa taloudellisissa asemassa olevien elämäntilanteita. Kaikilta osin etuuksien korottamien ei suoraan onnistunut, mutta välillisesti tämäkin tavoite toteutuu korottamalla ensisijaisiin etuuksiin liittyviä tukimuotoja tai selkeyttämällä ensisijaisten etuuksien myöntämiskäytänteitä. Edellä olevissa aineisto-otteessa käytetään todellisuuden rakenteeseen nojaava argumentointitekniikkaa. Yleisesti hyväksytystä asiasta, eli ensisijaisien etuuksia tulee korottaa, siirrytään siihen mikä halutaan saada hyväksytyksi. Kirjoittaja pyrkii tällöin vakuuttamaan lukijat, että Sata-komitean työn tavoitteena on nimenomaan sosiaalietuuksien korottaminen, jos se ei onnistu suoraan niin ainakin siihen pyritään välillisesti esimerkiksi sitomalla etuudet indeksiin. Lisäksi aineisto-otteessa sosiaaliturvan korottamisen vastuuta siirretään eteenpäin hallitukselle. Komitea on ehdotuksensa tehnyt ja nyt on hallituksen vuoro konkreettisesti toteuttaa ehdotuksia ja ottaa siten seuraava askel sosiaaliturvan korottamiseksi.

Sata-komitean työskentelyä puolustavassa retoriikassa tuodaan esiin myös Sata-komitean jäsenien mielipiteiden yhtenäisyyden puute selitettäessä, miksi sosiaaliturvan uudistaminen on haastavaa.

”Koolla ei ollut joukko yksimielisiä, samalla lailla asioita ja niiden yhteiskunnallisia yhteyksiä ja seurausvaikutuksia arvioivia ihmisiä. Siksi monet saavutetut yksimielisyydet ovat parempi pohja hallituksen ja tulevien hallitusten jatkovalmistelulle kuin riitaiset äänestykset ja keskinäinen tora”.
(Sosiaalitieto 1/10.)

Edellä olevassa esimerkissä argumentoinnin esisopimuksena on tosiasia, että Sata-komitea koostui eri lähtökohdista olevista ihmisistä, jotka perustelevat ja puolustavat omaa kantaansa sosiaaliturvauudistuksessa. Koolla on siis moniääninen leikkaus suomalaisesta yhteiskunnasta, jossa kaikkien näkökannoista pyritään saamaan sointuva, harmoninen ja toteuttamiskelpoinen kokonaisuus sosiaaliturvauudistukseksi. Sata-komiteaa puolustavien mielestä sosiaaliturvan uudistamishdotus onkin niin hyvä kuin sillä porukalla on mahdollista saada aikaan. Argumentointitekniikka edellä olevassa aineisto-otteessa on todellisuuden rakennetta muokkaavaa. Argumentoinnissa esitetään kaksi rinnakkaista vaihtoehtoa, jotka Sata-komitealla on ratkaisuvaihtoehtoina sosiaaliturvauudistuksessa. Kyseiset vaihtoehdot ovat jatkuva riitely tai laiha sopu sosiaaliturvan uudistamisen suunnasta. Komitea valitsi vaihtoehdoista laihan sovun, minkä etuna nähdään muun muassa mahdollinen hyöty tuleville hallituksille. Sata-komitean mietintöä puolustavan retoriikan mukaan aika siis näyttää, onko mietinnöstä, sen puutteista huolimatta, merkittäväksi sosiaaliturvauudistukseksi.

Edellä olevassa aineisto-otteessa voidaan myös ajatella tuotavan jonkin totuuden tai faktatiedon sosiaalialan ammattilehtien lukijoiden tietoon. Kyseinen fakta ja myös argumentoinnin esisopimus edellä olevassa esimerkissä on, että nykyisin politiikassa on useita erin lailla ajattelevia tahoja, joiden mielipiteet tulee ottaa huomioon sosiaaliturvaa uudistaessa. Sosiaalialan ammattilehtien lukijoiden tulee siis huomioida, ettei sosiaaliturvaa uudisteta enää ainoastaan hyvinvointivaltioideologiasta käsin, millä on paljon yhteistä arvopohjaa sosiaalityön kanssa, vaan rinnalle on tullut kilpailevia ideologeja kuten uusliberalismi. Tästä syystä Sata-komitean ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi ja uudistamishdotusten taustalla olevat arvot ja periaatteet saattavat tuntua sosiaalialan ammattilehtien lukijoiden näkökulmasta vierailta. Argumentointi on tällöin hyvin yksinkertaista ja selkeää, totuuden esiin tuomista, milloin sitä voidaan pitää kvasiloogisena argumentointitekniikkana.

6.2 Argumentti II: Sosiaalityön arvot ja periaatteet eivät tule kuulluiksi uudistuksissa

Sata-komitean työskentely ja sen ehdottomat sosiaaliturvan uudistukset saivat sosiaalialan lehdissä runsaasti kritiikkiä osakseen. Kriittisesti Sata-komitean ehdotuksiin suhtautuvissa argumenteissa nousee voimakkaasti esiin pettymys sosiaaliturvauudistusta kohtaan.

”Sosiaaliturvan kokonaisuudistusta luonnosteleva Sata-komitea on julkistanut esityksensä peruslinjaukset. Komitealta on odotettu paljon, kuten presidentti Obamalta konsanaan. Itse olen luonteeltani pessimisti, joten en esityksiltä suuria odottanut, mutta siitä huolimatta sen lukeminen oli masentava kokemus. Optimistisemmin asioihin suhtautuville pettymys on ollut varmasti vielä suurempi.” (Sosiaaliturva 2/09.)

Edellä olevassa aineisto-otteessa argumentoinnin esisopimuksena on pettymys komitean työskentelyyn ja sen ehdotuksiin sosiaaliturvan uudistamiseksi. Kirjoittaja vertaa Sata-komitean työskentelyyn ladattuja odotuksia tuolloin Yhdysvaltain presidenttinä aloittaneen Barack Obamaa kohtaan suunnattuihin odotuksiin. Odotukset Sata-Komitean työskentelyä ja tuloksia kohtaan olivat siis todella suuria, mutta saadut uudistusehdotukset olivat puhtaasti pettymys pessimistillekin. Kirjoittaja haluaa Barack Obamaan kohdistuvan esimerkin kautta saada Sata-komitean tulokset näyttämään jopa masentavilta. Tällöin käytössä on havainnollistavan esimerkin kautta todellisuuden rakennetta muokkaava argumentointitekniikka.

Pettymys Sata-komitean työskentelyä ja uudistusehdotuksia kohtaan nousi lehtiaineistossa esiin useissa artikkeleissa. Artikkeleiden kirjoittajat eivät kuitenkaan tyytyneet pelkästään toteamaan pettymystään, vaan kirjoituksissa tuotiin esiin myös, mitä he olivat odottaneet Sata-komitean työskentelyltä ja mikä heidän mielestään Sata-komitean työssä unohtui.

”Työntekijä joutuu ”sätkimään” organisaation ja asiakkaan välillä. Hyvinvointivaltion rappeutuminen on nähtävissä konkreettisesti joka päivä, ihan kuin ilmastonmuutos. Päästövähennysten sijaan tulevaisuudessa hämmöttää sosiaaliturvauudistus. Tuoko se jotain ratkaisevaa pelastusta? Saadaanko politiikassa vihdoinkin isoja päätöksiä aikaiseksi?” (Talentia 6/10.)

Edellä olevan aineisto-otteen kirjoittaja on sosiaalityöntekijänä pitkään työskennellyt henkilö, joka pohtii uransa jatkoa sosiaalityön parissa. Hänen argumentoinnin esisopimuksena ovat hyvinvointivaltion rapautuminen sekä sosiaalityön arvot ja periaatteet. Hyvinvointivaltion rapautuminen on tuonut kirjoittajan mukaan sosiaalityöhön ”sätkimistä” asiakkaan ja organisaation välille. Sosiaalityön arvot ja vaatimukset törmäävät tällöin organisaation arvoihin ja tavoitteisiin, mitkä eivät siis enää tule sosiaalityön tai hyvinvointivaltion arvoista tai periaatteista. Sosiaaliturvauudistukselle asetetaan tavoitteeksi isojen päätöksien tekeminen ja pelastaminen työntekijä organisaation omien arvojen ristiaallokosta. Edellä olevassa aineisto-otteessa käytetään todellisuuden rakennetta muokkaavaa argumentointitekniikkaa. Omasta työstään ja kokemastaan sisäisestä arvoriidasta ja esimerkeistä kertomalla siirrytään toteamaan, mitä sosiaalityölle tärkeää Sata-komitealta kaivataan. Lisäksi argumentointia tehostetaan retorilla kysymyksillä. Kirjoittaja

kaipaisi Sata-komitean työskentelyn muuttavan nykyistä vallalla olevan politiikan suuntaa, jotta sosiaalityötä voisi jälleen tehdä sen arvoista ja periaatteista käsin.

Myös seuraavassa aineisto-otteessa kirjoittaja tuo esiin, että kokee tai pelkää sosiaalityön arvojen ja periaatteiden jäävän sivuun sosiaaliturvaa uudistaessa. Lisäksi päätöksien koetaan tehtävän päättämisen areenoilla, missä sosiaalityön arvot ja periaatteet eivät tule kuulluiksi.

”Kyse on sosiaalityön organisoinnista. Se on pyrkimystä hallita vallitsevaa kaaosta, toisin sanoen taistelua tuulimyllyjä vastaan. Organisoin työpöytäni kerran viikossa, vain todetakseni seuraavana päivänä, että kaaos on taas palannut.

Organisoinnissa taas on kyse johtamisesta. Meiltä puuttuvat sellaiset johtamisen mallit ja menetelmät, jotka nousisivat sosiaalityön omista lähtökohdista. Se, jos mikä, on vakava haikka. Sosiaalityön organisointi on liian tärkeä asia jätettäväksi poliittisten päättäjien tai komiteoiden päätettäväksi.” (Sosiaaliturva 9/08)

Edellä olevassa aineisto-otteessa argumentoinnin esisopimuksena ovat edelleen sosiaalityön arvot ja periaatteet. Kirjoittaja käyttää todellisuuden rakennetta muokkaavaa argumentointitekniikkaa. Hän luo kuvauksellaan, eli havainnollistavalla esimerkillä, lukijalle mielikuvaa sosiaalityön organisoinnin vaikeudesta, sosiaalityön luonteesta ja etenkin siitä arvojen ristiriidasta, mikä vallitsee tällä hetkellä sosiaalityössä. Kirjoittaja haluaa vakuuttaa lukijat argumentoinnissa siitä, että sosiaalialan johtamiseen ja organisointiin tarvittaisiin erilaisia näkökantoja kuin mitä nykyisin on käytössä. Tällä hetkellä aineisto-otteen kirjoittajan mukaan vallalla oleva tapa ajatella politiikassa ja johtamisessa ajavat sosiaalityön jatkuvaan kaaostilaan, missä sosiaalityön arvot ja periaatteet eivät tule kuulluiksi. Lisäksi hänen mukaan sosiaalityön organisointi ja johtamisen kysymykset ovat liian tärkeitä jätettäväksi muiden kuin sosiaalialan ammattilaisten päätettäväksi. Tällöin argumenttiin sisältyy myös toive tai kannustus, että sosiaalityöntekijät osallistuisivat yhteiskunnallisiin keskusteluihin aktiivisesta, etenkin niihin, jotka koskevat sosiaalialaa.

Mihin suuntaan sosiaaliturvaa tulisi kehittää?

Lehtien artikkeleissa ja etenkin niissä, missä koettiin sosiaalityön ja/tai hyvinvointivaltion arvojen ja periaatteiden jääneen paitsioon sosiaaliturvaa uudistaessa, nähtiin sosiaaliturvan uudistamisen suunta hyvin selkeästi. Kyseisten artikkeleiden mukaan ensisijaisia etuuksia tulisi yksinkertaisesti korottaa.

”Uskooko komitea todella, että sen toimenpide-esityksillä tavoitteet toteutuvat: köyhyys vähenee ja perusturvan taso tulee riittäväksi? Itse olen tästä täysin erimieltä. Tavoitteen toteutuminen edellyttäisi syyperusteisen perusturvan oleellista korottamista. Sitä ei esitetä” (Sosiaaliturva 2/09.)

”Sata-komitean on lähettävä rohkeasti nostamaan kaikkein köyhimpien sosiaaliturvaa. Moni ongelma ratkeaa sillä, että pienimpiä eläkkeitä ja päivärahoja nostetaan kohtuullisen toimeentulon

tasolle. On myös luotava toimiva järjestelmä, millä sidotaan sosiaaliturva ansiotason kehitykseen. Myös toimeentulotuen tasoa pitää tarkistaa ja saada lisää rahaa harkinnanvaraisesta ja ehkäisevää toimeentulotukea varten.” (Talentia 6/08.)

”Villakoiran ydin on kuitenkin, että ensisijaisten sosiaaliturvien alhainen taso. Kyselyyn vastanneiden sosiaalialan ammattilaisista 97 prosenttia toivoo, että pienimmät eläkkeet ja päivärahat nostetaan sellaiselle tasolle, ettei niitä täydentävää toimeentulotukea tarvita.” (Talentia 5/08.)

Edellä olevissa aineisto-otteissa argumentoinnin esisopimuksina ovat suureen määrään vetoaminen (etenkin sosiaalialan asiantuntijoiden suureen määrään vetoaminen) sekä kaikkein heikoimmassa ja köyhimmässä asemassa olevien olojen parantaminen. Ensisijaisia etuuksia tulisi kirjoittajien mukaan yksinkertaisesti korottaa, koska ammattilaiset, jotka työskentelevät sosiaaliturvan varassa elävien kanssa, näkevät sen parhaaksi mahdolliseksi ratkaisuksi. Edellä olevissa esimerkeissä käytetään useampaa argumentointitekniikkaa. Aineisto-otteissa vedotaan auktoriteettiin eli sosiaalialan ammattilaisiin, mikä on todellisuuden rakenteeseen nojautuvaa argumentointia. Toisaalta argumentointi on hyvin kvasiloogista, missä ei nähdä sosiaaliturvan uudistamiseksi muita vaihtoehtoja kuin ensisijaisten etuuksien korottaminen. Ensisijaisten etuuksien korottaminen koetaan siis itsestään selväksi ratkaisuksi ja osassa kirjoituksista jopa hämmästellään, miksi Sata-komitea ei ehdottanut korotuksia sosiaaliturvaetuuksiin.

Mielenkiintoista on myös, ettei niissä artikkeleissa, joissa asiat nähdään olevan ratkaistavissa yksinkertaisesti ensisijaisia etuuksia korottamalla, ole lainkaan kirjoitettu taloudesta tai tehokkuudesta. Kirjoituksissa ei tuoda esiin huolta, mistä saataisiin rahoitus ensisijaisien etuuksien korottamiseen. Myöskään aktivointi- tai tehostamisvaatimuksia ei esitetä korotetulle sosiaaliturvalle. Asiakkaan edun ja heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden asianajajana toiminen, nousee sosiaalialan lehdissä vahvasti esiin. Argumentointi on tällöin sosiaalityön arvoista ja periaatteista kumpuavaa, eikä uusliberalismiin liitettyjä tehostamis- tai aktiivisuusvaatimuksia sosiaaliturvan varassa oleville esitetä lainkaan. Myöskään sosiaaliturvan varassa olevien moraalialaa ei kyseenalaisteta, esimerkiksi pohtimalla ovatko sosiaaliturvan varassa elävät todella köyhiä tai käyttävätkö he mahdollisesti sosiaaliturvaa hyväkseen.

Kaikki sosiaalialan lehtiin kirjoittaneet eivät kuitenkaan lähteneet vaatimaan ensisijaisten sosiaaliturvaetuuksien korottamista. Osassa kirjoituksissa nähdään jo sen junan menneen, jolloin sosiaaliturvaetuksia voitaisiin korottaa. Syyksi tähän nähdään muun muassa rahan puute.

”Pulmana on se, että ratkaisu on kallis. Jos työmarkkinatukea nostettaisiin tuntuvasti eli laskelmien mukaan 40 prosentilla ja vuositasolla noin 330 miljardilla eurolla, tarve turvautua toimeentulotukeen poistuisi. Käytännössä toimenpide maksaisi vieläkin enemmän, koska työmarkkinajärjestöt ovat lukinneet ansiosidonnaisen työttömyysturvan tason työmarkkinatuen tasoon. Käytännössä

ensisijaisten etuuksien nostaminen riittävän korkealla – niin ikävältä kuin se kuulostaakin – on mahdotonta.” (Sosiaaliturva 3/09.)

Edellä olevassa aineisto-otteessa argumentoinnin esisopimuksena on numeroihin perustava fakta ja siinä käytetään todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointitekniikka. Ensisijaisten etuuksien korottamisen kalleus tuodaan numeroin esiin työmarkkinatuen korottamisesta tehdyn laskelman kautta. Kirjoittaja tuo kirjoituksessa esiin, ettei sen ääneen sanominen, että ensisijaisten etuuksien korottaminen ei ole mahdollista, ole helppoa. Hän tietää kuulostavansa ikävältä, mutta tuo asian kuitenkin ilmi, koska ensisijaisten etuuksien korottaminen on hänen mukaan yksinkertaisesti mahdotonta. Aineisto-otteessa on myös anteeksipyytävä sävy. Kirjoittaja tietää, ettei hän argumentoi sosiaalityön arvoista ja periaatteista käsin, jossa kustannustehokkuus ei ole merkittävässä asemassa, vaan pitemminkin argumentointi rakentuu uusliberalismin tai taloustieteen termistöillä. Merkittävää on ero, verrattuna Sata-komitean mietinnössä käytettyyn argumentointiin on, että uusliberalismin ja taloustermein käytävää argumentointia pyydellään anteeksi. Sata-komitean mietinnön argumentoinnissa taas uusliberalismiin ja taloustieteeseen vetoava argumentointi oli vahvassa asemassa, eikä sitä siten tarvinnut pyydellä anteeksi.

Rahan puute ei ollut ainoa syy, mihin sosiaalialan ammattilehdissä vedotaan pohdittaessa, onko universaali ja kattava sosiaaliturva enää mahdollista Suomessa. Lehtien artikkeleissa nousikin yhdeksi syyksi tapahtuneeseen muutokseen yhteiskunnan ja valitun politiikan linjan siirtyminen pois päin sosiaalityön (ja hyvinvointivaltion) arvoista ja periaatteista.

”Sata-komiteasta ei ole kampeamaan vuosikymmeniä jatkunutta perusturvaetuuksien rapauttamispolitiikkaa toisille urille.....Kolmas politiikkalinja, jota pidän todennäköisempänä, rakentuu valtion – tai laajemmin julkisen vallan – kaventuvalle vastuulle kansalaisten sosiaali- ja terveyspalveluista. Perusturvaetuudet kohdennetaan entistä tarkemmin, mikä merkitsee pohjoismaisesta universaalisuusperiaatteesta tinkimistä. Tarveharkinta lisääntyy...Valtion ja kansalaisen välinen periaatteellinen sopimus on muuttunut. Pohjoismaista hyvinvointivaltiota rakennettiin kollektiivisen lupauksen varaan. Valtio pitää huolta kansalaisistaan. Nyt tuo sopimus on yksilöllistynyt. Kansalainen itse vastaa yhä enemmän omasta sosiaaliturvasta. Kullekin lompakon mukaan!” (Sosiaalitieto 8/09.)

Edellä olevassa aineisto-otteessa argumentoinnin esisopimuksena on ensinnäkin muuttunut toimintaympäristö, jossa väistämättä myös sosiaaliturvan tulee olla erilaista kuin ennen. Haikailu universaalien etuuksien perään, mitkä perustuivat pohjoismaalaiselle hyvinvointivaltioajatteluun, on jo tällöin liian myöhäistä. Lisäksi yhteiskuntasopimus kansalaisten ja valtion välillä on muuttunut yksilöllisemmäksi. Tämä taas merkitsee kirjoittajan mukaan väistämättä valtion vähäisempää roolia sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä yksilön ja perheiden vastuun lisääntymistä. Kuten kirjoittaja sanoo: ”kullekin lompakon mukaan!”. Argumentoinnin esisopimuksina ovat tällöin toiseksi myös

yhteiskunnan yksilöllistyminen, yksilön vastuun korostaminen ja hyvinvointivaltion loppuminen. Esimerkissä käytetään todellisuuden rakenteeseen nojautuvaa argumentointitekniikka. Yksilöllistymisen nähdään tällöin jo tulleen osaksi suomalaista yhteiskuntaa ja sosiaaliturvan tulee vain sopeutua siihen. Toisaalta argumentoinnissa nostetaan esiin myös ristiriita hyvinvointivaltion rakentamisen ajan ja nykyisen sosiaaliturvan uudistamisen välillä. Tällöin käytössä on kvasilooginen argumentointitekniikka.

Seuraavassa aineisto-otteessa politiikan linjan muuttumisen aiheuttajiksi nimetään 1190-luvun lama sekä uusliberalismi.

”Suomessa kansalaiset suhtautuvat sosiaali- ja terveystalouteen arvostavasti ja verorahoja halutaan kohdentaa niihin. Laman ja uusliberalistisen ajattelun seurauksena on kuitenkin tultu tilanteeseen, jolloin täytyy kysyä, olemmeko kadottaneet arvokkaan hyvinvointiajattelumme perinteen. Kaikille tarkoitetuista sosiaalipalveluista on siirrytty yhä enemmän tarveharkintaisimpiin ja eritettyihin palveluihin...Palvelun niukkuus ja tarveharkinta johtavat erotteleviin ja syrjäyttäviin mekanismeihin. Tasa-arvo vähenee.” (Sosiaaliturva 11/09.)

Kirjoittaja lähtee liikkeelle argumentoinnissaan kansalaisten mielipiteeseen nojautuen, mikä on argumentoinnin esisopimus. Argumentoinnin esisopimuksina ovat myös syrjäytymisen ehkäiseminen, tasa-arvo ja etenkin hyvinvointiajattelun perinne. Esimerkissä käytetään todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointitekniikkaa hänen kirjoittaessa suomalaisten arvostavan sosiaali- ja terveystaloutta ja haluavan verorahoja käytettävän niihin. Toisaalta kirjoittaja käyttää myös kvasiloogista argumentointitekniikkaa tuodessaan esiin kansalaisten tahdon ja uusliberalistisen ajattelun ristiriidan. Laman ja uusliberalistisen ajattelun myötä on toteutettu sellaisia ratkaisuja ja tehty sellaista politiikkaa, ettei kansan tahto ja toive ole toteutunut vaan on siirretty sosiaalipalveluissa tarveharkintaisiin ja eriytyneisiin palveluihin. Tästä taas on seurauksena palvelujen niukkuutta, erottelevia ja syrjäyttäviä mekanismeja sekä eriarvoisuuden lisääntyminen. Kirjoittaja pyrkii siis tuomaan esiin uusliberalismin ja hyvinvointiajattelun arvopohjan erilaisuuden. Lisäksi aineisto-otteessa koetaan olevan tilanteessa, missä uusliberalismin argumenttien ohessa tarvittaisiin hyvinvointivaltioideologiasta ja sosiaalityön arvoista sekä periaatteista lähtöisin olevaa argumentointia.

6.3 Argumentti III: Asiakkaan kohtaaminen ja sosiaalityön asiantuntijuus ovat tärkeitä toimeentulotukea myönnettäessä

Sata-komitean mietinnössä ehdotetaan toimeentulotuen käsittelyn siirtämistä kunnan vastuulta Kelaan. Kyseinen ehdotus herätti sosiaalialan ammattilehdissä eniten Sata-komitean tekemistä

ehdotuksista tunteita ja saikin siten ihmiset kirjoittamaan asiasta. Toimentulotuen käsittelyn siirtämisestä Kelaan oli sosiaalialan ammattilehdissä neljä artikkelia, joiden kirjoittajina olivat toimittaja, ammattijärjestön toimihenkilö, asianajaja sekä sosiaalialalla johtotehtävissä oleva sosiaalityöntekijä.

Sosiaalitieto ja Talentia -lehdissä suhtaudutaan toimeentulotuen käsittelyn siirtämiseen Kelaan kriittisesti. Siirron vastustamista perusteltiin muun muassa seuraavasti:

”Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kriittisyys Kela-siirtoa kohtaan on lisääntynyt. Toimeentulotuen siirtoa kannatti enää 35 % vastanneista ja 44 % prosenttia vastustaa.” (Talentia 5/08)

Talentia ry. teki jäsenilleen kyselyn vuonna 2008 toimeentulotuen käsittelyn siirtämisestä Kelaan. Kysely tuo esiin, että vastustus siirtoa kohtaan on kasvanut verrattaessa edelliseen kyselyyn. Prosenttiyksiköillä mitattuna yhdeksän prosenttia enemmän sosiaalialan ammattilaisista vastustaa toimentulotuen käsittelyn siirtämistä Kelaan kuin kannattaa sitä. Voidaan pohtia, onko ero vastustajien ja kannattajien kohdalla merkittävä, etenkin jos huomioidaan vastaajat, jotka eivät osanneet tai eivät halunneet paljastaa kantaansa. Tästä huolimatta argumentoinnissa vedotaan suureen määrään ja kasvaneeseen vastustamiseen. Argumentoinnissa halutaan tuoda esiin, että meitä on paljon, jotka vastustamme toimeentulotuen käsittelyn siirtämistä Kelaan. Lisäksi meidän vastustajien joukko on kasvanut edellisestä mittauskerrasta. Argumentoinnissa halutaan myös tuoda esiin, että mielipide kysyttiin juuri sosiaalialan ammattilaisilta, heiltä jotka tekevät töitä toimeentulotuen parissa. Argumentoinnin esisopimuksina edellä olevassa aineisto-otteessa on siten ensinnäkin numeraalinen, mitattava luku eli toimeentulotuen Kela-siirtoa vastustavien suuri ja kasvava määrä. Toiseksi argumentoinnin esisopimuksena on sosiaalialan asiantuntijuus. Kyselyä ei ole tehty koko väestöstä, vaan nimenomaan sosiaalialan ammattilaisten näkökanta on haluttu selvittää ja siihen halutaan vedota argumentoinnissa. Aineisto-otteessa argumentointitekniikkana on tällöin todellisuuden rakenteeseen nojautuminen. Toimeentulotuen käsittelyn siirtämistä Kelaan vastustamista perustellaan, koska suuri ja kasvava osa sosiaalialan (asiantuntevista) ammattilaisista vastustaa siirtoa.

Toimeentulotuen käsittelyn siirtämistä Kelaan vastustetaan myös lakiin vetoamalla, kuten seuraavassa aineisto-otteessa tulee esiin.

”Perustoimentulotuessa ei siis ole voimassa olevan lain mukaan kysymys matemaattisesta normilaskelmasta, vaan tuen myöntäminen perustuu aina yksilölliseen harkintaan, jossa on otettava huomioon hakijan ja hänen perheensä olosuhteet ja elämäntilanne.” (Sosiaaliturva 1/09)

Kirjoittaja (lakimies) vastustaa toimeentulotuen käsittelyn siirtämistä Kelaan lakiin vetoamalla. Laki on tällöin esisopimus, mihin argumentoinnissa nojaututaan. Aineisto-otteessa on vahvasti läsnä ”lakia tulee noudattaa” -periaate. Tällöin kyseessä on kvasilooginen argumentointitekniikka. Lain tulkitsemiseen nähdään vain yksi vaihtoehto, mikä on, että toimeentulotuen myöntämiseen tulee liittyä aina yksilöllistä harkintaa ja asiakkaiden kokonaistilanteen huomioonottamista. Toimeentulotukea ei voida missään nimessä myöntää pelkästään matemaattisen kaavan perusteella. Toisaalta mielenkiintoista on, miten kirjoittaja luo sanavalinnoillaan positiivisen kuvan toimeentulotuen myöntämisen nykykäytännöistä tai ainakin siitä mitä toimeentulotuen myöntämisen tulisi olla. Kirjoittaja ei ota kantaa, tapahtuuko edes sosiaalitoimen käytänteissä aina lain vaatimukset, mutta siihen joka tapauksessa tulee pyrkiä.

”Muutos kaavamaisiksi toimeentulotuen myöntämistä.: tuen suuruus perustuisi aina matemaattiseen laskelmaan. Kelalla ei ainakaan nykyisin ole mahdollisuutta, eikä mitä ilmeisimmin tarkoitukseen, liittää perusosan käsittelyyn ja myöntämiseen sosiaalityötä. Se jouduttaisiin hoitamaan sosiaalitoimessa. Lisäksi siellä arvioitaisiin täydentävän toimeentulotuen tarve.

Muutos merkitsisi asiakkaalle toimeentulotuessakin kahdella luukulla asiointia. Mitä ilmeisimmin se myös kasvattaisi hallinto- ja työvoima kuluja.” (Sosiaaliturva 1/09)

Aineisto-otteessa ilmaistaan huolena, ettei Kelassa ole edes tarkoitus noudattaa lakia, vaan toimeentulotuen myöntäminen perustuisi aina laskelmiin. Edellä olevassa aineisto-otteessa on tällöin edelleen esisopimuksena ”lakia tulee noudattaa”, mutta myös sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuus sekä siirron taloudelliset kustannukset. Kirjoittaja käyttää todellisuuden rakennetta muokkaavaa argumentointitekniikkaa. Aineisto-otteessa luodaan tällöin kuvaa Kelan myöntämästä toimeentulotuesta kaavamaisena epämallina, mitä ei haluta toimeentulotuen myöntämisen käytänteisiin. Kaavamaisessa mallissa jäisi lisäksi uupumaan jotain oleellista – sosiaalityö. Kirjoittajan mukaan sosiaalityö liittyy oleellisesta toimeentulotuen myöntämiseen. Todellisena huolena onkin, ettei Kelalla ole tarkoitus sisällyttää toimeentulotuen myöntämiseen sosiaalityötä. Lisäksi kirjoittaja käyttää kvasiloogista argumentointitekniikkaa osoittaessaan ristiriidan siinä, ettei Kela-siirto poistaisi asiakkaiden kahdella luukulla asiointi, koska edelleen täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki myönnettäisiin sosiaalitoimessa. Lisäksi tästä nähtäisiin mahdollisesti aiheutuvan lisää työvoima- ja hallintokuluja. Toimeentulotuen käsittelyn siirtämistä Kelaan vastustetaan siis myös talouden ja tehokkuuteen perustuvista esisopimuksista käsin.

Sata-komitean mietinnön argumentoinnissa vahvoina esisopimuksina olivat tehokkuus, taloudellisuus ja ihmisten aktivoiminen. Sosiaalialan lehtien artikkeleissa on yllättävän vähän aktivointiin, tehokkuuteen tai talouteen liittyviä argumentteja. Lisäksi mikäli kyseisiä arvoja ja

tavoitteita tuotiin argumentoinnissa esiin, nähtiin ne toisenlaisesta katsontakulmasta kuin mitä Satakomitean mietinnössä nähtiin.

”Jos sosiaalityön roolia ja asemaa toimeentulotuen myöntämisessä vahvistetaan, se voi merkitä asiakkaana olevien kuntalaisten oman elämönhallinnan paranemista ja oman elatuskyvyn vahvistamista, ehkäpä myös kustannustenlaskua.” (Sosiaaliturva 9/08)

Edellä olevassa aineisto-otteessa argumentoinnin esisopimuksina on ensinnäkin sosiaalityön merkitys toimeentulotukea myönnettäessä, eli sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuus. Sosiaalityö nähdään olevan avainasemassa, mikäli halutaan vahvistaa kansalaisten elämönhallintaa ja elatuskykyä. Tässä sivutuotteena, ei siis päätavoitteena, voi olla myös kustannustehokkuutta. Aineisto-otteessa käytetään todellisuuden rakennetta muokkaava argumentointitekniikka. Esimerkin avulla pyritään laajentamaan käsitystä, siitä mitä toimeentulotuen myöntäminen on, se ei ole pelkästään kasvoton kohtaaminen, vaan ihmisten kohtaamista. Ihmisten kohtaamisesta taas voi seurata ei pelkästään yksilön elämänlaatua parantavia asioita vaan myös nykyisin usein tavoiteltavaa kustannustenlaskua.

Huolena lehtiaineistossa koetaan myös taloudenkielen ja -vaatimusten sekä oman ammattietiikan vastakkainasettelu toimeentulotukea myönnettäessä.

”Ei ole tavatonta, että kunnassa on annettu ohje käyttää äärimmäisen tiukkaa harkintaa. Jokainen sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja joutuvat päivittäin punnitsemaan, mikä on talousvyskaalien ohjeiden ja asiakkaan oikeuksien välinen suhde ja mitä oma ammattietiikka vaatii.” (Talentia 5/08.)

Edellä olevassa aineisto-otteessa argumentoinnin esisopimuksena ovat sosiaalityön arvot ja periaatteet. Kirjoituksessa tuodaan vahvasti esiin, etteivät sosiaalityön arvot ja periaatteet ole tulleet kuulluiksi ohjeistuksia laadittaessa, vaan ohjeistukset on laatinut ”talousvyskaali”. Kirjoittaja tuo esiin ristiriidan ”talousvyskaalien” laatimien ohjeistuksen, asiakkaan oikeuksien ja sosiaalityön ammattietiikan välillä. Tästä taas aiheutuu punnitsemistilanteita, missä sosiaalialan ammattilainen pohtii, millä arvoilla tekee päätöksen toimeentulotukea myönnettäessä. Seuraako hän organisaation vaatimuksia tiukasta talouskurista vai tekeekö hän päätökset sosiaalialan ammattietiikkaan perustuen ja asiakkaan oikeudet huomioiden? Edellä olevassa esimerkissä käytetään kvasiloogista argumentointitekniikkaa osoittaessa ristiriitaa oman ammattietiikan, asiakkaan oikeuksien sekä ”talousvyskaalien” laatimien ohjeistuksien välillä.

Sosiaalityön arvot ja periaatteet koettiin toimentulotukea myönnettäessä erityisesti tärkeiksi, koska sosiaalityössä tulisi olla keskiössä asiakkaan kohtaaminen, ei taloudelliset säästöt tai kustannustehokkuus.

”Oli tiettyjä pitkäaikaistyöttömiä asiakkaita, joita tavattiin harvakseltaan. Laskelmia tehtiin ja tukea myönnettiin normin mukaan, mutta se ei ollut koskaan tapaamisen pääasia. Joku saattoi intoutua lähtemään työllisyyskursseille, toinen päihdekuntoutukseen. Ennen kaikkea kontakti säilyi.” (Sosiaaliturva 9/08)

Kirjoittaja kertoo aineisto-otteessa omista kokemuksistaan toimeentulotuen myöntämisestä. Hän tuo vahvasti esiin, että kyseessä ei ollut pelkästään normin myöntämisestä matematiikan avulla. Tapaamisen todellinen tarkoitus on asiakkaan kohtaaminen, mikä onkin argumentoinnin esisopimus. Hyvän kohtaamisen seurauksena joku saattoi intoutua lähtemään päihdekatkaisuun tai työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin. Esimerkin avulla myös tuodaan esiin tärkeää sosiaalityön piirrettä pitkäjänteisenä työmuotona, missä ”joskus joku saattaa intoutua” aktivointi tai muihin elämänlaatua parantaviin toimenpiteisiin. Sosiaalityössä tulee siis motivoida asiakkaita keskusteluiden ja kohtaamisen kautta heitä hyödyttäviin toimenpiteisiin. Muutokset ja edistysaskeleet eivät tapahdu hetkessä ja mikäli muutoksia ja edistysaskeleita halutaan ottaa, ei tule aliarvioida toistuvaa asiakkaan kanssa tapahtuvan kohtaamisen merkitystä. Sosiaalityöntekijä käyttää edellä olevassa esimerkissä todellisuuden rakennetta muokkaavaa argumentointitekniikkaa. Hän tuo tällöin omasta työstä olevan esimerkin avulla esiin asioita, joita hän kokee tärkeiksi sosiaalityön työvälineinä ja jotka hän on huomannut merkitykselliseksi myös asiakkaan elämässä. Toimeentulotuen myöntäminen on tapaamisessa vain sivujuoni, millä heidät saadaan tulemaan tapaamiseen ja päästään käymään keskusteluja oikeasti taustalla olevista haasteista ja mahdollisuuksista.

Toimeentulotuen myöntämisen parissa työskennellyt sosiaalityöntekijä tuokin esiin myös turhautumisen siitä, ettei toimeentulotuen myöntämistä nähdä asiakkaan kohtaamisena ja siten oikeana sosiaalityönä.

”Uudistuksen piti vapauttaa sosiaalityöntekijät tekemään ns. oikeaa sosiaalityötä. Se, että tavataan asiakkaita, tutustutaan kokonaisvaltaisesti heidän elämäntilanteeseensa, varmistetaan että tarvittavat palvelut ja etuudet ovat käytössä ja suunnitellaan yhdessä, miten elämässä pääsee eteenpäin, ei ilmeisesti ole riittävän oikeaa sosiaalityötä.” (Sosiaaliturva 9/08)

Aineisto-otteen esisopimus on toimeentulotuen myöntämisen käsittäminen sosiaalityön työvälineenä. Kirjoittaja käyttää kvasiloogista argumentointitekniikkaa. Hän tuo esiin ristiriidan tavoiteltavan asiantilan ja ehdotetun toimenpiteen välillä. Kirjoittaja lähtee siitä, että hän on tehnyt omasta mielestään oikeaa sosiaalityötä myöntäessään toimeentulotukea. Tuen myöntäminen on ollut jälleen sivujuoni, minkä avulla on kartoitettu ja tehty monia muita asiakkaan kannalta merkityksellisiä toimenpiteitä. Toimeentulotukea on siis käytetty tietynlaisena ”porkkanana”, millä asiakkaat on saatu tulemaan toimistolle ja siten on päästy käsittelemään todellisia ongelmia asiakkaiden kanssa.

Toimeentulotuen myöntäminen halutaan nähdä jälleen monipuolisempana kuin ainoastaan matemaattisena laskuna.

Edellä kirjoittanut sosiaalityöntekijä ei jäänyt yksin sosiaalialan lehdissä puolustamaan toimeentulotuen myöntämisen näkemistä yhtenä sosiaalityön työvälineenä, vaan myös ammattijärjestö Talentia ry. on samaa mieltä hänen kanssaan.

”Talentia on pitkään vaatinut, että toimeentulotuki palautetaan alkuperäiseen tehtäväänsä. Toimeentulotuki on sosiaalityön väline tilanteissa, joissa kuntalaisella ei yllättävien vastoinkäymisten vuoksi ole mahdollisuutta hankkia riittävää toimeentuloa. Sosiaalityöntekijän harkinnan perusteella toimeentulotukea tarvitaan myös ehkäisemään ja syrjäytymistä ja syrjäytymisvaaraan joutumista ja porkkana elämänmuutokselle.” (Talentia 6/08.)

Edellä olevassa esimerkissä argumentoinnin esisopimuksena on jälleen sosiaalityön asiantuntijuus, mutta myös syrjäytymisen ehkäiseminen ja heikommassa asemassa olevista huolehtiminen. Lisäksi toimeentulotuen myöntämisen ei nähdä toteutuvan sosiaalitoimessakaan parhaalla mahdollisella tavalla. Talentia ry. haluaisikin toimeentulotuen palautettavan alkuperäiseen tehtävään eli sosiaalityöntekijän työvälineeksi, millä motivoidaan asiakkaita ja saadaan ehkäistyä syrjäytymistä. Huomioitavaa on, ettei sosiaalialan lehtien Sata-komiteaa koskevissa artikkeleissa ole lainkaan asiakkaita ”syylästävä” retoriikkaa, missä asiakas nähtäisiin omiin ongelmiin syyllisenä tai asioita tarkasteltaisiin pelkästään yksilöstä käsin. Edellä olevassa aineisto-otteesta syitä toimeentulotuen asiakkuuteen nähdään yllättävissä syissä, mille yksilö ei ole ehkä voinut mitään. Toimeentulotukea tulisi myöntää henkilökohtaisessa kohtaamisessa ja samalla voitaisiin ehkäistä syrjäytymistä. Tällöin kyseessä on todellisuuden rakennetta muokkaava argumentointitekniikka, missä esimerkkien ja havaintojen avulla luodaan kuvaa siitä, mitä hyvin toimiva toimeentulotuen myöntäminen voisi olla ja mitä sillä olisi mahdollista saavuttaa, jos siihen sisällytettäisiin todellinen asiakkaan ja asiantuntevan sosiaalityöntekijän kohtaaminen.

6.4 Keneen tai keihin Talentia ja Sosiaalitieto -lehtien artikkeleissa pyritään vaikuttamaan?

Talentia on sosiaalialalla työskentelevien ammattiliiton jäsenlehti, joten sen lukijat ovat pääsääntöisesti sosiaalialan ammattihenkilöitä. Talentiaan kirjoittavien tulee siis saada mielipiteiden ja ehdotusten taakse erityisyleisö, sosiaalialan (korkea)koulutetut ammattihenkilöt. Myös Sosiaalitiedon lukijat ovat pääsääntöisesti kiinnostuneita sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön

ajankohtaisista kysymyksistä. Hekin ovat siis tietynlainen erityisyleisö, joita yhdistää yhteinen mielenkiinto sosiaalityöhön ja sosiaalipolitiikkaan.

Aineistoni lehdillä on siis selkeä erityisyleisö, mihin pyritään vaikuttamaan artikkeleiden retoriikalla. Tämä tulee ilmi myös lehdissä olleissa artikkeleissa. Artikkeleiden kirjoittajien argumentoinnin esisopimukset ovat usein sosiaalityön periaatteiden ja arvojen kanssa samankaltaisia. Artikkeleissa koetaan tärkeäksi tuoda esiin heikommassa asemassa olevien tilanne, tasa-arvoisuus, sosiaalityön asiantuntijuus, asiakkaan kohtaamisen tärkeys ja kattava sosiaaliturva. Talentia ja Sosiaalitieto -lehtien lukijoiden on todennäköisesti helppo samaistua näistä lähtökohdista kumpuavaan retoriikkaan. Mikäli taas kirjoittaja argumentoi sosiaaliturvan liikkuvan mahdollisesti pois päin sosiaalityön arvomaailmasta, on retoriikassa anteeksipyytelevä sävy. Yleisesti siis tiedetään, että kyseisten lehtien lukijoiden, tukea ei välttämättä saa helposti esimerkiksi ilmaisemalla ”totuus”, ettei ensisijaisia sosiaaliturvaetuksia voida korottaa taloustilanteen vuoksi. Hieman samanlainen tilanne on myös Sata-komitean mietintöä puolustavassa retoriikassa. Sosiaalialan ammattilaisille halutaan vakuuttaa, että ensisijaisia etuuksia halutaan korottaa ja siten kaikkein köyhimpiä ja marginaalissa olevia halutaan auttaa, vaikka se ei välttämättä tulekaan esiin Sata-komitean mietinnössä. Toisaalta sosiaalialan ammattilaisille halutaan myös tuoda tietoon, ettei yhteiskunnassa vallitse enää yksimielinen käsitys sosiaaliturvan kehittämisen suunnasta, mistä johtuen Sata-komitean tekemät ehdotukset saattavat tuntua vierailta sosiaalialan ammattilaisten mielestä.

Talentia ja Sosiaalitieto -lehdissä pyritään siis saamaan sosiaalialan (korkea)koulutetut tai sosiaalialan kysymyksistä kiinnostuneet henkilöt vakuuttuneiksi lehdissä esitetyistä argumenteista. Lehdissä tämän lisäksi pyritään vaikuttamaan toki myös ulospäin. Etenkin pääkirjoitukset ja sosiaalialan kentältä tulevat toimeentulotuen käsittelyn siirtämistä Kelaan vastustavat kirjoitukset, tuovat teksteissä esiin tarvetta vakuuttaa poliitikot ja Sata-komitean jäsenet omien mielipiteiden taakse. Näissä kirjoituksissa tuodaan esiin se, että he puhuvat ”kentän äänellä” ja se että heillä on tunne, etteivät ole tulleet kuulluiksi tai ovat tulleet väärinymmärretyiksi sosiaaliturvauudistuksessa. Myös asiakkaan asemaa halutaan korostaa ja asiakkaan kohtaamista pidetään tärkeänä. Epäkohtia esiin tuomalla he pyrkivät muistuttamaan oman näkökantansa tärkeyttä ja saamaan poliittiset päättäjät ja Sata-komitean jäsenet huomioimaan ehdotuksissa ja päätöksenteossa heidän esille tuomat mielipiteet ja toiveet.

Talentia ja Sosiaalitieto -lehdissä oli myös muutama artikkeli, joiden yleisö on monitahoinen. Kyseiset artikkelit ovat joko päiväkirjamaisia ”tilityksiä” omista kokemuksista tai asiantuntijoiden

keskustelunavauksia sosiaaliturvan kehittämisen eri vaihtoehtoista. Näillä kirjoituksilla halutaan herättää tunteita tai vaihtoehtoisia ajatuksia sosiaaliturvan kehittämisen suunnasta ja osallistua tällä tavoin käynnissä olevaa keskusteluun sosiaaliturvauudistuksesta. Näiden artikkeleiden yleisönä ovat edelleen sosiaalipolitiikasta, sosiaalityöstä ja sosiaaliturvasta kiinnostuneet sekä poliittiset päättäjät. Etenkin näin oli asiantuntijoiden keskusteluavauksissa sosiaaliturvan kehittämisen vaihtoehtoista. Toisaalta tunteikkailla kentän ”tilityksillä”, joissa puntaroidaan sosiaalityön arvojen jäämistä puristuksiin organisaatioissa ja tuodaan esiin sosiaalialan paine, halutaan mahdollisesti herätellä laajempaa yhteiskunnallista keskustelua sekä kyseenalaistaa vallalla olevaa tapaa toteuttaa poliittisia ja hallinnollisia uudistuksia. Kyseisissä artikkeleissa onkin ihmettelevä sävy: ”Tätäkö me todella haluamme, jatkuvaa niukkuutta ja resurssien huonontamista?”. Tekstit ovat myös värikkäästi kirjoitettuja ja jopa hieman populistisia. Näiden artikkeleiden yleisönä voidaan ajatella olevan koko suomalainen yhteiskunta, eli universaali yleisöä. Kyseisillä artikkeleilla halutaan herätellä laajempaa yhteiskunnallista arvokeskustelua yhteiskunnan kehittämisen suunnista.

7. Yhteenveto ja johtopäätökset

7.1 Sata-komitean mietintö: Sosiaaliturvaa uusliberalismilla maustettuna

Sata-komitean mietinnössä tulee ilmi, että sosiaaliturvan avulla halutaan edelleen taata ihmisarvoinen elämä ja riittävä toimeentulotuki kaikille niille, jotka eivät kykene sairauden tai muun erityisen syyn takia näitä hankkimaan työtä tekemällä. Ehdottaessaan sosiaaliturvaetuuksien korottamisesta ja keskusteltaessa eriarvoisuuden sekä köyhyyden vähentämisestä sisältää Sata-komitean mietinnön argumentointi myös hyvinvointivaltioajattelun arvoja ja periaatteita. Sosiaalityö on kehittynyt professioksi hyvinvointivaltion rakentamisen aikakaudella, joten sillä on paljon yhteisiä arvoja ja periaatteita hyvinvointivaltioajattelun kanssa (Raunio 2004, 71–77; Arki, arvot, elämä, etiikka: sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2013). Sosiaalityön arvot ja periaatteet tulevat Sata-komitean mietinnön argumentoinnissa ainakin osittain tätä kautta kuuluviin, vaikka suoraan sosiaalityöstä ei Sata-komitean mietinnössä kirjoiteta.

Samalla kuitenkin tosiasioihin kuten väestön ikääntymiseen, sosiaaliturvan rahoituspohjan ongelmiin ja työttömyyslukuihin vetoamalla lähdetään mietinnössä perustelevaan ja esittämään vaatimuksia sosiaaliturvan tehostamiseksi ja muuttamiseksi ihmisiä aktivoivammaksi. Lisäksi mietinnössä esitetään sosiaalietuuksien korottamiselle vasta-argumentteja, joiden avulla tarvittaessa voidaan perääntyä ehdotetuista sosiaaliturvan korotuksista. Nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän nähdään myös olevan ei-toimiva ja ihmisiä passivoiva, eikä sosiaaliturvan rakenteetkaan ole mietinnön mukaan kunnossa, vaan sisältävät esimerkiksi asiakkaita nöyryyttäviä piirteitä. Sata-komitean mietinnössä huolena ilmaistaan lisäksi sosiaaliturvan varassa elävien ihmisten moraalista. Huolina ja ei-toivottuina piirteinä sosiaaliturvassa nähdään muun muassa sosiaaliturvalla vapaa-ajan hankkiminen tai irtisanomisten taloudellisten vaikutusten pehmentäminen. Argumentoinnissa tulee tällöin myös esiin, että vain kaikkein heikoimmassa asemassa olevista pidetään huolta ja yksilöiden sekä perheiden tulee olla ensisijaisia läheisistään huolehtijoita. Perustuslakiin kirjattua oikeutta jokaiselle kuuluvasta riittävästä toimeentulosta, mikä takaa riittävän hyvän elämän, tulkitaan Sata-komitean mietinnössä siten tiukasti. Sosiaaliturvalla voidaan tarjota vain perustuslain velvoittama vähimmäisvaatimus, ei mitään ylimääräistä.

Edellä mainitut Sata-komitean mietinnön argumentoinnin esisopimukset, millä sosiaaliturvan uudistamista lähdetään perustelevaan sekä varsinaiset sosiaaliturvan uudistusehdotukset, sisältävät uusliberalistisia arvoja ja periaatteita. Uusliberalismissa ja sen hallinnollisessa sovelluksessa uudessa

julkisjohtamisessa korostetaan muun muassa ihmisten vastuuta itsestä ja läheisistä, tehokkuutta, aktivointia ja vanhat järjestelmät nähdään usein byrokraattisina ja ei-toimivina. Juuri näitä arvoja ja periaatteita Sata-komitean mietinnössä käytettiin argumentoinnin esisopimuksina perusteltaessa sosiaaliturvan tehostamista ja muuttamista ihmisiä aktivoivaksi.

Sata-komitean mietinnön retoriikassa on siis sekä uusliberalistisia että sosiaalityön arvoista ja periaatteista lähtevää argumentointia. Sata-komitean mietinnön retoriikka tuntui minusta analyysia tehdessä haastavalta ja jopa sekavalta, koska siinä käytetyt argumentit ovat arvoiltaan ja periaatteiltaan osittain ristiriitaisia. Pohdinkin runsaasti analyysia tehdessä, miten argumentoinnissa voidaan samanaikaisesti nojautua sekä sosiaalityön (hyvinvointivaltion) että uusliberalismin arvoihin ja periaatteisiin?

Saarinen, Salmenniemi ja Keränen (2014) selittävät asiaa siirtymisellä hyvinvointivaltio -diskurssista hyvinvoivavaltio -diskurssiin. He ovat tutkineet viime vuosikymmenten hallitusohjelmien tekstejä ja tulleet siihen tulokseen, että hallitusohjelmissa sosiaalipolitiikan keskiössä on ollut aina 1960-luvulta lähtien talouskasvu, kansalaiset ja hyvinvointi. Viime vuosikymmeninä on kuitenkin tapahtunut hallitusohjelmien teksteissä muutos siinä, miten näiden kolmen tärkeän ulottuvuuden nähdään liittyvän toisiinsa. Ennen talouskasvu nähtiin tärkeänä, koska se lisäsi kansalaisten hyvinvointia. Nykyisin on siirrytty ajattelemaan, että valtion tulee olla mahdollisimman kilpailukykyinen ja jotta tämä toteutuisi, tarvitaan hyvinvoivia kansalaisia. Hallitusohjelmien tärkein tavoite ei tällöin enää olekaan kansalaisten hyvinvointi vaan valtion kilpailukyky. (emt. 614–615.)

Toisaalta voidaan ajatella yhteiskunnassa olevan eri aikoina vallalla erilaisia ideologeja, joita noudatetaan yhteiskunnassa ja valitussa yhteiskunnan kehittämisen suunnassa. Suunnan voidaan ajatella olevan esimerkiksi sosiaalipolitiikan muoti, kuten Leena Eräsaari (2011) kirjoittaa, tai sitä voidaan käsitellä myös polkuriippuvuus -käsitteen kautta, kuten Briitta Koskiahon (2008) kirjoittaa. Viimeisenä noin kahtena vuosikymmenenä uusliberalismi ja sen hallinnollinen sovellus uusi julkisjohtaminen ovat vaikuttaneet sosiaalipolitiikan ja sosiaaliturvan suuntauksiin ja niille asetettuihin tavoitteisiin. Tällöin muotina tai polkuriippuvaista on ollut sosiaaliturvan osalta korostaa tehokkuutta, aktivointia ja niukkuuden jakamista. Ennen 1990-lukua voitaisiin taas ajatella sosiaalipolitiikassa olleen muotia tai polkuriippuvaista toteuttaa hyvinvointivaltioajatteluun pohjautuvaa sosiaalipolitiikkaa, mihin kuuluivat muun muassa solidaarisuus sekä universaalit ja vastikkeettomat sosiaaliturvaetuudet. Voidaankin ajatella kahdesta erilaisista ideologeista lähtöisin

olevien uusliberalististen ja sosiaalityön arvojen sekä periaatteiden törmäävän toisiinsa sosiaaliturvauudistuksessa ja aiheuttavan siten argumentointiin ristiriitaa.

Myös aiemmat tutkimukset osoittavat, että kyseessä voi olla kahden eri ideologian törmäämisestä pohdittaessa Sata-komitean mietinnön argumentoinnin ristiriitaisuutta. Saarisen, Salmenniemen ja Keränen (2014) mukaan Matti Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa kilpailukyky oli keskeisin lähtökohta sosiaalipolitiikassa ja myös sosiaaliturvassa. Kilpailukyvyn korostaminen liittyy tiiviisti uusliberalismin arvoihin ja periaatteisiin. Hallitusten haasteena on kuitenkin ollut, että samaan aikaan kun kilpailukyky on tullut keskeisimmäksi tavoitteeksi hallitusohjelmissa, on haluttu pitää kiinni myös hyvinvointivaltiosta. Syynä tähän on ollut hyvinvointivaltion rakenteiden ja ajattelun vankka kannatus kansalaisten keskuudessa. Tällöin on syntynyt kamppailua ja ristiriitaa hallitusohjelmien teksteissä ihmisten hyvinvointia ja uusliberalististen kilpailukykyä painottavien näkemysten välille. Ratkaisuna hyvinvointivaltion ja uusliberalismin arvojen ja periaatteiden ristiriitaisuuteen on hallitusohjelmien teksteissä lähdetty yhdistämään molemmat tavoitteet. Tällöin uusliberalistinen kilpailukyky nähdään edellytyksenä sosiaaliselle oikeudenmukaisuudelle, universalismille ja solidaarisuudelle. Ilman kilpailukykyistä valtiota ei siis ole myöskään hyvinvointia. Hallitusohjelmissa tämä on näkynyt muun muassa siten, että ohjelmiin on kirjoitettu tavoitteeksi eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentäminen. Ohjelmien tarkemmassa tarkastelussa ideaali kansalainen pärjää kuitenkin omillaan ja tarvitsee mahdollisimman vähän sosiaaliturvaa. Tästä on käytetty nimitystä miniuniversalismia; toisaalta sosiaaliturvaa tulee korottaa ja toisaalta sosiaaliturvaa tulee kohdentaa vain eniten tarvitseville. Yhteiskunnan tärkeimmäksi tehtäväksi jääkin tällöin todellisuudessa kannustaa ja aktivoida kansalaisia, jotta kilpailukykyinen valtio toteutuu. (emt. 614–615.)

Sata-komitean mietinnön retoriikassa on samankaltaisia piiteitä, kuin Saarinen, Salmenniemi ja Keränen (2014) ovat havainneet hallitusohjelmien ja etenkin Matti Vanhasen II hallitusohjelman teksteissä. Tämä on hyvin ymmärrettävää, kun huomioidaan Matti Vanhasen II hallituksen asettaneen Sata-komitean valmistelemaan sosiaaliturvauudistusta. Sata-komitean mietinnössä kyllä puhutaan köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisestä, mutta tarkemmassa tarkastelussa huomataan argumentoinnissa olevan paljon myös aktivointia, tehokkuutta korostavia argumentteja ja kilpailukyky nähdään merkittävänä tavoitteena. Sata-komitean mietinnön argumentoinnissa sosiaaliturvasta tulee hyvin esiin myös miniuniversalismi. Sosiaaliturvaa tulee komitean ehdotusten mukaan korottaa, mutta samalla sitä tulee tarjota vain kaikkein eniten tarvitseville. Tämä tulee esiin mietinnössä keskusteltaessa köyhyydestä ja epäiltäessä sosiaaliturvan varassa elävien moraalialia.

Toisaalta myös palveluita halutaan kehittää, koska köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisen ei nähdä ratkaistavan pelkästään rahalla. Selkeät ja konkreettiset vaihtoehdot palveluiden kehittämisestä jäivät kuitenkin valitettavasti tekemättä. Sata-komitean mietinnön voidaankin sanoa olevaan retoriikaltaan oman aikakautensa tuotos, missä uusliberalistinen käsitys kilpailukykyisestä yhteiskunnasta on merkittävä tavoite ja se on valjastettu myös sosiaaliturvan uudistamisen tavoitteeksi. Tästä johtuen Sata-komitean mietinnön retoriikassa on sekä uusliberalistisia että sosiaalityön arvoihin ja periaatteisiin perustuvia argumentteja.

7.2 Talentia ja Sosiaalitieto -lehdet: Sosiaalityö on uusliberalismin sekä sosiaalityön arvojen ja periaatteiden puristuksessa

Sosiaaliturvauudistukselta odotettiin sosiaalialan ammattilehdissä paljon. Sen haluttiin jopa olevan merkittävä uudistus, joka lopettaisi hyvinvointivaltion rapauttamisen ja mahdollistaisi jälleen sosiaalityön tekemisen sen omista arvoista ja periaatteista käsin. Sosiaalialan ammattilehdissä tuli kuitenkin esiin, ettei Sata-komitean työskentelyyn ja sen tekemiin ehdotuksiin oltu tyytyväisiä, mistä johtuen kriittisiä argumentteja sosiaaliturvauudistuksesta esitettiin runsaasti lehtiaineistossa. Sata-komitean työtä ja ehdotuksia puolustavia argumentteja taas esiintyi lehtiaineistossa vain vähän.

Sosiaalialan ammattilehtien artikkeleiden argumentoinnissa keskeisin esisopimus oli sosiaalityön arvot ja periaatteet sekä sosiaalityön asiantuntijuus. Etenkin haastavana koettiin sosiaaliturvauudistuksessa käytettyjen periaatteiden ja arvojen ristiriita sosiaalityön ammattietiikan kanssa. Sosiaalityön ammattietiikka sisältää kaksi keskeistä ulottuvuutta: ihmiselämän arvokkuuden vaaliminen ja ihmisarvon kunnioittamisen sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Sosiaalialan ammattilehdissä koettiin etenkin ihmiselämän arvokkuuden ja ihmisarvon kunnioittamisen jääneen uusliberalismin ja sen hallinnollisen sovelluksen uuden julkisjohtamisen puristukseen.

Ihmiselämän arvokkuuden vaalimisen ja ihmisarvon kunnioittamisen jääminen uusliberalismin ja oman ammattietiikan puristukseen, tuli esiin muun muassa perustoimentulotuen käsittelyn Kelaan siirtämistä koskevissa artikkeleissa. Lehtien artikkeleissa ilmaistiin huoli siitä, että mikäli toimeentulotuen käsittely siirtyy Kelaan, kadotetaan toimeentulotuen myöntämiseen oleellisesti liittyvä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kohtaamisen. Asiakkaan kohtaaminen ja kuuleminen koetaan toimeentulotukea myönnettäessä tärkeiksi. Tällöin nähdään toimentulotuen olevan vain sivujuoni tai porkkana, millä asiakas saadaan toimistolle. Todellinen työ toimentulotukea myöntäessä tehdään asiakkaan kohtaamisessa, missä asiakkaan tilanne kartoitetaan ja asiakasta motivoidaan osallistumaan

esimerkiksi työvoimapolitiisiin tai muihin kuntouttaviin toimenpiteisiin. Tärkeänä elementtinä asiakkaan kohtaamisessa nähtiin tällöin myös sosiaalityöntekijän asiantuntijuus.

Sosiaalityön ja uusliberalismi arvojen sekä periaatteiden ristiriitaa tai niiden puristuksissa olemista on pyritty selittämään muuttuneella selontekovelvollisuudella. Sosiaalityössä selontekovelvollisuus on perinteisesti kytkeytynyt ammatillisesti ohjaaviin lakeihin ja ammattieettisiin ohjeistuksiin. Sosiaalityön ammattieettisissä ohjeistuksissa painottuu erityisesti selontekovelvollisuus asiakkaan suuntaan, jolloin asiakkaan auttaminen ja etu on ollut sosiaalityön keskiössä. Selontekovelvollisuus on kuitenkin viimeisen kahden vuosikymmenen aikana muuttunut uusliberalismin tultua osaksi julkista politiikkaa ja hallintoja. Niin sanotun ”uuden” selontekovelvollisuuden myötä sosiaalityön harkintavalta on joutunut puristuksiin. Sosiaalityön ammattieettisissä ohjeistuksissa selonteko asiakkaiden suuntaan ja asiakaslähtöisyys on ollut keskiössä ja sosiaalityöntekijä on käyttänyt tilannekohtaista harkintaa pohtiessaan ratkaisuja asiakkaan tilanteeseen. Kriittisesti uuteen selontekovelvollisuuteen suhtautuvat ovat väittäneet liike-elämästä tulleiden ajatusten rapauttaneen jopa sosiaalityön arvopohjan. Erilaiset arvot siis törmäävät sosiaalityöntekijöiden arjessa ja tuolloin joudutaan eettisten pohdintojen äärelle. Etenkin on koettu niin sanotun organisaation suuntaan tapahtuvan tilivelvollisuuden lisääntyneen sosiaalityössä. (Juhila 2007, 296–302; Parrott 2006 1–3; Mänttari- Van Der Kuip 2013.)

Lehtiaineistossa tuli esiin sosiaalityön selontekovelvollisuuden muuttuminen. Sen taustalla tunnistettiin olevan muuttunut tapa ymmärtää yhteiskuntaa ja tehdä poliittisia ratkaisuja. Osassa lehtiartikkeleissa sanottiin suoraan tämän muutoksen olevan ”talousviskaalien” tai uusliberalismin tuoma muutos sosiaalityöhön. Artikkeleissa tuotiin esiin, että sosiaalityön on joutunut erilaisten arvojen puristuksiin ja että sosiaalityössä on selontekovelvollisuutta useaan suuntaan. Sosiaalityöntekijän tulisi pyrkiä olemaan asiakkaan puolelle ja tehdä ratkaisuja, mitkä kestävät sosiaalityön oman eettisen tarkastelun. Samaan aikaan sosiaalityöntekijät ovat kuitenkin selontekovelvollisia myös organisaatioon suuntaan. Sosiaalityössä voidaan esimerkiksi joutua tilanteeseen, missä selitetään sosiaalityöstä aiheutuneita taloudellisia kustannuksia julkiselle taloudelle. Yhdessä lehtiaineiston artikkelissa tuotiinkin esiin konkreettisesti sosiaalialan eettisten ohjeistuksien sekä organisaation laatimien ohjeiden ristiriita. Kirjoittajan mukaan organisaation ohjeet sisältävät arvoja ja periaatteita, mitkä ovat osittain vastakkaisia sosiaalialan eettisten ohjeistuksien kanssa. Sosiaalityöntekijä joutuu olemaan näiden eri lähtökohdista tulevien arvojen periaatteiden puristuksessa, mikä kuormittaa ja vaikeuttaa työn tekemistä. Sosiaalityö paikantuu tällöin mielenkiintoiseen asemaan organisaation ja asiakkaan väliin, jossa se on selontekovelvollinen

molempiin suuntiin. Tämä koettiin raskaaksi lehtiaineiston artikkeleissa ja sosiaalityötä olisi jälleen haluttu tehdä sen omista arvoista ja periaatteista käsin. Uusliberalistiset arvot ja periaatteet taas vastaavasti koettiin vieraiksi, jopa ammattieettisesti mahdottomiksi, joten niitä ei haluttu osaksi sosiaalityötä. Lehtiaineistossa nousi tällöin pilkahduksina esiin, että arvoriidat ja selontekovelvollisuus useaan suuntaan aiheuttavat työntekijöissä eettistä ahdistusta (Ks. Metteri & Hotari 2011, 86–89).

7.3 Onko sosiaalityössä unohdettu yhteiskunnallisen vaikuttamisen tehtävä?

Kiinnostuin tutkimaan sosiaaliturvauudistusta, koska olin ihmetellyt sosiaalityön arvojen ja periaatteiden kuulumattomuutta poliittisessa päätöksenteossa. Lisäksi sosiaalialan työpaikkojen kahvihuoneissa pohditaan toisinaan, miksi meitä ei kuulla päätöksenteossa ja usein tehdyt päätökset koetaan vieraiksi ja väärinä esisopimuksista tehdyiksi. Edellä kirjoitin, että sosiaalityön arvot ja periaatteet tulivat esiin sosiaalialan ammattilehdissä ja niiden koettiin olevan ristiriidassa uusliberalististen arvojen ja periaatteiden kanssa. Sosiaalityön arvot ja periaatteet olivatkin sosiaalialan ammattilehtien argumentoinnin keskeisimpiä esisopimuksia. Saamani tutkimustuloksen taakse kätkeytyy kuitenkin tosiasia, että artikkeleita sosiaaliturvauudistuksesta sosiaalialan ammattilehdissä olisin toivonut olevan enemmän kuin kaksitoista. Toivomisen varaa olisi ollut myös sosiaalityöntekijöiden aktiivisuudessa sosiaaliturvauudistuksessa käydyissä keskusteluissa.

Sosiaaliturvan uudistaminen ei siis herättänyt kovinkaan vilkasta keskustelua sosiaalialan lehdissä ja etenkin sosiaalityöntekijät eivät olleet keskusteluissa aktiivisia. Ehkä sosiaalialan ihmiset kokivat sosiaaliturvan vieraana, ei oman alan asiana, joten keskusteluun osallistuminen jäi vähemmälle? On myös mahdollista, että valitsin väärän aineiston asian tarkastelemiseksi. Ehkä keskustelua sosiaaliturvan uudistamisesta käytiin muilla foorumeilla kuin sosiaalialan ammattilehdissä? Toisaalta myös sosiaalityön kiire, hektisyys ja työntekijöiden suuri vaihtuvuus voivat olla syinä, ettei sosiaaliturvasta noussut suurempaa keskustelua sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Edellä mainituista sosiaalityöntekijöiden passiivisuutta selittävistä syistä huolimatta, on kuitenkin tärkeää muistaa, että sosiaalityön yksi tehtävä on yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja käytännön politiikkaan osallistuminen. Sosiaalityöntekijöillä on ylempi korkeakoulututkinto ja usein lisäksi käytännön asiantuntijuutta sosiaaliturvan varassa ja muutoinkin marginaaleissa olevista ihmisistä. On erittäin harmillista ja ei-toivottavaa, mikäli näin suuri korkeasti koulutettujen asiantuntijoiden tietomäärä jätetään käyttämättä yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja poliittisissa päätöksenteoissa.

Parhailaan Suomessa on käynnissä sosiaali- ja terveystalveluiden uudistamishanke (SOTE). Lisäksi yhteiskunnalliseen keskusteluun on jälleen noussut pohdintoja sosiaaliturvan tulevaisuuden suunnasta ja kehittämistarpeesta (Kt. Kauppalehti 14.11.2016, www-sivu; Kansan Uutiset 26.11.2016, www-sivu). Keskustelut ovat edelleen osittain samoja kuin vuosina 2008–2010, jolloin sosiaaliturvaa pyrittiin uudistamaan. Vaikka keskustelunaiheet ovat edelleen osittain samoja kuin vuosina 2008–2010, on vajaan kymmenen vuoden aikana tapahtunut merkittäviä muutoksia poliittisessa toimintaympäristössä ja tavassa kommunikoida politiikassa sekä yhteiskunnallisen päättämisen areenoilla. Vajaa kymmenen vuotta sitten ei monikaan uskonut populismin, nationalismin ja rasismien nousuun länsimaissa tai maailman rikkaimpiin valtioihin kuuluvan Yhdysvaltain presidentin kyseenalaistavan ihmisoikeuksia ja kansainvälisiä sopimuksia. Sosiaalityöntekijöiden osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun, onkin edellä mainituista syistä johtuen tärkeämpää tällä hetkellä kuin koskaan ennen.

Poliittisen toimintaympäristön radikalisoitumisen myötä vaarana onkin, että marginaalissa olevat ryhmät sekä sosiaalityön arvot ja periaatteet tulevat kuulluksi yhteiskunnallisessa keskusteluissa vielä vuosia 2008–2010 heikommin. Esimerkiksi Sote-uudistusta onkin jo kritisoitu sosiaalipuolen unohtamisesta (Kt. Sosiaalipalveluiden roolia on vahvistettava sote-uudistuksessa, www-sivut). Enää ei nähdäkseni riitä, että sosiaalitoimistojen kahvihuoneissa kritisoidaan päätöksistä tai ihmetellään poliittisten päätösten arvoja ja periaatteita, vaan sosiaalityön tulisi löytää todellisia vaikuttamiskanavia ja mahdollisuuksia toteuttaa sosiaalityölle tärkeää yhteiskunnallista ja käytäntöpoliittista tehtävää. Tätä samaa sosiaalityöhön on viime aikoina kaivannut muun muassa Vornanen, Hämäläinen ja Törmänen (2016). Yhteiskunnallisen vaikuttamisen tai käytäntöpolitiikan ei kuitenkaan tarvitse olla puoluepolitiikassa mukana olemista, vaan oman asiantuntemuksen tuomista poliittisten päätöksien tueksi. Sosiaalityöntekijöiden tulisi siis antaa nykyistä enemmän asiantuntijalausuntoja ja siten osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun (Emt.).

Käynnissä olevat keskustelut Sosiaali- ja terveystalveluiden (Sote) uudistuksesta ja juuri julkaistu raportti sosiaaliturvasta, *Neljä osallistuvan sosiaaliturvan mallia* (Hiilamo ym. 2017), antavat sosiaalityöntekijöille mahdollisuuden toteuttaa yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja käytännön politiikan tehtävää. Uskoisin, että sosiaalityöntekijöiden osallistuminen edellä mainittuihin keskusteluihin olisi toivottavaa, tervetullutta ja etenkin kaivattua huomioiden koko yhteiskunnan tila ja tästä aiheutuva tarve monipuolistaa yhteiskunnallisten keskustelujen näkökulmia.

Lähteet

Arki, arvot, elämä, etiikka: sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet (2013).

<http://www.talentia.isinteksas.com/mag/eettinenopas.php>. Haettu 20.3.2015

Banks, Sarah (2006) *Ethics and Values in Social Work*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Bourdieu, Pierre (1998) *Vastatuleet: ohjeita uusliberalismin vastaiseen taisteluun*. Helsinki: Otava.

Eräsaari, Leena (2007) Millainen yhteiskunta hyvinvointivaltion jälkeen? s. 211–226. Teoksessa Heikki Taimio (toim.) *Talousskasvun hedelmät – Kuka sai ja kuka jäi ilman?* Helsinki: Työväen sivistysliitto

Eräsaari, Leena (2008) *New Public Management on julkisen sektorin vääryyksien isä* s. 87–103. Teoksessa Tuula Helne ja Markku Lahti (toim.), *Vääryyskirja* Helsinki: Kelan tutkimusosasto

Eräsaari, Leena (2011) *Sosiaalipalvelut käännöksen jälkeen* s. 181–204. Teoksessa: Elina Palola & Karjalainen Vappu (toim.) *Sosiaalipolitiikka: Hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos

Eräsaari, Leena (2014) *Sosiaalityö markkinoilla* s. 109–140. Teoksessa Riitta Haverinen & Marja Kuronen & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino

Ethics in Social Work, Statement of Principles (2004). <https://www.iassw-aiets.org/wp-content/uploads/2015/10/Ethics-in-Social-Work-Statement-IFSW-IASSW-2004.pdf> . Haettu 10.10.2016.

Ferg, Zsuzsa & Hellsten, Kari & Kalimo, Esko & Purola, Tapani (2007), *Sosiaalipolitiikan kilpailevien ideologioiden vertailu: Hyvinvointivaltion eurooppalainen malli ja uusliberalismi vaihtoehtoisina esikuvina*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto

Forma, Pauli & Kallio, Johanna & Pirttilä, Jukka & Uusitalo, Roope (2007) *Kuinka hyvinvointivaltio pelastetaan? Tutkimus kansalaisten sosiaaliturvaa koskevistä mielipiteistä ja valinnoista*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto

Friedman, Milton – Friedman, Mary (1979), *Vapaus valita*. Alkuteos: *Free to Choose*. Helsinki: Otava

Gamble, Andrew (1992), *The Free economy and the strong state – the politics of Thatcherism*. Basingstoke: Macmillan.

Hakkarainen, Tyyne (2012) *Ettei tarvitsisi milloin missäkin luukulla kerjäämässä; Tarveharkintainen sosiaaliturva köyhyysaiheisissa elämäntarinoissa* s.83-101. Teoksessa Katja Forssén & Irene Roivainen & Satu Ylinen & Jari Heinonen (toim.) *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden*. *Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011*. Jyväskylä : Ps-kustannus

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perustulokokeilusta sekä tuloverolain 92§ : n ja ennakkoperintälain 17§ : n väliaikaisesta muuttamisesta.

HE215/2016. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160215>. Viitattu 14.12.2016

Harisalo, Risto & Ensio, Mieltinen (1997) *Klassinen liberalismi*. Tampere: Tampere university press.

- Harisalo, Risto (2000) Ajatuksia valtiosta s.44–70. Teoksessa Risto Harisalo (toim.) Epäsuosittuja ajatuksia yhteiskuntapolitiikasta. Tampere: Tampereen yliopisto
- Harisalo, Risto & Aarrevaara, Timo & Stenvall, Jari & Virtanen, Petri (2007) Julkinen toiminta – Julkinen politiikka. Tampere: University of Tampere.
- Harisalo, Risto (2009) Liberalismi ja vapaus. Tampere: Kirjoituksia liberalismien teorioista ja käytännöistä – Writings on Liberalism's theories and practice.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65400/978-951-44-7970-0.pdf?sequence=1>. Viitattu 22.10.2016
- Harvey, David 2005 Uusliberalismin lyhyt historia. Tampere: Vastapaino
- Hayek, Friedrich A (1944) Tie orjuuteen. Helsinki: Gaudeamus
- Heinonen, Jari (2014) Rakenteellinen sosiaalityö muutoksessa ja muuttujana s. 37–63. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalitutkimuksen vuosikirja 2014. Kuopio: Unipress
- Helne, Tuula & Markku, Laatu (2006) Hyvinvointipolitiikkaa ja sen vääryydet s.9–40. Teoksessa: Tuula Helne ja Markku Laatu (toim.) Vääryyskirja Helsinki: Kelan tutkimusosasto
- Hiilamo, Heikki & Komp, Kathrin & Moisio, Pasi & Babila Sama, Thomas & Lauronen, Juha-Pekka & Karimo, Aasa & Mäntyneva, Päivi & Parpo, Antti & Aaltonen, Henri (2017) Neljä osallistavan sosiaaliturvan mallia. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 18/2017. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131903/18_2017_Nelj%C3%A4%20osallistavan%20sosiaaliturvan%20mallia.pdf?sequence=1. Viitattu 15.2.2017.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula (1997) Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi
- Hornemann Moller, Iver & Lind, Jens & Hansen, Henning (2008) Aktivering – disciplinering til arbejdet. Leo-serien 34. CASA. Elektronisk udgave.
- Huoltaja-säätiön historia. <http://www.huoltaja-saatio.fi/historia/> . Viitattu 30.1.2017.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa (2012). Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje>. Viitattu 1.1.2017.
- Ilmonen, Kari (2007) Muuan diskurssianalyysi: esimerkkinä Chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus. Teoksessa: Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus
- Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa: Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen, Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino
- Juhila, Kirsi (2007) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa: Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino
- Juhila, Kirsi (2009) Sosiaalityön selontekovelvollisuus. Janus 17 (4) s. 296–312

- Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos:1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino
- Julkunen, Raija (2004) *Hyvinvointipalveluiden uusi politiikka* s. 168 – 186. Teoksessa Lea Henriksson & Sirpa Wrede (toim.) *Hyvinvointityön ammatit*. Helsinki: Gaudeamus
- Julkunen, Raija (2006) *Universalismista köyhyyspolitiikkaan?* s. 43–59. Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryyskirja*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto
- Kaakkuri-Knuutila Marja-Liisa (toim.) (1998) *Argumentti ja kritiikki: lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus
- Kangas, Olli & Ritokallio Veli-Matti (2008) *Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3426/Selosteita61_netti.pdf?sequence=2. Viitattu 1.4.2015.
- Kantola, Anu (2002) *Markkinakuri ja managerivalta: poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä*. Helsinki: Viestinnän laitos, Helsingin yliopisto.
- Karjalainen, Jarno & Karjalainen Vappu (2010) *Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://www.thl.fi/documents/10531/99473/Raportti%202010%2038.pdf>. Viitattu 2.5.2010.
- Karjalainen, Vappu (2011) *Aktiivisen sosiaalipoliittikan ristiriitainen tehtävä* s. 227–249. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikkaa: Hukassa vai uuden jäljillä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
<https://www.thl.fi/documents/10531/277093/Teema%202011%2012.pdf>. Viitattu 21.3.2015.
- Kautto Mikko (2002) *Hyvinvoinnin valinnat*. Teoksessa Anu Kantola & Mikko Kautto (toim.), *Hyvinvoinnin valinnat*. Helsinki: Sitra
- Kelan uusi johtaja : `Asumistuki vaatisi perusteellista uudistusta´. *Kauppalehti* 14.11.2016.
<http://app.kauppalehti.fi/uutiset/kelan-uusi-johtaja-asumistuki-vaatisi-perusteellista-uudistamista/jSBMWjZ5/paauutiset>. Viitattu 15.12.2016
- Keskitalo, Elsa & Karjalainen, Vappu (2013) *Mitä on aktivointi ja aktiivipolitiikka?* s. 7-21, Teoksessa Vappu Karjalainen ja Elsa Keskitalo (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikka Suomessa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Koskiahho, Briitta (2008) *Hyvinvointipalveluiden tavaratalossa*. Tampere: Vastapaino
- Kosonen, Pekka (1998) *Pohjoismaiset mallit murroksessa*. Tampere: Vastapaino
- Kuula Arja (2011) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino
- Kuusisto, Riikka (1996) *Sodan retoriikasta*. s.267–293. Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino.
- Laine, Timo (2007) *Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma*. Teoksessa: Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus

Laki takuueläkkeestä 20.8.2010/703. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100703>. Viitattu 14.12.2016

Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>. Viitattu 22.3.2015

Laki toimeentulotulosta annetun lain muuttamisesta 26.6.2015/815
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150815> Viitattu 14.12.2016

Larsen, Jorgen Elm (2004) *The active society and activation policy*.

Lähdemäki, Kirsi (2003), *New Public management ja julkisen sektorin uudistaminen* Vaasa: Acta Wasaensia

Media-kortti 2017, http://talentia.e-julkaisu.com/Talentia_media2017.pdf. Viitattu 30.1.2017.

Metteri, Anna & Hotari, Kaisa-Elina (2011) Eettinen kuormittuminen ja toimintaympäristö nuorten palveluissa s. 67–93. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mänttari - Van Der Kuip, Maija (2013) Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (1), 5–19.

Niemelä, Pauli (2011) Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana s.13–43. Teoksessa Aini Pehkonen ja Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus

Nieminen, Lauri (2014) Johtavien sosiaalityöntekijöiden kokemukset tilaaja-tuottajamallin alkuvaiheen vaikutuksista. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Sosiaalityö

Pajukoski, Marja (2011) Muuttuvat sosiaaliset oikeudet s. 93–100. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka – Hukassa vai uuden jäljillä*. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos

Parrott, Lester (2006) *Values and Ethics in Social Work Practice*. Exeter: Learning Matters

Patomäki, Heikki (2005) *Yliopisto oyj: Tulosjohtamisen ongelmat – ja vaihtoehto*. Helsinki: Gaudeamus

Patomäki, Heikki (2007) *Uusliberalismi Suomessa: lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Pehkonen, Anni & Väänänen-Fomin, Marja (2011) (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-Kustannus

Perelman, Cháim (1996) *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.

Perelman, Cháim & Olbrechts-Tyteca Lucie (1971) *The New Rhetoric. Treatise on argumentation*.

Perustuslaki 11.6.1999/731 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 15.2.2014.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007.
<http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/368562/hallitusohjelma-vanhanen-II/2a27514c-b939-4bb6-9167-ce886c358dff> . Viitattu 19.12.2016.

Raunio, Kyösti (2000) Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus

Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityöstä. Helsinki: Gaudeamus

Roos, J.P. (2011) Sata-komitean lyhyt ja surullinen historia. Yhteiskuntapolitiikka 76:1. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100761/roos.pdf?sequence=1>. Viitattu 28.3.2015.

Saari, Juho (2009) Harvinainen hetki – vuosi 2009 ja suomalaisen sosiaalipolitiikan tulevaisuus. Yhteiskuntapolitiikka 74:3. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117603>. Viitattu 28.3.2015.

Saari, Juho (2011) Sosiaaliturvan kokonaisuudistus: Tapahtumarakenneanalyysi syksystä 2007 syksyyn 2010 s. 70–99. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.) Poliitiikan polut ja hyvinvointivaltion muutos. Helsinki: Kelan tutkimusosasto

Saarinen, Arttu, Salmenniemi, Suvi & Keränen, Harri (2014) Hyvinvointivaltiosta hyvinvoivaan valtioon: Hyvinvointi ja kansalaisuus suomalaisessa poliittisessä diskurssissa. Yhteiskuntapolitiikka 79:6, 605–618. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125354/saarinen.pdf?sequence=2>. Viitattu 11.4.2015

Selvitys osallistavan sosiaaliturvan malleista (2017) .Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. http://tietokayttoon.fi/hankkeet/hanke-esittely/-/asset_publisher/selvitys-osallistavan-sosiaaliturvan-malleista. Viitattu 15.12.2016.

Sipilä, Jorma & Anttonen, Anneli (2016) Universalismi ja sen vaihtoehdot. s. 57–74. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus

Soininvaara, Osmo (2010) SATA-KOMITEA – miksi asioista päättäminen on niin vaikeaa. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Teos

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>. Viitattu 15.11.2016.

Sosiaalitiedon juhluvuosi, http://www.huoltaja-saatio.fi/sosiaalitieto/sosiaalitiedon_juhluvuosi/ Viitattu 30.3.2015

Sosiaalitieto (1/10) Sata-Komitea sai paljon aikaa. Julkaistu 19.1.2010

Sosiaaliturvauudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista (2008). <https://www.julkari.fi/handle/10024/129656>

Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi (2008). <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73327/URN%3ANBN%3Afi-fe201504226092.pdf?sequence=1> Viitattu 3.5.2010.

Sosiaalipalveluiden roolia on vahvistettava Sote-uudistuksessa. JHL 18.2.2016. <http://www.jhl.fi/portal/fi/jhl-tieto/uutisarkisto/?bid=5962> Viitattu 9.2.2017.

Soten jälkeen sosiaaliturvan kokonaisuudistus, kaavailee professori Heikki Hiilamo. Kansan Uutiset 26.11.2016. <http://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3635547-soten-jalkeen-sosiaaliturvan-kokonaisuudistus-kaavailee-professori-heikki-hiilamo>. Viitattu 15.12.2016.

Summa, Hilikka (1996) Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. s. 51–85. Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tampere: Vastapaino.

Talentia-lehti, Talentia ry:n www-sivustot. http://www.talentia.fi/jasenyys/jasenedut_ja_palvelut/talentia-lehti. Viitattu 30.1.2017.

Temmes, Markku & Kiviniemi, Markku (1997) Muutoksen mahdollisuudet: Arviointeja ja näkemyksiä julkisen hallinnon kehittämisestä 1990-luvulla. Helsinki: Valtiovarainministeri ja Helsingin yliopisto, valtiotieteen laitos.

Toikka Timo (2014) Vastuullisen asiakkaan paradigma s. 161–175. Teoksessa Riitta Haverinen & Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino

Vornanen, Riitta & Hämäläinen Juha & Törrönen, Maritta (2016) Sosiaalityön käytäntöpoliittinen tehtävä. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus

Wiberg, Matti (2014) Julkea sektori. Helsinki: Taloustieto

LIITTEET 1.

Sosiaaliturva/Sosiaalitieto -lehden artikkelit:

Kyse on sosiaalityön organisoinnista, Sosiaaliturva 9/08

Ensisijaisten etuuksien tasoa tulisi yksinkertaisesti nostaa, Sosiaaliturva 11/08

Kela-siirto häivyttäisi sosiaalityön toimeentulotuen myöntämisessä, Sosiaaliturva 1/09

Sata-komitealta ryhdytön esitys, Sosiaaliturva 2/09

Takuutulo ratkaisisi perusturvan ongelmat, Sosiaaliturva 3/09

Kullekin lompakkonsa mukaan! Sosiaalitieto 8/09

Kyse on sosiaalityön organisoinnista, Sosiaaliturva 9/08

Sata-komitean sokea piste, Sosiaalitieto 11/09

Sata-Komitea sai paljon aikaa, Sosiaalitieto 1/10

Talentia -lehden artikkelit:

Työntekijöiden kanta muuttumassa: Enemmistö ei kannata toimeentulotuen Kela-siirtoa, Talentia 5/08

Ajaako Sata-komitea sivuraiteella? Talentia 6/08

Palattaisiinko aikaan entiseen? Talentia 6/10